

Türkçük Ülküsü

ÖMER
SEYFETTİN

RYNH

Faruk53

ÖMER SEYFETTİN

Türklük Ülküsü

Hazırlayan :
YALÇIN TOKER

TOKER «GENEL DİZİ» No: 218
«DOĞUDAN - BATIDAN
SEÇMELER» Dizisi No. 17

TOKER YAYINLARI :
Ankara Cad. 46
Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel. : 522 33 09

Dizgi - Baskı : Serbest
Matbaası - İSTANBUL 1990

HAZIRLAYANIN ÖNSÖZÜ

Ömer Seyfettin, san'atını Türklük ülküsünün emrine vermiş, hikâye, fıkra ve makalelerini, hatta şiirlerini hep bu ülkeye hizmet doğrultusunda yazmış olan, Türk edebiyat tarihinin en seçkin yazarlarından-
dır.

Dünyaya geldiği tarih 1884... Yani Osmanlı Devletinin en buhranlı dönemlerinin başlangıç günleri... Yazar, Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışa doğru sürüklendiği yani, asırlardır, vatani Türk toprağı ve halkı Türk vatandaşı olan, Bulgar'ın, Sırp'ın, Arnavut'un kendi milliyetlerinin peşine düştüğü günlerde ortaya atılıyor.. Ve Türk milliyetçiliği ülküsünü ateşleyerek, yıkılışı durdurmak isteyenlerin temsil ettiği akımın öncülerinden oluyor... Hem de öyle, kuru sıkı vatan-millet palavraları atanlardan da olmuyor, savaşa katılıyor, cephelerde milleti için acılı günler yaşıyor, esir düşüyor, binbir sıkıntının sonunda, yeniden hürriyetine kavuşuyor.

Ömer Seyfettin, Gençlere, Türk olmanın gurur ve şuurunu aşılatabilmek, Türk milletini var eden manevî ve kültürel değerleri canlı tutmak, tanıtmak ve sevdirmek ülküsü uğruna, kalemiyle büyük uğraş vermiştir... Hikayeler yazmış... Gençlere tarih şuurunu vermek için hikayelerinin konusunu çoğunlukla Türk tarihinden, Türk kahramanlıklarından almış... Eserlerini tamamen sade ve öz Türkçe ile yazmış, Türk dilini yeni nesillere sevdirmek, dilde Türkçülüğün kıvılcımını ateşlemek istemiştir.

Şunu kesinlikle söyleyebiliriz ki, Ömer Seyfettin, her satırını millet için yazmıştır. Hiçbir zaman «sanat sanat içindir» diyenlerden olmamış, daima «san'at millet içindir» inancıyla kalemını kullanmıştır.

Ömer Seyfettin'in bu kitabına aldığımız eserlerine kısaca göz atarsak, yukarıdan beri söylediklerimizin gerçekliğini daha belirgin bir biçimde kanıtlamış oluruz:

Türklük Ülküsü. Yazar bu eserinde, gençlere Türklük şuuru aşlamayı, onların, Türk milletinin büyüklüğüne inanmalarını sağlamayı kendine ilke edinmiştir. Milletlerin mefkûreleri içerisinde, Türklük ülküsünün yerini anlatmış, bir gencin nasıl Türk miliyetçisi olabileceğini öğretmeğe çalışmıştır.

Ömer Seyfettin'in **milliyetçilik anlayışı**, kan ve ırk birliği temellerine dayanmaz. Ona göre, fertleri millet olarak bütünleştiren en önemli unsurlar dil ve din birliğidir. Bu yüzden Ömer Seyfettin'e göre, «**Bir ferdin Türk olabilmesi için Türkçe konuşması, müslüman olması, Türk terbiye ve örfünün içinde yaşaması yeterlidir...**»

Ömer Seyfettin, **Rumların millî ülküsü'nün**, İstanbul'u geri alıp, Türkleri Kızılıрмаğın sağına atmak olduğunu...

Ermenilerin ülküsü'nün ise, doğu illerimizde bağımsız bir Ermenistan Devleti kurarak, Türkleri Kızılıрмаğın soluna atmak olduğunu anlatır...

Görülüyor ki, Rum Türkü Kızılıрмаğın sağına; Ermeni soluna atmağa çalışmakta, asırlardır onlara refah ve mutluluk sağlayan, onlara hürriyet bağışlayan Türk'ü, Anadoludan temellî sürüp çıkarmaya gayret etmektedir!... Onlar böyle düşünür ve bu ülküleri doğrultusunda, açık ve gizli cemiyetler kurup çalışırlarken, biz Türkler ne yapıyorduk acaba? Ömer Sey-

fettin bu sorunun cevabını da feryat ederek şöyle veriyor: **Azınlıklar, millet hâline geçmiş, millî heyecanlarla, millî ülkülerle üzerimize yürüyor.. Oysa bizim millî bir ülkümüz yok!..»**

Evet böyle feryat ediyor ve ekliyor; **Türk milletinin ülküsü:** «Büyük milletler gibi ilerleyip gelişmek.. Kan ve din kardeşlerimizi sırasıyla esirlikten kurtarmak.. Türk adını tarihte yeniden parılatıp, Türklükle beraber müslümanlığa da eski önemini kazandırmak!..»

Ömer Seyfettin, eserinin **Yarınki Turan Devleti** bölümünde, unsurlarını yukarıda gösterdiği Türklük ülküsünün son basamağında yer alan hedefin de «**Türk İlhanlığı**» olduğunu anlatıyor.

Kızıl Elma... Bu hikaye de, tarih boyunca Türk Devletlerinin temsil ettiği ve kendisine hedef seçtiği «**Cihan Hakimiyeti Ülküsünü**» anlatmak ve canlı tutmak ilkelesine dayanmaktadır.

Primo Türk Çocuğu. Bu hikayelerde de, öz benliğinden uzaklaşmış, Türklüğe yabancı kalmış, hatta Türkü hor görüp aşağılayan, Batı modacılığı içinde adeta sapıklaşmış bir neslin, **Bilge Kağan'ın «Ey Türk titre ve kendine dön..»** uyarısında olduğu gibi, silkenip, Türklüğüne sarılışı anlatılıyor. Türk baba ile, bir İtalyan anadan olan, kendini İtalyan sanan, Türkçe bilmeyen, Türk kültürüne yabancı olarak yetiştirilen, hatta adı bile Türk adı olmayan bir gencinin, Türklüğüne sarılışının, okuyanların gözlerini yaşartan hikayesi... Yazar hikayesini anlatırken, şunları da ekliyor; Türklük o günlerde yabancı ve sosyete çevrelerinde gerilik ve hayvanlık sayılmakta.. Özellikle Avrupada okuyup gelen özbeöz Türkler, mason teşkilatlarına girmekte, Türklüklerinden uzaklaşmakta, yabancı kızlarla evlenip, çoluk çocuklarını «medeniyetten uzak, kaba ve hayvanca» buldukları Türklükten kaçırmakta ve bi-

rer yabancı olarak yetiştirmektedirler... Afrika ve Asyayı aralarında bölüşen, medeniyet örtüsü arkasında milletleri sömüren Fransa ve İtalyanın tutumu, özellikle İtalyanın Trablusu işgal ettiği günlerde, yukarıda pörtresi çizilen zavallı bir Türk'ün titreyip kendine yani Türklüğe dönüşü... İşte hikayenin özeti.

Ömer Seyfettin o günleri anlatırken, Tanzimatın bünyemizde yaptığı kötülükleri de dile getirmekte, batı taklitçiliğinin bizi öz benliğimizden uzaklaştırışını «Tanzimat kavramı bütün gözleri kör, bütün kulakları sağır etmiş, vicdanları uyutmuştu... Türk, Türkler, Türklük, Türkiye kelimeleri ağıza dahi alınamıyordu...» satırları ile anlatmaktadır.

Ruznâme... Balkan savaşına Osmanlı ordusunda bir subay olarak katılan Ömer Seyfettin, Balkanlarda; dilleri, edebiyatları, kurumları ve okullarıyla ortaya çıkan, kısacası millet haline gelen, millî heyecanlar ve millî ülkülerle üzerimize çullanan Balkan Devletleri karşısında, bizim ülküsüzlüğümüzün, niçin, kimin için savaştığımızı bilmeyişimizin getirdiği felaketler anlatılmaktadır.

Yalçın Toker

TÜRKLÜK ÜLKÜSÜ (TÜRKLÜK Mefkûresi)

I. MEFKÛRE (ÜLKÜ) Nedir?

Elinizde bir çok kitap var. Onları okuyor ve faydalı bilgiler öğreniyorsunuz. Ne var ki, okuduğunuz o kitaplar, Türk milletinin uykuda olduğu dönemlerde yazılmış olduğu için size «mekfûre»nin ne olduğunu öğretemez. Meselâ tarih, coğrafya, aritmetik, geometri, resim v.b. öğrenirsiniz. Ama Türklük nedir? Türklüğün gayesi ve hedefi, geleceği nasıldır? İşte bu soruların cevaplarını o kitaplarda bulamazsınız.

İşte bu küçük kitap, size o yüce ve kutsal varlığın (yani Türklüğün) büyüklüğünü anlatacak.

Mefkûre... Bu kelime henüz yenidir (1). Eskiden

(1) **Mefkûre** : Ülkü. Bu eser 1914 yılında yazıldığına göre, Ömer Seyfettin'in, «**bu kelime henüz yenidir**» demesi tabii karşılanmalıdır. Mefkûre denilince akla hemen **Ziya Gökalp** gelir. Çünkü bu kelimeyi en çok kullanan Ziya Gökalp'tir. Ziya Gökalp, Toker Yayınları tarafından sadeleştirilmiş olarak basılan **Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak** kitabının 52. sayfasında Mefkûreyi şöyle anlatır:

«Bir millet, büyük bir felâkete uğradığı, korkunç bir tehlike karşısında bulunduğu zaman, onu meydana getiren fertlerin kişiliklerini ortadan kaldırır. O zaman «top-

Türkler gaflet uykusuna dalmışlardı. Mefkûreleri olmadığından, bu kavramı karşılayacak bir kelimeleri de bulunmuyordu. Gaflet (dalgınlık) uykusundan uyanırken bu kelimeyi de buldular. Bugün, gaflet uykularını halâ sürdürenler dışındaki herkes «mefkûre» kelimesini bilmektedir.

Mefkûre... Bu kelimeyi sık sık tekrar ediniz. Ve dinleyiniz, ne demek olduğunu anlatacağım...

Biz insanlarız, doğarız, büyürüz ve sonunda ölürüz. Ne kadar çok yaşarsak yaşayalım, ömrümüz -bazı istisnalar dışında- yüz seneyi pek geçemez. Bu bizim kendimize ait olan gelip geçici hayatımızdır. Aklı olan, bu geçici hayata çok büyük önem vermez. Bizim bu kendi hayatımızdan başka, bir de genel ve millî hayatımız vardır ki, o gelip geçici değildir, sonsuzdur. Milliyetimiz bozulmadıkça o ölmez. Dünyalar

lumsal ruh»da yalnız bir «millî şahsiyet» yaşar. Tnplumu oluşturan fertlerin yüreklerinde, bu «millî şahsiyet»i devam ettirme isteğinden başka bir duygu kalmaz. İşte bu karışıklık döneminde fertler kendi hürriyetlerini değil, milletin bağımsızlığını düşünürler. İşte o kutsal duygu ile karışık bu kutsal düşünceye «mefkûre» (ülkü) denilir.» Ziya Gökalp konuya devamla Almanlık mefkûresinin Fransız işgali, Japonluk mucizesinin Amerikalıların işgali, Fransız mefkûresinin de İngiliz işgalinin felâketli günlerinde doğduğunu örnek göstermektedir.

Ziya Gökalp, «**Mefkûre**» isimli şiirinde ise duygularını şöyle anlatır:

MEFKÛRE

Bir peri kızıdır ki görünmez göze,

Onunla yaşarım daim öz öze...

Ben sükût edince o başlar söze:

Ruhumun onunla izdivacı (evlilik) var

.....

durdukça durur. Bizlerin içinde bulunduğumuz bu millîyet «Türklük»tür.

Demek oluyor ki, Türklerin iki çeşit hayatları vardır:

1. **Şahsî** : Yani her Türkün kendine ait olan hayatı.

2. **Genel** : Yani bütün Türklerin birlikte yaşadıkları millet hayatı... Türklük...

İşte bu «genel hayatı» kuvvetlendirmek, dünyadaki herşeyin üstünde görmek ve herşeyin üstüne çıkarmaya çalışmak «Türklük mefkûresi»dir.

a. Her Milletin Kendine ait bir Mefkûresi Var mıdır?

Evet. Nerede bir millet varsa, orada bir «**Milliyet Mefkûresi**» vardır. Meselâ dünyadaki bütün Slav milletlerinden insanların mefkûresi, «**Pan-Slavizm**» yani «**Slavların Birliği**» ülküsüdür. Rusya'da, Sırbistan'da, Bosna'da, Bulgaristan'da Slav ırkından gelmiş ne kadar insan varsa, onlar kendileri için yüce olan bu Slav birliği emeli için çalışırlar. Bir Slav çiftçi çiftini sürerken, bir Slav tüccar alışveriş ederken, bir Slav şair şiirini yazarken, bir Slav asker atış talimi yaparken hep bu büyük emeli düşünür. Kendi şahsî hayatının gelip geçici olduğunu bilir, ona değer vermez. Fakat sonsuza kadar süreceğine inandığı milletin hayatını sever ve ona çok değer verir. Milletin ölümsüz hayatına, milletin manevî varlığına o adeta aşıktır. Milliyeti onun sevgilisidir. Bu sevgilisini kendi canından çok sever. Çünkü kendi canı geçici, milleti ise sonsuza kadar kalıcıdır.

Her Alman'ın millî mefkûresi, «**Pan-Cermenizm**» yani «**Almanların Birliği**»dir. Hemen bütün Almanlar birleşmişler, daha yarım asır önce darmadağın iken, bugün toplanarak millî bir «**Alman İmparator-**

luğu» kurmuşlardır.(2) Bu 60 milyonluk İmparatorluk bütün dünyayı titretip duruyor.(3)

Büyük milletler gibi, küçük milletlerin de mefkûreleri vardır. Meselâ Yunanlıların millî mefkûresi, «**Pan-Elenizm**» yani «**Rum Birliği**»dir. Onlar da son Harbte(4) bizi mağlup ederek mefkûrelerinin hiç ol-

(2) **Alman İmparatorluğu** : Alman Birliğinin gerçekleşmesinde büyük Devlet adamı Prusya başbakanı Bismarck'ın rolü çok büyüktür. 1871'de Prusya Kralı 1. Wilhelm İmparator ilân edilmiş ve böylece Alman birliği sağlanmıştır. Ömer Seyfettin'in, Almanya için, «daha yarım asır öncesine kadar darmadağındı» demesi yanlış değildir. Gerçekten de, Ömer Seyfettin'in eseri yazdığı 1910 lu yıllardan yarım asır öncesine dönüp bakarsak, bugünkü Almanya topraklarında küçük küçük yüzlerce Devletçikle karşılaşırız. 1618-1648 yılları arasında devam eden 30 Yıl Savaşları Almanyada küçük küçük 350 Devletin ortaya çıkmasına yol açmıştı. Ondan bir asır önceki Devletçik sayısı ise bini buluyordu. Bu konuda daha geniş bilgi için Bkz. («En Üsttekiler - Yalçın Toker/Toker Yayınları» Sayfa: 243-246).

(3) Yazar eserini Birinci Dünya Savaşından önce kaleme almış olduğu için Almanlar'dan «Bütün dünyayı titretiyor...» diye söz etmektedir. Halbuki bilindiği gibi Almanlar, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında yenilmiş ve esir düşmüşlerdir.

(4) Harp : Ömer Seyfettin'in sözünü ettiği savaş Balkan Savaşıdır. (1912-1913). 1822 yılında Osmanlı egemenliğinden kurtulup bağımsızlıklarını ilân eden Yunanlılar, Balkan Savaşında bizi yenerek, Epir'i, Güney Makedonya ve Selanik'i, Akdeniz adalarını ve Girit'i ele geçirdiler. 12 Adayı da, İtalyanlar Yunanlılara bıraktılar... Bu gelişmeler, Pan-Elenizm mefkûresi (Megalo İdea=Büyük Ülkü)'nin gerçekleşmesi yönündeki olaylardı.

mazsa yarısını gerçekleştirmiş oldular. Selânik'i, Makedonya'yı, Akdeniz'in zengin adalarını, güzel Girit'i bizden zorla ve hile ile aldılar. Ne sayesinde?

Anlatalım... Çünkü Rumlar çoktan uyanmışlar ve bir millet hâline gelmişlerdi. Millet durumuna geçince, millet mefkûresi ile düşünmeğe başlamışlar ve durup dinlenmeden çalışmışlar, nüfuslarının az olmasına rağmen, büyük bir ordu toplamışlardı. Yunan mefkûresinin temeli şudur:

«İstanbul'dan Türkleri kovup, eski büyük Bizans İmparatorluğunu yeniden kurmak, bütün Marmara sahillerini ve İzmir'i ele geçirmek...»

Rumlar, mefkûrelerinin bu olduğunu hiç saklamazlar. Bütün okul kitaplarında, şarkılarında, şiirlerinde bu mefkûre yazılıdır.

Demek oluyor ki her milletin bir mefkûresi vardır. Millî mefkûresi olmayan bir millet, bir hayvan sürüsünden başka birşey değildir.

b. Mefkûreler Nasıl Doğar?

Bir milleti meydana getiren insanlar dağınık ve düzensiz kaldı mı, mefkûresiz kalmış demektir. Artık o milletin başına her türlü felâket gelir. Vatanını yabancılar, yani başka milletler gelip zorla alır. O millet artık esir olmuş demektir. Gelenek ve görenekleri de başka milletlerin kültürünün saldırısına uğrar. Böylelikle esir olan millet, önce dilini, sonra dinini, daha sonra töre ve alışkanlıklarını yitirerek yok olur.

Felaket ve yenilgi dönemlerinde, gaflet uykusuna dalmış olan millet birden uyanır. Milleti oluşturan kişiler, aynı gaye çevresinde toplanırlar, hepsinin kalbi aynı heyecan ile çarpar. İşte bu toplumsal ve kutsal heyecandan «**millî mefkûre**» doğar. Macarlar, Bulgarlar, Sırlar, Uluhlar, Almanlar, İtalyanlar, Yunanlılar hep böyle yenilgi ve esirlik felâketerinden sonra

bir bütün hâline gelip birleşmişler... Mefkûreleriyle düşünerek milletlerinin varlığını kurtarmışlardır.

c. Milliyet Nedir?

Türklük mefkûresinden önce, milliyetin ne demek olduğunun iyi anlaşılması gerekir.

Türklerin, Arapların, Hindlilerin, (Bugünkü Pakistan kastediliyor) Acemlerin, Afganlıların, Berberilerin, Cavalıların, Boşnak ve Arnavut gibi kavimlerin dinleri İslâm olduğundan, hepsi bir «ümmet» sayılırlar. Hepsi din kardeşleridirler. Hristiyanlığa karşı «Muhammed Ümmeti» diye bir «Çokuluslu İslâm Birliği» meydana getirirler. Demek oluyor ki, dinleri bir olan insanlar «ümmeti» oluştururlar.

Millet ise, dinleri bir olmakla birlikte, dilleri de bir olan insanların meydana getirdiği bir sosyal varlıktır. O Halde:

d. «Türkçe konuşan bütün Müslümanlar, Türk Milletindendir.»

Görülüyor ki milliyet, «din ve dil» birliği olan insan topluluğunun adıdır. Türkiye’de, İran’da, Afganistan’da, Türkistan’da, Buhara’da, Kaşgâr’da, Çin’de, Mançuryada, Kafkasya’da, Kırım’da, Rusya’da ne kadar Türkçe konuşan müslüman varsa Türktür, bizim milletimizdendir. Ve onların oturdukları yerlerin hepsine birden «Turan» denilir ki, «Türk Vatanı» mânâsınadır.

Anadolu Turan’ın bir parçasıdır. Oraya gelen göçmenler hep Türkçe konuşurlar. Yavaş yavaş Türklüğe karışırlar.

e. Millet, Ümmet ve Devlet... Bu üç kelimenin manâsı çok iyi bilinmelidir. Anlatıyorum, dikkat ediniz ve aklınızda iyi tutunuz:

Millet : Ayni dili konuşan ve dinleri bir olan bütün insanlar.

Devlet: Dilleri ve dinleri, yani ümmetleri ve milletleri ayrı ayrı olan insanları, bir toprakta (ülke) idare eden kurum (otorite) dur.

Biz Türk Milletinin, İslâm Ümmetinin, Osmanlı Devletinin (bugün Türkiye Cumhuriyetinin) fertleriyiz.

Herbirimizin, milletimiz, ümmetimiz ve Devletimiz için ayrı ayrı görevlerimiz vardır.

f. Türkiye’de Ne Kadar Türk Vardır?

Turan’ın bir parçası olan Türkiye’de ne kadar Türk olduğunu, gençlerimizin okuduğu Coğrafya kitaplarının hiçbirisi doğru yazmaz. Çünkü hepsi Türk düşmanı olan hristiyan Avrupalıların dillerinden tercüme edilmiştir.(5) Türk düşmanları Türkiyeyi parçalamak ve Rumeli gibi aralarında bölüşmek istediklerinden, yurdumuzda hep Türk nüfusunu az göstermeye çalışırlar. Bu çok ihtiyarlar ve yaşlı Türkler, Türkiye’de Nüfus yönünden en çok olan milletin Türk milleti olduğunu bilmemektedirler. Onlar ne zaman, gaflet uykusundan uyanıp çevrelerine bakarlarsa, o zaman gerçeği yani Türklerin çoğunlukta olduğunu göreceklerdır.

Osmanlı Devletinde, islâm ümmeti, büyük bir çoğunluğu oluşturmaktadır. Bu islâm ümmeti, iki büyük millettten meydana gelmektedir: Türkler ve Araplar... Osmanlı Devletinin kuzey bölgesi, yani Anadolu tamamen Türklerle doludur. Ona «Türk Yurdu» denilir. Anadolunun güney tarafları, Kerkük ve Halep sınırının aşağısında kalan bölgeler ise Araplarla

(5) Bu satırları. 1910 lu yılların Osmanlı Türkiyesinde yazılmış olduklarını göz önünde bulundurarak okumalısınız.

doludur. Buraya da Arabistan, yani «Arap Yurdu» adı verilir.

Türk Yurdunu meydana getiren İstanbul, Edirne, Bursa, Kastamonu, Aydın, Konya, Adana, Sivas, Diyarbakır, Trabzon, Erzurum, Van, Bitlis, Elazığ illeri ile, Halep ve Musul'un kuzeyinde kalan bölgedir. Türk yurdunun, deniz kenarındaki yörelerinde az sayıda Rum yaşamaktadır. Onlar da buralardan azar azar göçüyorlar. Erzurum, Van, Bitlis gibi doğu illerinde, Ermeniler vardır. Bunlar toplu olarak bulunmadıkları gibi Türklerden de sayı yönünden çok azdırlar.

Özetle, Türk yurdundaki hristiyanlar, yani Rum ve Ermeniler, iki buçuk milyon kadardırlar.

Türk yurdundaki Türkler ise, zaman zaman başka ülkelerden kaçıp Türkiye'ye göçen göçmenleri de hesaba katacak olursak, onbeş onaltı milyondan çokturlar.(6)

Osmanlı Devletinin Bağdat, Şam, Beyrut gibi büyük il merkezleri dışında, Arap milletinin büyük çoğunluğu çöllerde ve vahalarda kabile hayatı geçirmektedir. Bu yüzden bunların nüfuslarını saymak çok güç olduğu için, henüz sağlıklı bir nüfus sayımı yapılamamıştır.

Osmanlı Devleti, Türk milleti gibi, Arap milletinin de gelişmesini sağlayabilmesi için, onları kendi dillerini konuşmakta serbest bırakmış, yerel yönetim-

(6) **Türk Yurdundaki nüfus :** Ömer Seyfettin'in Türk yurdu olarak sözünü ettiği Anadolu'da, Rum ve Ermenilerin sayısının iki buçuk milyon, Türklerin ise onbeş-onaltı milyon olarak gösterildiği yılların 1914 öncesi olduğunu, günümüzde ise Rum ve Ermenilerin 150-200 bin, Türk nüfusunun ise 55 milyon bulunduğunu hatırdan uzak tutmamalıyız.

lerde, Mahkemelerde ve Okullarda Arapça konuşulmasına resmen izin vermiştir.

Osmanlı idaresinde yaşayan Arapların nüfusu, en iyimser tahminlerle dahi sekiz milyonu geçemez. Yemen, Irak, Hicaz, Suriye topraklarında yaşayan Arapların sayısı ikişer milyonu geçmez.

Osmanlı topraklarında yaşayan Türklerin nüfusunu az göstermek isteyenler, Türk milletine düşman bir takım önyargılı yabancılardır. Osmanlı Devleti içinde, nüfusları belli olan Türk olmayan unsurları çokmuş gibi gösterip, Türkleri ise az göstermeye çalışan sözde ilim adamlarına asla inanamayız. Onları okurken, şu soruları kendi kendimize sıklıkla sormalıyız:

1. Bu kitabın, yazarı kimdir, eğer Türkse o kişi bir Türkçü gibi mi yazmıştır?

2. Kitabın yazarı olan Türk bakalım milletini seven bir Türk müdür? Yoksa hangi milletten olduğunu bilmeyen, kişisel çıkarları ve politik düşünceleri yüzünden milliyetini saklayan bir adam mıdır?

3. Türklerin nüfusu ile ilgili fikir ileri süren bu kişi milliyetin anlamını biliyor mu bakalım? Bakalım o kişinin milliyet tarifi, bütün dünyanın kabul ettiği milliyet tarifi ile aynı mı?

4. Aynı dili konuşan ve aynı dinden olan insanlar aynı millettendir. Türkleri az gösteren adam bunları biliyor ve kabul ediyor mu?

5. Türkleri olduğundan az, Türk olmayanları ise olduklarından çok gösteren adam hangi istatistiklerden, hangi kitaplarından bu bilgileri almıştır?

Bütün bu sorulara cevap verdikten sonra okuduğunuz kitaptaki bilgileri değerlendirmelisiniz. Böylelikle, gençlerimiz küçük bir inceleme ve düşünce sonunda, Türk düşmanlarının yalanlarını ortaya çıkarabileceklerdir.

Bugün için (yani 1914 yılında) dünya üzerinde, dilleri Türkçe, dinleri İslâm olan yüz milyon Türk vardır. Bu yüz milyonluk Türkün dillerinde yalnızca şive yönünden farklılıklar vardır. Ancak konuşurken yine de anlaşılabilmekteyiz. Elinizdeki bu kitaptan okuduğunuz dil, genel Türkçenin edebiyat şivesidir. Anadolu'daki ve Turan'ın her yerindeki Türk gazeteleri, ellerinden geldiğince dillerini bu İstanbul şivesine yakınlaştırmaya çalışıyorlar.

g. Türküğün geleceği:

Dünya üzerinde, geleceği en parlak millet Türk milletidir. Çünkü:

1. Yüz milyon insanın lisanı birdir ve Türkçe'dir. **(Bugün bu sayı 200 milyonu bile çoktan aşmıştır.)**

2. Bütün Turan'da çoğunluğu Türkler oluştururlar. Aralarında Türklerin dışında başka büyük milletler yoktur. İstanbul'dan yola çıkan bir Türk, Azerbaycan, Kafkasya, Türkistan yolu ile Mançuryaya kadar Türklerin arasında Türkçe konuşarak gidebilir.

3. Dini ve dili bir olan Türk milletini, içki denilen zehir çürütmemiştir, millî gücü dipdiridir, harcanmamıştır.

4. Din ve dilde olduğu gibi, coğrafya yönünden de, hiçbir millet Türkler kadar, «topluluk» mutluluğunu elde edememiştir.

5. Şimdiye kadar birbirlerinden uzak bir «ümme hayatı» süren Türkler, eğitim, kültür ve medeniyetçe ilerlemeleri sayesinde birleşmeğe, dilde, işde, fikirde birlik olmağa başlamışlardır.

II. TÜRKLÜK ÜLKÜSÜ NEDİR?

Yüzyıllardan beri Türkler milli lkden yoksun olarak yaşıyorlardı. Bu konuyu iyice açıklamak için Türkiye'deki Osmanlı devletinin idaresindeki Türklerin eski hayatlarını anlatacağım.

Türkiye'deki Türkler, kendi milliyetlerini unutarak, hatta inkâr ederek Osmanlı adını takınmışlardı. Oysa dünyada Osmanlı adı altında bir millet yoktu. Osmanlılık, Türk olan Osmanogullarının kurduğu hkmete verilen bir isimdi.

Kayı han boyu Altın dağdan Anadolu'ya göçtüğü zaman onbeş, onaltı milyonluk bir Türk halkının içine düştü. Selçuklu devleti bozuluyordu. Bozulunca Anadolu Türk Beyleri büyük bir kurultay, yani meclis kurarak Ertuğrul'un oğlu Osman Bey'i kendilerine başbuğ seçtiler. İtaat etmeyen Türk beyleri de zorla bu Türk birliğine alındı. Osman Bey Anadolu'daki Türk milletinın başına geçmişti. Bıraktığı aşiret hâlâ Söğüt ve çevresinde oturuyordu. Anadolu Türklerini nizam altına alan Osmanlı Padişahları bu Türklerle Rumeliyi zaptetmişler ve tâ Viyana'lara kadar gitmişlerdir.

Tarih gösteriyor ki, Osmanlı devletinin bütün savaşlarını Türkler yapmışlardır. Bir kaç tane, sonradan Türk milliyetini ve İslâm dinini kabul eden ku-

mandanlar varsa da, bunlar beşyüz senelik şanlı tarihte devede kulak sayılırlar.

Gel zaman git zaman tanzimat ilân ediliyor. Yeniden açılan okullarda, çocuklara milletleri ve milliyetleri hakkında bilgiler öğretilmiyor. Sonra o milliyetsiz ve yalnız hükûmete memur yetiştiren okullardan çıkan çocukların hepsi milliyetlerini inkâr ediyorlar. Hürriyet ilân edildiği zaman(7) her millet dili ile, edebiyatıyla, kurumları ve okulları ile meydana çıkıyor.(8) Fakat görülüyor ki sayıları en çok olmasına rağmen, Türkler meydanda yok!... Felâketler başlıyor. Bosna - Hersek'i, Doğu Rumeli'yi, Trablusgarb'ı, nihayet Makedonya'yı, Trakya'nın yarısını, Arnavutluk'u, Epir'i, adaları, Girit'i kaybediyoruz. Çünkü her millet millet haline geçmiş, millî heyecanlarla, millî ülkülerle üzerimize yürüyor. Oysa bizim millî bir ülkümüz yok... Niçin, kimin için, nerede savaşaçağımızı bilmediğiniz gibi, milletçe ne yapmak istediğimizi de bilmiyorduk. Hükûmetin fikri; rahatça yaşayıp, komşularla hoş geçinmek ve gelişip, ilerlemek...

Buna ülkü (mefkûre) denmez. Miskinlik denir.

(7) **Hürriyetin İlânı** : 10 Temmuz 1324 (23 Temmuz 1908) tarihi İkinci Meşrutiyetin ilân edildiği tarihtir. 10 Temmuz inkılâbı adı da verilen Osmanlı tarihinin bu son dönemine devrin insanları «ilan-ı hürriyet» yani Hürriyetin ilânı adını verirler.

(8) **Osmanlı devletinde insan unsuru** : Burada sözü edilen milletler, Osmanlı Devletinde insan unsurunu oluşturan, Türklerin dışındaki şu azınlık uluslarıdır; Rumlar, Ermeniler, Bulgarlar, Sırlar, Ulahlar, Yahudiler, Arnavutlar, Boşnaklar, Araplar... vb dır.

Milletlerin ülküleri daima atılımcıdır. Savunmada kalan ve korkak düşünceler, ülkü sayılmaz. Bir milletin atılımcı ve milli bir ülküsü olmazsa, o millet korkak ve emelsizdir. Zayıftır. Allahın kanunu cezasını verir. O kanun da : «**Ezmeyen ezilir...**» İlkesidir. Başkalarını ezmeyen milletleri diğer milletler ezer. Bütün genel tarih bu kanunun şahidi ve isbatıdır. Başka milletlerden toprak almak istemeyip kendi sınırları içinde sonsuza kadar oturmayı düşünen korkak ve miskin bir millete komşu milletler asla rahat vermezler. Birleşir üzerine saldırırlar. Bize yaptıkları gibi topraklarını yağma ederler.

Savaştan sonra bu gerçekleri gören Türkler, milliyetlerini hatırladılar. Eski tarihlerine, örf-âdet ve geleneklerine sarıldılar. Ve bütün Türk milletinin ruhunda çoktan beri uyuyan büyük emel, büyük ülkü doğmaya başladı. Bu ülküyü henüz ruhunda duymayan pek az miskin kalmıştır. O ülkü nedir? Bakınız:

- a. Dil sevgisi,
- b. Millet ve din sevgisi,
- c. Vatan sevgisi,

a. Dil Sevgisi:

Eskiden milliyetlerini unutan Türkler konuştukları dile de önem vermiyorlar, Arapça ve Acemce tamlamalar düzerek bir marifet yaptık sanıyorlardı. Eski Türk yazarlarının yazılarını Türk milleti anlamıyordu. Çünkü bilmediği yabancı kelimeleri, yabancı dil kurallarına göre yazıyorlardı. Türkler uyanınca rakıdan, eğlenceden, sefahatten sözeden eski edebiyat dilini beğenmediler. Gördüler ki, şimdiye kadar yazılmayan, konuştukları dil daha tatlı, daha canlı, daha güzel... Artık bu dil ile yazmağa başladılar. Yani konuştukları gibi belki konuştuklarından daha

güzel yazıyorlardı. Konuşma lisanını yazmak için:

1. Arapça ve Acemce tamlama kurallarını kullanmamak. (Tabiî bilim ve teknikteki terimler dışında)

2. Türkçeye girmeyen, Türk halkının manâsını bilmediği yabancı kelimeleri kullanmamak... gerekiyordu. Bu iki noktaya dikkat eden, konuşulan Türkçeyi pek güzel yazabiliyor ve yazdığını herkes gibi kendiside anlıyordu. Her millet kendi dilinde yaşar, lisansız bir millet çabansız bir sürü gibidir. Türkler varlıklarının genel ve yaşayan bir dille devamlı olabileceğini anlayınca dillerini dünyada herşeyden kutsal ve değerli gördüler. Onu edebiyata geçirmeğe karar verdiler. Artık siz yetiştığınız zaman asla o eski divanlardaki Arapçalı, Acemceli, karışık edebiyat dilini kullanmayacak ve kullananları milliyetinizi aşağılamış, ona hakaret etmiş sayacaksınız.

İşte konuşulan Türkçemizi sevmeye, bu dili edebiyatta kullanmağa «**Dil sevgisi**» derler. Dil, milletin manevî vatanıdır. Manevî vatana koruma yapılmaz ve savunmasına caba harcanmazsa maddî vatan da yaşayamaz. Dillerini seven, kendi kelimelerini, kendi kurallarını terk etmeyen milletler kurtulmuşlardır. Almanlar, Macarlar vb. gibi...

b. Millet ve Din Sevgisi

Her millet kendi milletdaşlarını sever. Türkiye'de bazı Türkler, şahsî ve politik çıkarlarla, millî sınırlar dışındaki milletdaşlarını inkâr ederler. Onlara bakmayınız. Onlar kendini beğenmişlerdir. Milliyetini duyan bir adam bütün dünyada türkçe konuşan insanları Türk bilir. Ve hiç ayırdetmeden hepsini sever. Türklerin hepsi müslümandır. Türklüğü sevmek, müslümanlığı da sevmek demektir.

Türk milleti uyanır ve birleşirse müslümanlık âlemi yüz milyonluk kuvvetli bir koruyucu kazanmış olur... Müslümanlık ancak Türklerin ve Türklüğün uyanmasıyla esirlikten kurtulacaktır!

Milliyet ile dinin de farkı yoktur. İkisi bir birinden ayrılamaz. Milletsiz bir din olmadığı gibi, dinsiz bir millet de olmaz, Türklerin hepsi müslümandır. Türkçe konuşan bütün müslümanlar Türktür... Türkçe konuşmayan diğer müslüman milletler Türklerin din kardeşleridir. Türklük ülküsü, kendini kurtarıldıktan sonra, diğer milletlerden olan müslüman din kardeşlerine de imdada gitmelidir. Milliyetini seven dinini de sever. Dinini seven milliyetini de sevmelidir. Çünkü din ruh ise, milliyet vücuttur. Vücut sağlam olursa ruh rahat eder.

c. Vatan Sevgisi (9)

Bizim üç türlü vatanımız vardır. Vatan demek, yalnız hükümetimizin sahip olduğu yerler demek değildir. Türklerin, yani bizim vatanımız şunlardır:

1. Millî vatan.
2. Dinî vatan.
3. Fiilî vatan.

1. **Millî vatan** : Türkçe konuşan bütün müslüman-

(9) **Vatan** : Ömer Seyfettin bu satırları yazdığı sırada Osmanlı İmparatorluğu yıkılmamıştı. Bu yüzden, yazarın, millî dinî, fiilî vatanı anlatırken ileri sürdüğü fikirleri bu gerçeğin ışığında değerlendirmeliyiz. Örneğin, yazarın, «Osmanlı Devletininin yönetimindeki bütün Türkiye bizim fiilî vatanımızdır.» satırlarını, bugün «Türkiye Cumhuriyeti yönetimindeki bütün topraklar bizim fiilî vatanımızdır.» şeklinde anlamalıyız.

ların oturduğu yerlerdir: Buralara Turan denir. Hangi devlet idaresine girerse girsin Turan Türklerindir... Anadolu Turan'ın bir parçasıdır. İstanbul dünyada bir tanecik olan Türk hakanlığının merkezidir. İstanbul'un şivesini bütün Turan halkı ortak dil olarak kabul etmiştir. Milletini seven millî vatanını sever. Millî vatanının sınırları etnoğrafyanın kavimler haritalarında çizilidir. İstanbul'daki Türk hakanını manevî olarak bütün Türkler tanır ve severler.

2. Dinî vatan : Biz Türk olmakla birlikte müslümanız. Turan'la beraber bütün başka milletlerden olan müslümanların oturduğu yer bizim dinî vatanımızdır. Padişahımız bütün Türklerin hakanı olduğu gibi, bütün müslümanların da halifesidir. İstanbul Türk hakanlığının ve Türklüğün merkezi olduğu gibi müslümanlığın ve halifeliğin de merkezidir. Bütün müslümanların gözü İstanbul'dadır, Ülkümüzün ikinci aşaması millî vatanımız gibi dinî vatanımızı da esirlikten kurtarmaktır.

3. Fiilî vatan : Osmanlı devletinin yönetimindeki bütün Türkiye bizim fiilî vatanımızdır. Türklerin hakanı ve müslümanların halifesi olan zat Osmanlı devletinin uyruğu için de bir hükümdar, bir padişaktır.

Türkiye'de Türklerin üç türlü vatanlarından birer parça vardır. Anadolu bütün Türklerle dolu olduğundan millî vatanın bir parçasıdır. Anadolu'daki Türklerle, Arabistandaki Arap milleti müslüman olduğundan, bütün bu topraklar bizim dinî vatanımızdır.

Türkiye'de siyasî ve fiilî egemenliğimiz olduğundan fiilî vatanımız da burasıdır.

Cahil milletler toplanamaz. Birlik yapamaz. Yok

olur, Türkler de okuyup, bilim ve teknik öğrenmezlerse milletlerini anlayıp gelişemezler. Ve düşmanlara esir olurlar. Onun için her Türk ilme, tekniğe, son derece önem vermelidir.

Her Türk okuyup yazmayı öğrendikten sonra san'ata, ticarete girmeli, milleti için zengin olmalıdır. Bilgili milletler zengindirler. İnsanları ayrı ayrı zengin olan milletler en kuvvetli milletlerdir. Türk miliyeti iyice uyanmak ve parlamak için:

1. Millî ve genel bir Türk edebiyatı.

2. Türklükte güzel sanatlar (Musikî, resim, heykeltraşlık, tiyatro vs.)

3. Türklükte teknik ve büyük sanatlar (fabrikalar, ihtiyacımız olan makineler, elektrik, inşaat vs...)

4. Türklükte ticaret ve iktisat,

Gereklidir... Sonra canlanan ve zenginleşen millet ülküsü kendi kendine doğar. O ülkü ise şudur:

«Büyük milletler gibi ilerleyip, gelişmek... Kan ve din kardeşlerimizi sırasıyla esirlikten kurtarmak... Türk adını tarihte tekrar parlatıp Türklükle beraber müslümanlığa da eski önemini kazandırmak...»

BİR ÇOCUK NASIL TÜRK MİLLİYET PERVERİ (MİLLETSEVER, MİLLİYETÇİ) OLUR?

1 — Konuştuğu türkçeyi sever. Konuştuğu dili yazar. Ve bu güzel İstanbul türkçesini herkese öğretmeğe çalışır.

2 — Dini gibi milliyetini de sever ve kutsal bilir. Türklüğün aleyhinde bulunanlara karşı Türklüğü savunur. Milliyetine lâf söyletmez. Türklüğün dünyadaki milletlerin hepsinden daha soylu ve cesur olduğunu hatırdan çıkarmaz. Hangi milletten olursa olsun, türkçe öğrenip Türk milliyetine karışan göçmenlere tıpkı eski kan kardeşi imiş gibi davranır.

3 — Her fırsatta Türklüğü över, Türklüğe değer verir. Her fırsatta Türk tarihini, Türk cihangirlerini, Türk bilginlerini anar.

4 — En büyük cihangirlerin çıktığı gibi, **İbni Sina** ve **Uluğ Beğ** gibi en büyük bilginlerin de Türk milletinden geldiğine iman eder.

5 — Herşeyden önce Türk tarihini tümü ile öğrenir. Türklüğe ait yazılan edebî ve bilimsel şeyleri, diğer okunacaklara tercih eder.

6 — Askerlik, tüccarlık, san'atkârlık, memurluk, kısaca hangi meslek için hazırlanırsa hazırlansın, en başta gelen emeli, Türklüğe, Türk ülkesüne hizmet etmek olur.

7 — Kişisel hayatının geçici, fakat milliyetinin, Türklüğünün sonsuza kadar kalıcı olduğunu aklından çıkarmaz. Herkes mezara girecek ve ölecektir. Tarihe giren kahramanlar ölmezler. Milletlerinin kalbinde yaşarlar. Milliyetperver olmak isteyen her çocuk da, nasıl olursa olsun, iyi bir şöhret ile Türk tarihine girmeğe çalışır. Dünyada tarihe girip şanlı bir hâtıra bırakmak kadar yüce ve imrenilecek bir şey yoktur. Ruhunda büyüklük ve yükseklik eğilimi olan çocuk kesinlikle Türk milliyetperveri olur. Her yerde, her zaman ve her işte birinci olmağa çabalar. Yorulmaz, bıkmaz, üşenmez. Vücudunu izcilikle ve idmanla, fikrini bilgi ile teknikle, ruhunu millî ülkü ile kuvvetlendirir. Bilgisiz bir kuvvet ve cahil kafa altında sağlam bir vücut hiç bir işe yaramıyacağı gibi, ülküsüz bir ilim, ülküsüz bir bilgin de hiç bir işe yaramadığından başka Türk toplumuna tarif olunmaz zararları dokunur.

Ey Türk çocukları! Siz hem kuvvet, hem bilgi, hem de ülkü sahibi olunuz. Büyük başarılarınız adınızı tarihe geçirecek ve sizi bu geçici hayatın üzerindeki o ebedî ve ölümsüz hayata ulaştıracaktır.

MİLLÎ DENEYİMLERİMİZDEN ORTAYA ÇIKAN PRATİK SİYASET

Meşrutiyetten önce derin bir uykuya dalmış olan Türkler, On Temmuzda şiddetli bir sarsıntı ile uyanınca şaşaladılar(*) Bu sonuç gayet doğaldı. Saatlerce uyuyan bir adam daha uykusuna doymadan uyanırılırsa ne yapar? Kendini toplayamaz. Sebepsiz bir korku ile ürker. Gözlerini oğuşturmak ve davranmak ister. Özetle, aptal bir mahmûrluk... On Temmuzdan sonra geçen bir ay dengesiz bir sarhoşluktan başka bir şey değildir. Her sokak başında bir nutuk veriliyor, herkes kardeşlik ve eşitlik ilkelerine geçmiş gözü ile bakarak söylediğinin anlamını pek iyi bilmeyen hatipleri bütün kuvvetleriyle alkışlıyorlardı. Geçmiş, tarih, örf, çevre, din, âdet, gelenek, eğilim vesaire bütününüyle ihmal ediliyor, hattâ en bilginler bile bu toplumsal olguları hatırlatmıyorlardı. Mutlakiyet zamanında Avrupa'da çalışan Genç Türkler başarı kazanmak için milliyetçiliklerini saklıyorlar, Avrupa'nın ve Türk düşmanlarının pek hoşuna giden «Tan-zimat» ülküsüne sarılıyorlardı. Yapılmak istenilen in-

(*) 10 Temmuz 1324 (23 Temmuz 1908) İkinci Meşrutiyetin ilân edildiği tarihtir.

kılâbı, sözde yalnız Türkler yapmıyorlardı; bütün Osmanlılar... yani Rum, Bulgar, Sırb, Ulah, Yahudi, Arnavud, Ermeni ve diğer Osmanlılar... On Temmuzun adı «**Osmanlı İnkılabı**» idi. Arnavutlar bu hareketten kendilerine yine millî bir şeref çıkarıyorlardı.

Mebusân Meclisi açılınca, milletin gönderdiği adamlar görüldü. Bu bir papatya tufanı idi. Sarık, sarık... Fakat bu sarıkların sahipleri değişmişlerdi. Onlar da eşitlik ve kardeşlik ilkelerini gerçekmiş sanıyorlar ve tutkularını asla belli etmiyorlardı. «**Tanzimat**» kavramı bütün gözleri kör, bütün kulakları sağır etmiş, vicdanları uyutmuştu. «**Türk, Türkler, Türklük, Türkiye**» kelimeleri ağıza alınmıyor, hattâ en etkin yazarlar, Osmanlı ülkesine, Avrupalıların «**Türkiye**» dediğine kızıyor ve Türkiye'de hiç Türk olmadığını iddia ediyorlardı. Uzun bir «**Tanzimat sarhoşluğu**» ile uyumuş, millî olmayan renksiz bir eğitimle yetiştirilmiş halk ikiye ayrıldı: Evet ve hayır diyenler. Hiç bir emel, hiç bir ülkü yoktu. Saldırgan veya savunmacı hiç bir emelle, hiç bir fikirle birbirine bağlı olmayan Türkler kişisel isteklerle harekete başladılar. Meşrutiyet adı altında fecî dramlar oynanıyordu. Halbuki Rumların, Bulgarların, Sırbların, Ermenilerin, Arnavutların millî ülküleri, millî edebiyatları, millî dilleri, millî gayeleri, millî teşkilâtları vardı. Ve bu milletler gayet kurnazdılar... «**Biz samimi Osmanlıyız...**» diye Türkleri kandırıyorlar, Türklere dillerini, edebiyatlarını, teknik kitaplarını bile bozduruyorlar, hattâ coğrafya ve tarih kitaplarından «**Türk ve Türkiye**» kelimelerini sildiriyorlardı. Türkler kendi milliyetlerini inkâr ederek Osmanlılık kuruntuları içine düştükçe, aksine bu hıristiyan unsurlar Patrikhanelerinin etrafında, eşi görülmemiş bir kenetlenmişlik ve millî onurluluk ile toplanıyorlar ve millî birliklerine

daha belirgin bir şiddet veriyorlardı.

Genç Türkler hristiyan unsurların bu iki yüzlülüğünü sezmekte gecikmediler. Fakat seslerini çıkarmıyorlardı. **Boşo ve Kozmopolidi** gibi zeki, kurnaz, yılmaz Yunan komitecileri Mebusân Meclisi kürsüsünde fesat koparıyorlar, zavallı Türkler de, onların ülkülerinden, gayelerinden habersiz, bu din ve kan düşmanlarını alkışlıyorlar, alkışlıyorlardı. Halkın, tabakalarının uyuşukluğu aydın kesimde de görünüyordu. Gerçeğin dili ne kadar açıktır! Balkan felâketlerinin nasıl üzerimize yıkıldığını, nasıl perişan olduğumuzu bir dakika düşünersek hepsini anlarız. Genç Türkleri düşürmek için kapsamlı bir faaliyetle kudurran **Boşo ve Kozmopolidi** Efendileri gayesiz, emelsiz, tutkusuz, ülküsüz olan Türkler, gayet büyük vatanperverler gibi alkışlarlarken, onlar yardakçıları ile birlikte, «**Kutsal Balkan İttifakı**»nı, bu son asır «**Haçlı Birliğini**» teşkil ediyorlardı. Bizi Rumeli'de gafil avlayan bu uğursuz ittifakın temellerinin Türkiye'de kurulduğunu felâketten sonra anladık. Evet bütün halk -yalnız hainler ve budalalar hariç- beş senedir nasıl uyuşukluk içinde çırpındığını anladı. İhmal edilen milliyet, ihmal edilen din esaslarına doğru bir eğilim baş gösterdi. Genç Türkler, okullar, şairler, milliyetlerinden, Türklüklerinden, şanlı tarihimizin soyluluğundan söz etmeğe başladılar. Hattâ İzmir'de sırf millî Türk okulları kuruldu. «**Yeni Lisan**» akımı kendi kendine ilerledi(*). Kurumların, cemiyetlerin,

(*) Yeni Lisan akımı 1910 da Selânik'te yayınlanmaya başlayan Genç Kalemler Dergisi'nde Ömer Seyfettin ve arkadaşları tarafından ileri sürülen ve Osmanlıca adı verilen Arapça ve Acemce karışımı komopolit Türkçe'ye karşı günlük dili yazı dili haline getirmeyi savunan bir akımdır.

isimleri ve amaçları Türkleşti. Kurtuluş güneşi görünüyordu. **Napolyon'un** darbesinden sonra Almanlar neye sarılmışlardı? Felâketlerinden sonra Avrupa milletleri, sonra Yunanlılar, Bulgarlar, Sırlar, Roman-yalılar, Arnavutlar hangi bağa sarılmışlardı? Milliyet bağına... Türkler hatalarını anlamaya başladılar. Tanzimat sarhoşluğuyla unuttukları milliyetlerini sonunda hatırlayabildiler.

Milliyetsiz, tanzimatçı ve ülküsüz politikacılar, Türklükte bir dinsizlik olduğunu fısıldıyorlar, gayr-i millî ulemanın (alimler, bilginler) garazını ve tutuculuğunu azdırıyorlardı. **Halbuki dinsiz bir millet olmazdı. Milliyet esasını kabul eden, mutlaka din esasını da kabul edecekti. Din ve milliyet, adetâ birbirinin ayrılmaz parçası idi.** Bu itirazlarının boşluğunu, hiçliğini gören tanzimatçı politikacılar, bu sefer Türkçülüğü gericilik sandılar. Ve «**Altaylara doğru..**» diye eğlenmeye başladılar. Ve ne garipdir ki Türkiye gibi fiilî bir Türk ülkesinde Türk tarihi gazetelerle inkâr edildi.

Fakat kurtulmak güneşi, boz bir kurt gibi, önümüzde yükseliyordu. Politikacılar milletin ani uyanışından ürkdüler. Hele «**Osmanlılık**» perdesi arkasında başımıza çorap ören hainler, bütün bütün düşünceye daldılar. Uyanan Türklüğün kuvvetini onlar çok iyi biliyorlardı. Daima yokluğunu tekrar ederek yok etmek istedikleri unsur (yani Türklük) «**Ben varım!**» derse, hainlerin kendi ülkülerine vedâ etmeleri gerekecekti. Bunların (yani gayrî müslim Osmanlı azınlığının) akıllıları:

— **Ah kabahat bizde, diyorlardı, biz bu kadar milliyetimizde aşırı olmasaydık, onlar yine eskisi gibi milliyetsiz ve gayesiz yaşayacak, dağılıp perişan olacaklardı. Fakat bize baktılar. Onlar da milliyetlerinin**

ekseninde toplanıp kuvvetlenmeye başladılar.

Ne var ki, biz Türklerin milliyetimize karşı bu aşırı istek ve eğilimimize yine inanamıyorlar ve başlarını sallıyorlardı:

«Türkler (gel geçtir), bu milliyet sevdası da geçecek, biz yine aldatmak için karşıtımızda Osmanlı vatandaşlarımızı bulacağız!...» diyorlardı.

Şimdi başlarını sallıyor ve ama düşünüyorlar. Gördüler ki millî akım, Türklük hareketi pek esaslı, pek ciddî, hattâ pek bilimsel ve halka yakındır. O kadar ki bir kaç sene önce olduğu gibi bir gürültü, bir skandal çıkaramıyorlar: «Siz Türk olursanız biz de Osmanlılıktan çıkarız!...» diye çocukça tehditlere kalkışmıyorlar.

Konumuzu iyice açıklayabilmek için Türkiye'nin nüfusundan, Türkiye'de ne kadar Türk olduğundan söz etmek gerekiyor. Düşmanlarımız sıkılmasalar :

— Türkiye'de hiç Türk yoktur, diyecekler. Fakat kurumları, Türkçe konuşan kalabalığı inkâr etmek kolay mı? En çok, Türkiye'de Türklerin nüfusunu beş altı milyona çıkarırlar ve dudaklarını bükerler. Ve bu azlığa Türkler de inanmışlardır. Hattâ bazıları:

— Biz Türklüğümüzü inkâr etmesek, memlekette pek azız, halimiz ne olur? derler. Fakat mâdem ki ortada bir sayı vardır, düşmanlarımızın uydurduğu azlığa inanmamalıyız. Gerçi hükûmetin resmî ve düzenli istatistikleri yok. Ama bizim de gözümüz ve haritamız var. Türkiye'de kesif ve toplu olarak çoğunluğu iki millet teşkil eder:

Türk ve Arap...(*)

Bu iki milletin içinde sayıca en çoğu Türktür. İstanbul, Edirne, Bursa, Kastamonu, Konya, Ankara, Trabzon, Sivas, Aydın, Adana illerinin halkı bütün bütün Türk ve müslümandır. Bu illerin hepsi birden hesap edilince, Türk olmayan hristiyan halkın oranı yüzde beşi bile bulmaz. Diyarbakır, Erzurum, Van, Bitlis ve Elazığ illerinin ne kadar şehri varsa, bir çok köyleriyle beraber ırk, dil, âdet ve din yönünden Türktür ve Türklerin sayıları bu dört ildeki bütün Ermenilerin sayısından çok, hem pek çok fazladır.

Çokluk ve yoğunlukta ikinci olarak Araplar gelir. Halep ilinin yarısından çoğu, özellikle kuzey tarafları tamamiyle Türkoğlu Türktür. Bunu kimse inkâr edemez. Şam, Beyrut, Hicaz, Yemen, Bağdat, Basra, Musul illeri Araptır. Fakat bu illerde de önemli bir Türk nüfusu vardır. Meselâ Bağdat'ta halâ Türkçe konuşup Araplaşmayan Türk mahalleleri vardır. Kerkük şehri ve köyleri tamamiyle Türktür. Türkçe konuşurlar. Ve Türkçeden başka kesinlikle başka dil bilmezler.

Türk ve Müslüman olmayan unsurlar pek azdır. Bunlar da: Rum, Ermeni ve Yahudilerdir ki, son derece dağınık bulunurlar. Ermenilerin doğu illerinde az bir yoğunlukları varsa da, yine Türklerden azdırlar. İstanbul'da ve Anadolumuzun sahillerinde biraz Rum bulunur. Fakat bunlar son derece tutucu ve milliyetperver olduklarından, gürültüleri ve iddialarıyla

(*) Ömer Seyfettin'in bu eseri yayınlandığı tarihte (1914) Araplar henüz Osmanlı İmparatorluğundan ayrılmamışlardı. Bu yüzden Araplara ait bazı hükümler o günün sosyal, politik ve kültürel şartları içinde değerlendirilmelidir.

gerçek sayılarının çok üstünde görünürler.

Yahudiler İstanbul'da, İzmir'de ve diğer bazı büyük şehirlerde ayrı birer mahalle halinde yaşarlar.

Bütün Türkiyenin nüfusu; en-az, en-az otuz milyondan fazladır. Halkı en kalabalık olan iller, İstanbul, Edirne, Adana, Bursa, Sivas, Kastamonu, Ankara, Trabzon, Aydın, Konya gibi yüzde doksanalıtısı Türk olan illerdir(*).

O halde işte Türkiye'nin nüfusu:

16 milyon Türk

9 milyon Arap

1,5 milyon Rum

1,5 milyon Ermeni

Yahudi yarım milyon bile yoktur.

Bundan başka Araplarda gelişme yeteneği pek azdır. Otuz kırk asırlık ilkel geleneklerini ve âdetlerini halâ büyük bir bağlılık ve sevgi ile korurlar.

Bu sayılar aşağı yukarı bir fikir verir. Bir çok yabancı coğrafya bilgini Türkleri ondört, onbeş milyon olarak anarlar.

Arapların yoğun bulunduğu iller: Suriye, Filistin, Hicaz, Yemen, Bağdat ve Basra'dır. Bu altı ilin nüfusu 9 milyonu geçmez.

Son derece hayalci, fakat son derece milliyetçi ve yiğit olan Rumlara gelince, sayıları konusunda bunlar hiç rakama ve istatistiğe yaklaşmazlar. En insaflısı

(*) Son coğrafya kitaplarında, Anadolu'nun Kuzey Irak'la birlikte nüfusu 19-20 milyon ve bütün Arabistan'ın 9-10 milyon gösteriliyor. Arabistan'da henüz nüfus sayımı yapılmamıştır. Ve bu mümkün değildir. Çünkü çoğunluk halâ göçebe ve kabile hayatı yaşar. Arabistan'da tabiat şartları bu milletin çağdaşlaşmasına engeldir.

Türkiye’de on milyon Rum olduğundan söz eder ki, abartmanın bu derecesini normal bir insanın aklı kabul edemez.

Rumların çoğu İzmir’de, İstanbul’da ve Adalarda yaşarlar. Adaların önemli bölümü elimizden çıktı. Kalanlariyle, İstanbul’un ve İzmir’in Rumları asla iki milyonu geçmez. İşte hükûmetin, nüfus dairesinin istatistikleri... İsteyen gidip inceleyebilir. Ve rakamın asla yalan söylemediğini anlar... Bazı Anadolu şehirlerinde Rumlar, bir veyahut ikişer mahalle halinde bulunur ve hepsi ticaretle uğraşırlar. Toprakları yoktur. Bizim memleketimizde çiftçi Rum sınıfı mevcut değildir. (*)

Fakat yine tekrar edelim; Rumlar son derece milliyetçi dinine bağlı ve iddiacı olduklarından üç tanesi bir Türk köyüne, bir Türk şehrine gitseler hemen çocuklarını okutmak bahanesiyle bir papaz getirtirler. Ve akılları sıra **Büyük Bizans İmparatorluğu’nun** öncüleri olurlar. Anadolu’da, içinde bir tek Rum bile bulunmayan bir çok şehir vardır.

Ermenilere gelince Bunlar Anadolu’ya Rumlardan daha çok yayılmışlardır. Fakat sayıları asla iki milyonu geçmez. İhtilâlcilerinin «**Ermenistan**» saydığı yerlerde bile sayıca Türklerden azdırlar. Mantıken bu unsurun daima Türklerle bir olması gerekir. Çünkü Rumlar gibi Türkiye’nin dışında «**Millî bir vatan**’ları yoktur. Rusya’daki kan kardeşleri en acı sapıklıklar altında ezilir, Sibiryada sürünürler. Türkiye’dekiler son zamanlara gelinceye kadar, Türklere dost oldular. Sayıları ve dilleri açısından Türklüğe en çok karışan ve yaklaşan Ermenilerdi. Hatta Moltke, İstanbul’a seya-

(*) Varsa bile çok azdır.

hatinde Türklerle Ermenilerin arasında hiç bir fark bulamamış ve Ermenilerin ayrı bir millet olacağına ihtimal verememişti. Seyahatnâmesinde: «**Türkler İslâm ve hristiyan olmak üzere iki kısımdır. Hristiyan Türklere (Ermeni) adı veriyorlar**» diyordu. Zaman geçtikçe hristiyan ruhiyle Ermeniler de bizden ayrıldılar. Bulgarları, Sırbıları, Rumları, Arnavutları taklit ettiler. Bugün Ermeni ihtilâlcileri Türkiye'nin ve bütün dünyadaki Türklerin en korkunç ve aşırı düşmanına, yani Rusya'ya hizmet ederler. Meşhur Türk düşmanı İngiliz **Bakiston** Makedonya'yı bitirince, Rumlar ve Bulgarları bıraktı. Şimdi eline Ermenileri aldı. Hatta Rusya sınırına bir de seyahat yaptı.

Ermenilerin, Türkiye dışında millî vatanları olmadığından ergeç, yani Türkler kuvvetlenince bizimle birleşeceklerini, eskisi gibi samimi vatandaş ve samimi dostumuz olacağını ümit ederiz. Şimdilik lâfı uzatmayalım... «**Zayıfın dostu olmaz**»

Türkiye'de çoğunluğu oluşturan Türk, Arap unsurlarından ve azlığı meydana getiren Ermeni, Rum, Yahudi unsurlarından başka pek az sayıda Boşnak, Pomak ve Arnavut da vardır. Fakat Türkiye'de resmen bu milliyetler yoktur. Kişi olarak bir Boşnak Boşnak'tır, bir Arnavut Arnavuttur. Tabii mensup olduğu ırkı inkâr edemez. Ama Türk illerinde oturursa türkçe konuşmaya, türkçe okumaya, Türk beldesinin âdetlerini kabul ve Türk ülküsünü izlemeye mecburdur. Ne Boşnaklar, ne de Arnavutlar Türkiye'de kendi milliyetlerini iddia edemezler. Şayet Boşnaklar Boşnaklığı seviyor ve «Boşnak» diye Türklüğün dışında bir milliyet ve tarih yapmak istiyorlarsa kendi vatanlarına, Bosna - Hersek'e gitmeli, kendi vatanlarını ele geçiren Avusturyalılara karşı bu milliyet davasını gütmelidirler. Hele Türkiye'de kalan bir Arnavut kesinlikle

Türk emelini, Türk ülküsünü izlemek zorundadır. Türkiye’de «**Arnavut**» diye ayrı bir milliyet ve ülkü peşinde koşulamaz. Eğer böyle bir iddiası varsa, burada Türk ilinde hiç durmayıp bağımsız Arnavut Kırallığına gitmeli, kendi milliyetine orada hizmet etmelidir.

Arnavutlar, Boşnaklar ve Pomaklar Türk sevgisi ile kendi vatanlarını bırakarak Türk iline göç etmişlerdir. Şimdiye kadar içlerinde hiç biri Türk sevgisinden, Türk ülküsünden ayrılmadı. Türklerle kız alıp kız verdiler. Türk maarifini kabul ederek, ayrıca milliyetler ve maarifler çıkarmaya kalkmadılar. Anadolu’ya göç edenler, haberleri olmadan Türk tarihine karışmak isteyen, Türk tarihini benimseyenlerdir. Türklükten ve İslâmlıktan başka düşünceleri olması mantikî olamaz. «**O halde kendi vatanlarını niçin terk ettiler?**» sorusu akla gelebilir.

Birinci derecede çoğunluğu teşkil eden Türk unsurlarıyla Arap unsurunun arasında, ayrılmak için maddî ve manevî hiç bir sebep yoktur.

Osmanoğulları’nın hükûmeti bir İslâm hükûmetidir. Türkler gibi, Araplar da müslüman olduğundan dince hiç bir farkları yoktur. Hükûmet ve kanun karşısında Türklerle Araplar, tamamıyla eşittir. Bunun aksini iddia edemezler. Türklerin millî ülküsü ilerleyip, kan kardeşlerini kurtarmak ve nihayet «**İslam birliği**» yani «**İslâm Beynelmilliyeti**»ni meydan getirip müslüman milletleri hristiyan milletlere karşı savunmaktır.

Arapların ülküsü de bundan başka bir şey değildir. Türk ve Araplar, kuvvetlenmek için, kendi milliyetlerine sarılıp geliştirmeleri ve çağdaşlaşmaları lâzımdır. Türkler kendi milliyetlerini geliştirip. kendi tarihlerini hatırlarlarken, Arapların da sosyal ve mil

lî yükselmesini unutmadılar. Arap dilini resmen kabul ettiler. Millî Arap kültürünün genelleşmesi için büyük okullar açtılar.

Türklerin yükselmesi, Arapların yükselmesi demek olduğunu bilen bir çok Araplar vardır ki, bugün bir Türk'ten çok daha Türkçüdürler. Türkler millî gelişmeye ulaşırlarsa eskisi gibi yine kuvvetlenecekler, bütün İslâmların başına geçebileceklerdir.

Türkiye'nin varlığı ile, samimi olarak Türk ve Arap unsurlarının alâkası vardır. Türkler ve Arapların ülkelerinde büyük farklılıklar yoktur. Dilden sonra en önemli sosyal unsur dindir. «Din», bu iki unsuru ayrılmaz bir biçimde bağlamıştır. Azınlığı teşkil eden Rumların, Ermenilerin millî ülküleri de gizli değildir.

Rumların millî ülküleri : Yunanistan tarafından İstanbul'u geri almak ve sonra eski Büyük Bizans İmparatorluğunu yeniden kurmak, Türkleri «Kızılırmak»ın sağ tarafına atmaktır... Millî edebiyatları, millî eğitimleri, millî şarkıları, hatta bütün gazeteleri, dergileri bu uzak hayali dile getirirler.

Ermenilerin millî ülküsü : Sayı yönünden azlığı teşkil ettikleri halde, canlı bir cüretkârlık ve sonsuz bir hırsla, «Ermenistan» adını verdikleri doğu illerimizde Rusya'nın yardımı ile «**muhtariyet**» elde etmek ve Dikran'ın hükûmetini kurarak, Türkleri «Kızılırmak»ın sol tarafına atmaktır.

İşte Türkleri en aşağı dokuzyüz, bin senelik öz vatanları olan Anadolu'dan çıkarmaya çalışan iki emel iki ülkü. Fakat biri, Türkleri, Anadolu'nun ortasından geçen Kızılırmak'ın sağına, biri yine bu ırmağın soluna atmak istiyor. Bu iki ülkü gerçekleşirse, Batı Türkleri, yani Osmanlı Türkleri tamamiyle yok olacaklardır.

Yirminci yüzyıla «**Milliyetler asrı**» diyorlar. Bu yüce akımın darbelerini kalbinde duymayan karışık milliyetli bir takım **sözde Türkler**, bu söylediğimiz ülkülerin yalan olduğunu, bizim uydurduğumuzu iddia edeceklerdir. Hayır... Bu ülküler, millî edebiyatlarla, kavimsel özelemlerle, yüce kahramanlarla, sayısız fedakârlıklarla dolu tarihî ve siyasal ülkülerdir. Biz Türkler halâ uyur, yani ülküsüz, emelsiz yaşarsak, bu mefkûrelerin yarın gerçek olacağı şüphesizdir.

Bulgar, Sırp, Grek, Arnavut ülkülerinin nasıl bir hafta içinde gerçekleştiğini unutmak bunamak demektir. Yunanlılar Girit'i, Adaları, Makedanya'yı, güzel Selânik'i aldılar. Sırplar asırlık mefkûrelerine, yeni «**Eski ve Büyük Sırbistan**» hükûmetine hayat verdiler. Bulgarlar yedi sekiz asır sonra yine Marmara sahillerine indiler. Biz mefkûresiz Türkler Rumelide bir sabun köpüğü gibi eridik.

Atak bir ülküyü hedef edinerek millî gelişmelerimize çalışmazsak, yarın Ermeni ve Rum mefkûreleri bizi bir hafta içinde Kızılırmak'a dökerek tarihten a-dımızı silecektir.

Türk ve Arap... Bu iki dindaş unsurun ölkü yönünden ayrılmalarını gerektirecek bir tezat nasıl yoksa, iktisat açısından da menfaatleri ayrı, ama asla birbirine zıt değildir. Çünkü Arabistan, coğrafi bir tesadüfle Türk ilinden ayrılmış, ayrı bir kıt'a, ayrı bir yarımadadır. Arabistan'ın ayrı limanları, yolları, ticaretleri vardır. Ve asla Araplarla Türkler arasında ekonomik bir rekabet söz konusu olamaz. Türklerin zengin olması Arapların fakir kalması değildir. Kezâ Arapların zenginleşmesi Türklere zarar vermez. Aksine bu iki unsur kendi büyük yurtlarında iktisat ve servet bakımından yükselirlerse kuvvetlenip bir birlerine daha çok yaklaşırlar. Arabistan'ın coğrafi

durumunu bilen Arap düşünürleri, bu ekonomik gerçeğe iyice akıl erdirdiklerinden tamamiyle Türk dostu olmuşlardır.

Bütün Arapların içinde, Türklere ve Türklüğe karşı düşman olan, Amerika'da ve Paris'ta hayatlarını geçirmiş bir kaç Suriyeli hristiyandır ki, Araplık adına, gereksiz bir milliyet iddia ederek, bir damla su da gültürüler koparmaya çalışırlar. Onlara uyan bir kaç müslüman Arapçağız varsa da pek azdır ve sayıları belirlidir. Türklerin, milliyetlerini tanımaları ve yalnız Türklere ve Türküğe özgü bir millî eğitimi yoktan var etmeğe gayret etmeleri, Arapları kuşkulandırmaz. Arap düşünürleri her milletin kendi milliyeti ile, kendi dilinin içinde yaşayabileceğini pek iyi anlarlar. Türklerin Türklüğe sarılmaları onlara güven verir. Ve hiç bir iftiracı artık Araplara:

«Türkler sizi Türkleştirmek istiyorlar» diyemez. Türkler Arapların dilini mahkemelerde bile kabul etmişlerdir. Arapları kavimsel ve dil gereksinimlerinden yoksun bırakmamışlardır. Türkler yalnız Arapların değil, hatta çok küçük bir azınlık olan Rumların, Ermenilerin, Yahudilerin de kendi dilleriyle okumalarına, kendi milliyetleri etrafında toplanmalarına hoşgörülü davranmışlardır.

Avrupa'nın, yani «Hristiyan Beynelmileli»nin yegâne gayesi ve düşüncesi, son İslâm Devleti olan Türkiye'yi ve Türkleri yoketmektir. Bunu anlamamak için tamamiyle kör ve duygusuz olmalı. Millî bütünlüğümüzü kamçılayan Avrupa'nın yalanlarına inanmak, onların teorilerine bağlanmak -işte gayet doğru ve serbest söylüyoruz- eşeklikten başka bir şey değildir. Düşmanımızın emelini bilirsek kendimizi daha iyi savunabiliriz. Sonra hemşehrilerimiz hristiyanlar da, Avrupalı hristiyanların bu fikirlerini takip eder-

ler. Bunu anlamak için biraz onların arasında yaşamak yeterlidir. Nitekim İzmir'de hıristiyan bir kuruluş yüzbinlerce liralık sermayesinden bir Türk'e ve bir müslümana on para borç para vermeyeceğini resmen ilân etti. Bu nedir? Onların emellerini hırslarını haykıran bir mana değil mi?

İşte bu içte ve dıştaki içli dışlı düşmanlarımız ekonomi ve ticaret âleminde ayağımızın altına karpuz kabuğu koyarlarken, aramıza düşmanlık tohumları ekmekten de geri durmazlar. Hükûmeti sersemleştirmek için teşekkül eden karışık milliyet gruplarına paraca yardım ederler. Onların toplantılarını, saldırılmaz ve teftiş edilemez bir hale getirmek için kapitülasyonların bayrağını açarlar ve evlerini de korurlar.

Avrupa, Türkleri yok etmek ve Türkiyeyi taksim etmek emelinde nasıl başarılı olacak? Tarih tekerrürden ibarettir. Başka devletleri nasıl yoketmişlerse bize de aynı o metodu uygulayacaklar. Tarihe bakalım. Avrupa nasıl «**Lehistan**» hükûmetini parçaladı. Bu gayet acıklı bir sahifedir. Fakat aynı yöntem bize de uygulanıyor.

Lehistan Cumhuriyetinin bir kaç yüzyıllık bir kânun-ı esasîsi (Anayasa) vardı. Ve bu son derece hürriyet bağışlayıcı bir Anayasa idi. Halk (**Citoyen**), her türlü siyasî hak ve yetkilere sahip vatandaşlar. Bu vatandaşlardan başka soylular da vardı. Soylularla birlikte bütün vatandaşlar kıralı seçerler, hatta kral bile seçilebilirlerdi. Kıral ölünceye kadar bir cumhurbaşkanı gibi ülkeyi yönetirdi. Fakat soyluların fazladan bir «**muhalefet hakkı**» vardı. Bunu kulanınca herşeye engel olabilirlerdi. Onsekizinci yüzyılın başında bu soylular çoğalmışlardı. Lehistan'la sınırı olan hükûmetler, Yani Rusya, Prusya, Avusturya ilerlemiş, hükûmetleri kuvvetlenmiş, yani aşırı

disiplin demek olan mutlakiyet idaresi kurulmuştu. Lehistan idaresizliğiyle, zayıflığı ve disiplinsizliği ile onların gözüne battı. Ve bu hükûmeti tarihten ve haritadan silmeye karar verdiler. Hemen bu üç hükûmet dalavere çevirmeye başladılar. Ruslar, Prusyalılar, Avusturyalılar yıkıma karıştılar. Ve soylulara sınırlı «**muhalefet hakkı**»nı kullandırmayı başardılar. Lehistan vatanseverleri yıkım uçurumunu görünce toplanmaya başladılar. Anarşiden kurtulmak için başlarına Saksonyalı bir kiral getirdiler. Ve soyluların muhalefet hakkına son verdiler. Varşova'da parlamentolarını açacaklardı. Lehistan, Litvanya, Rusya bölgelerinde samimi bir birlik meydana getirmek istiyorlar ve Lehistan'ı kuvvetlendirmeye çalışıyorlardı. Bu hükûmeti çökertmek isteyen düşmanları gevşemediler. Hemen Avrupa kamu oyunu Lehistan aleyhine kışkırtmaya başladılar. Sözde Lehliler, Lehli olmayan ortodoks ve protestanlara zulüm ediyorlar, Lehlileştirmeye çalışıyorlardı. Oysa hiç böyle bir teşebbüs yoktu. Rusya, Avusturya ve Prusya'nın parası ve teşvikiyle, Ukrayna ortadoksları ve şehirli protestanlar ittifak yaptılar. Fakat maksatlarını gizliyorlardı. Lehistan'daki Lehliler aleyhine yapılan bu ittifak, başında Lehiiler bulunduğu için maksadını gizleyebiliyor, sözde son verilen muhtariyet hakkının tekrar kabulünü istiyordu. O zamanki Lehlilerin sanki gözleri kör olmuştu. Hiçbir şeyi anlamıyor, boşuboşuna bu hareketi alkışlıyorlardı. Nihayet ne olduğunu bilmeden istedikleri şey oldu, vatanseverler Rus askerleri tarafından öldürüldü. Sözde Lehistan'ın Anayasası ve istiklâli korunuyordu. Ve bunun için babalarının hayrına Rus orduları Varşova'da oturuyordu. Sonra bir kaç politika oyunu daha... Lehistan haritadan silindi. Rusya Lehliliği öldüren muhaliflere bile zulümden

çekinmedi. Hatta mezheplerini bile ortadan kaldırdı.

Bu Lehistan hikâyesi... Gelelim Türkiye hikâyesine! Düşmanlarımız bize ne yaptılar? Evvelâ içimize girdiler. Hristiyan unsurları, sonradan İslâm unsurları bizden ayırdılar. Hepsini birleştirdiler. Ve «**Hürriyet ve İtilâf**» adı altında Türklere ve Türklüğe karşı bir savaş açtılar. Maksatları Lehistan'daki muhtariyet hakkı gibi sözde «**Meşrutiyet ve adem-i merkeziyet**» idi. (*) Düşman parası su gibi İstanbul'a aktı. Patrikhane Türkçe büyük bir gazete çıkardı. Düşmanlarımız kurdukları partinin ve gazetelerinin başına Lehistan'da olduğu gibi, hep Türk unsurundan budalaları getiriyorlardı. «**Hürriyet ve İtilâf**» Partisi Türklüğe karşı olan düşümanlığını saklamak için başkanını, ikinci başkanını, sonra birkaç üyesini Türklerden seçmişti. Yine bu bir korkuluk kadar boş ve vicdansız başkanlar ve üyeler vasıtasıyla orduya cephe aldılar. Sonra Arnavutları ayağa kaldırdılar. Orduyu Türkler aleyhine ayağa kalkmış Arnavut milliyetçileriyle birleştirerek kabineyi devirdiler. Koca Meclis-i Mebusânı dağıttılar. Türklerin Ayan Meclisinde, başkan Türk düşmanı bir Arnavut, İç İşleri Bakanı yine bir Arnavut oluyordu. En önemli bir Bakanlığa: «**İnsanın vatani, parasının bulunduğu bankadır**» diyen bir şahıs geçmişti. Hep bunlar sözde «**Meşrutiyet-i meşrua**» yı (meşru meşrutiyet) kurtarmak için yapılıyor ve bu kabineye de Türklerin felâketinden delice bir sevince tutulan Türk olmayan bir yazar tarafından «**Büyük Kabine**» adı veriliyordu.

(*) **Adem-i Merkeziyet** : Merkezciğe karşı olan akım. Yerel yönetimlerin merkeze bağlı olmadan kendi kendilerini yönetebilmelerini öngören sistem.

Türk düşmanları başarılı olmuşlardı. Artık olayları hızlandırmaktan başka yapacak şeyleri kalmamıştı.

Düşmanlarımız kendi Partileri, kendi paraları, kendi entrikalarıyla iktidara gelmiş olan **Büyük Kabine**'yi son dakikaya kadar aldattılar. Avrupa: «**Şayet Balkan Savaşında Türkiye mağlup olsa bile bir karış toprağını kimseye verilmeyiz**» diye teminat veriyor ve Türk düşmanlarının iktidar mevkiine getirdiği Harbiye Bakanı, Bulgarlar, Sırp, Karadağlılar, Yunanlılar asker toplarken, Türk askerlerinin ellerinden silâhlarını alarak terhis ediyor, memleketlerine gönderiyordu. Sonra anî hücum... anî düşüş... **Kâmil Paşa**'nın Sadrazamlık alayında halk «**Millet kurtuldu**» diye bağıyor ve akışıyordu. Lüleburgaz bozgunundan sonra Türk düşmanlarının çıkardığı Türkçe bir gazete «**Savaşı kaybettik; fakat yine galibiz, çünkü İttihat ve Terakkiden millet kurtuldu**» diyor ve ordunun yokolduğuna seviniyordu. Düşmanlarımız plânlarında o kadar başarılı olmuşlardı ki, sonucun bu kadar çabuk ve anî olmasına kendileri de şaşıyorlardı. Bir an artık «**Türkiye öldü...**» denildi. Fakat Avrupalıların dediği gibi «ölüp ölüp ölmeyen» Türklüğün yine bir hamlede hakkını hainlerin elinden aldı. Türk ruhu uyandı. Ve dünyada eşi az görülen demir ve ateş gibi sert azmi ile kaderini kendi eline aldı.

Bu ruh, ikinci defa Türklüğü ve Türkleri, Türklerin vatanını ve istikbalini kurtaran «**İttihat ve Terakki**» Cemiyeti idi. (*)

(*) Ömer Seyfettin 1914 de siyasî gayeler için yazdığı bu eserlerinde —o zamanın bütün Türkçe aydınları gibi— Türkiye'de millî birliği sağlamak için İttihat ve Terakki Partisini desteklemenin şart olduğunu ileri sürmektedir.

Edirne geri alındı. Düşmanlarımızla en uygun ve hafif şartlarla andlaşmalar yapıldı. İttihat ve Terakkinin en büyük başarısı, ülkedeki anarşiyi, Türklerin arasındaki düşmanlıkları kısa bir zamanda kaldırması idi.

Düşmanlarımız «bitirdik» zannettikleri Türkiye'nin yeniden canlandığını görünce yine faaliyete geçtiler. Ermenileri teşvik etmeye başladılar. Araplar, Avrupa'dan ve hristiyanlıktan gelen teşviklere mümkün olduğu kadar sağır kaldılar. Ama Ermeniler büyük bir düşmanımızdan aldıkları kumanda ile harekete başladılar. Son seçimlerdeki hareketleri, tetkike ve kapsamlı incelemeye değer doğrusu.

Düşmanımızın ümidi yine eski dramı, «Hürriyet ve İtilâf» oyununu oynamaktadır.

Bu oyunun plânı şöyledir:

1. Doğu illerimize, gereksiz bir «Ermenistan» adı takarak orasını Makedonya'ya çevirmek...

2. Genç Türklere muhalif bir parti kurdurarak hükûmete rahat vermemek ve daima anarşi yaratmak.

3. Bu partiyi, gizli maksadında daha kolay muvaffak etmek için, «Hürriyet ve İtilâf»lılar gibi bir takım vicdanını, vatanını para ile satabilir karışık milliyetli Türklere kurdurmak.

4. Türklere kurdurdukları bu güçlere paraca yardım ederek ve politika heyecanları içinde yaşatarak memleketin bütün servet ve ticaret kaynaklarını yağma etmek.

5. Eski den «Hürriyet ve İtilâf» Partisi, Genç Türklere karşılık olarak nasıl «adâm-i merkeziyet» iddiasını görünürdeki bir siper yaptıysa, bu sefer de Türkçülüğü aşırı milliyetçiliği bahane edilerek, liberal

ve genel bir Osmanlıcılık, radikal(*) bir Tanzimatçılık iddia ettirmek.

6. Partiyi kurmadan önce «**Muhalefetsiz meşrutiyet olmaz**» fikrini yavaş yavaş propaganda ederek Türkleri ikiye ayırmak ve muhalefete zemin hazırlamak.

TÜRKLER NASIL BU DÜŞMAN OYUNUNA DAYANABİLİRLER?.

1. Doğru illerimizde, Ermeniler sayıca Türklerden çok azdırlar. Türkler dış teşviklere ve fesatlara kapılıp parça parça bölünmezlerse, hiç bir zaman orası «**Ermenistan**» olmaz. Türkler bir gün gelir, ekonomik üstünlüğü ve bağımsızlığı kazanırlar.

2. Biz İttihat ve Terakkinin asıl fikirlerini bilmiyoruz. Fakat sanırız ki, Türklüğü kuvvetlendirmek, yükseltmek, düştüğü gaflet ve cehalet uykusundan uyandırmak, sonra «**İslâm Beynelmileliyeti**» (Milletlerarası İslâm birliği)ni kurmak tek mefkûresidir. Böyle çok büyük ve kutsal bir ülkü karşısında bizzat Türk olan bir Partiden hangi vicdanlı Türk ayrılabilir? Türk ve müslüman olduğu kadar böyle yüce bir ülküyü hakikat yapmaya çalışan millî bir Partiye karşı muhalif bir Parti kurmaya kalkar? Kalksa bile bu kadar felâket ve belâ derslerinden sonra kaç Türk onun arkasından gelir? Türkler Türklüklerini, dünya üzerindeki durumlarını unutmadıkça, iki parça olmazlar ve düşmanların temenni ettiği «**muhalefet**» perdesi altındaki anarşi ve rezalet de tekrar etmez.

(*) **Radikalizm** : Devletin tam ve demokratik bir şekilde yeni baştan düzenlenmesini isteyen politik sistem.

3. Türklüğe ve Türklerin siyasî müessesesi olan İttihat ve Terakkiye muhalif bir Partinin başına geçecek bir Türkün Türkiye’de hayat hakkı yoktur. Çünkü «**Türk ilini esirgeyen Türk Tanrısı**»nın yıldırımları onun başına düşer.

4. Tutalım ki, bir takım alçak ve milliyetini inkâr etmiş Türkler çıkıp da yalancılıktan muhalif bir Parti kursalar bile yine asla Türk azmini, Türk olgunluğunu, Türk ticaretini kıramıyacaklardır. Çünkü bu milliyet akımı onların sandığı gibi bir kaç adamın işi değil, büyük ve yaralı bir milletin büyük ve müthiş felâketlerle daldığı gaflet uykusundan uyanışıdır. Uyanan Türklük asla politika heyecanlarıyla birbirinin boğazına düşüp ticaretini, tarımını, servetini hainlere kaptırmayacaktır.

5. Eskiden «**Hürriyet ve İtilâf**» Partisi, adem-i merkeziyet iddia ediyordu. Rumeli, Arnavutluk, Makedonya daha bizimdi. Türk kuvveti pek dağınıktı. Zaten Bulgarların, Sırpların, Rumların, Karadağlıların ülküleri, İttihat ve Terakkice biliniyordu. O zaman, adem-i merkeziyet, Türklüğün iflâsı demekti... Savaşta Türk düşmanı olan bu unsurların oturduğu yerleri kaybettik. Arnavutluk ayrıldı, kıralık oldu. Makedonya’yı Yunan, Bulgar, Sırp yağma etti. Ve artık Türkiye’de Bulgar, Sırp Arnavut unsurları kalmadı. Türkler millî yoğunluklarının üzerine yıkıldılar. Anadoludaki yerli Türkler arasında hemen hemen başka unsur yoktu. Doğu illerimizde bile çoğunluk Türklerde idi. Arabistan ve Araplık asla Türklerden ayrılmazdı. Artık adem-i merkeziyetin bir tehlikesi kalmadı. Ve adem-i merkeziyet verildi. Çünkü Arabistan’da yoğunluk ve sayı açısından nasıl Araplar üstünse, Anadolu’da nitelik ve nicelikçe Türkler baskındı. Diğer unsurlar devele kulak yerinde kaldı-

lar. Fakat düşmanlarımız bu sefer eski âdetlerinden vazgeçiyorlar. Edebilecekleri bir iddia kalıyor: Türk milliyetçiliği ve aleyhtarlığı, liberal genel bir Osmanlılık, radikal bir Tanzimatçılık... Fakat artık başarılı olabilecekleri pek şüpheli...

6. Partiyi kurmadan önce «muhalefetsiz meşrutiyet olmaz» fikrini yavaş yavaş propaganda yaparak Türkleri ikiye ayırmak ve muhalefete zemin hazırlamak istiycekler. Bu kesin... Türkiye Türklüğünün en barışmak bilmez, uyum kabul etmez muhalifleri hıristiyanlardır. Bunlar, her ne kadar sayıları az olsalar da arkalarında müthiş bir **Hıristiyan Birliği** kuvveti, bir Avrupa vardır. Bir hıristiyanın eline iğne batsa Avrupa feryada başlar. İçlerinde, böyle tabii ve müthiş bir muhalefet varken Türklerin bölümlere ayrılmaya kalkarak parça parça olmaları, kendilerini öldürmek istemelerinden başka bir şey değildir. Türkler birliklerini koruyarak millî ve siyasî kurumlarından ayrılmazlarsa Türkiye yaşar. Samimi, ülkü sahibi, yırtıcı Avrupanın cani emellerini hissetmiş bütün Arap düşünürleri Türklerin siyasal kurumları olan «**İttihat ve Terakki**»den bir an ayrılmamışlardır. Ve asla ayrılmazlar da...

Türk ve Arabın ülküsü birdir. Türk ülküsü, aynı fikirle Doğuya doğru gitmek, Asyayı kurtarmaktır. Arap ülküsü yine aynı fikirle Batıya doğru gitmek, Afrika'yı kurtarmaktır. Asya ve Afrika'daki esir İslâm dünyasını ancak bu iki dindaş kavim kurtaracaktır. Büyük ülküler küçük emelleri, menfaatleri, şahsiyetleri unutturur. Halbuki coğrafî yurtları ayrı olduğundan Türk ve Arap arasında ekonomik bir rekabet osun düşünülemez.

Bir Türkün İttihat ve Terakkiden ayrılması kesin bir cinayettir. Çünkü Türkiye’de bir Türk bu millî kuruluştan ayrılıp nereye gidecek. Bir kere düşününüz ve arayınız. Mutlaka Hürriyet ve İtilâfçı muhaliflerin koştukları yere, Patrikhaneye değil mi?

Ve böyle milliyetini ayak altına almış bir Türk, düşman kucağına düştükten sonra millî ve dinî ülkülerimize hiyanet ettikten sonra aramızda, bizim memleketimizde yaşamaya hakkı var mıdır? Hayır, asla... Öyle bir hainin, Türklerden ayrılıp hristiyanlara el uzatan, hristiyanların o korkunç ve tamamıyla belli olan emellerine hizmet eden bir hainin yaşamaya hakkı yoktur. Türkiye’nin havası, suyu ekmeği ona haramdır. Onu zehirler...

Bir Türk, Türk kardeşlerini terk ederse kesinlikle Rum ve Ermeni yığınlarına takılacak, onların mefkûrelerine yardım edecektir.

Türklerin milliyetsever olmalarında hiç bir tehlike yoktur. Bütün Türkiye’de kesin çoğunluk Türklerdedir. Bu gerçeği mebuslarımızın sayısı da gösterir. Türklerden sonra ikinci derece çoğunluğa sahip olan Araplara gelince; onlar hiç bir zaman bizden ayrılmazlar. O halde bizim de Araplar gibi milliyetsever olmamızda ne sakınca var?

Birinci derecede bir Türk, ikinci derecede bir müslüman, İttihat ve Terakkiden ayrılırsa milliyetini bilen insanlar gözünde o bir haindir. Bir Türk ve müslümanı, İttihat ve Terakkiden bir prensip veya görüş asla ayıramaz. Ancak şahsî ihtiras ve menfaattir ki, bir Türk’ü millî varlığına hainlik yapmağa yöneltebilir. Türklüğün millî ve dinî ülküleri dışın-

da hiç bir prensip, hiç bir görüş ve yorum olamaz. Ve bu ülkünün tapınağı İttihad ve Terakkidir.

Türklük mefkûresi dışında, bir Türk'ün hayal ve duygularında başka bir mefkûresi olursa, bu şahsî ve kişisel bir istekten başka birşey sayılamaz. Halbuki Türk toplumu içinde yaşayan her fert, mefkûrenin verdiği kutsal irade ile, bir çok şahsî isteklerinden, kişisel heveslerinden vazgeçer. Şahsî ve kişisel amaçlarla yaşayan Türkler milliyetlerini idrak etmemiş bir takım hayvancıklardır. Bu hayvancıklar biraz düşünebilseler kendi milliyetlerini idrak ederler ve toplumlarının millî bağlarına sarılırlar.

Millî ve dinî mefkûresine kayıtsız kalan bir Türk ticaret ve ekonomide de başarılı olamaz. Çünkü bir toplum ruhiyle yaşayan insanlardan ayrılmış bir kişi, her Türkün yardımından yoksun kalır. Meselâ Grek ve düşman emellerine hizmet eden, sonra bir Yunanlı ile ortak olan bir Türkün dükkânına kimse gitmez. Millî ve dinî ülküden yoksun bir Türkde azim de olanmıyacağından hangi işi tutsa başarılı olamaz. Ümitsizlik içinde kalır.

Siyasî ve sosyal kurumlardan uzak kalmış mefkûresiz Türklerin üç ruhsal hastalığı vardır:

- 1 — **Bedkârlık** (İşi gücü kötülük olmak)
- 2 — **Bedhâhlık** (Her işte herkesin fenalığını istemek)
- 3 — **Bedbinlik** (Kötümser)

BEDKÂRLIK (Kötülüğe alışmışlık)

Bu grubun milliyetten, dinden haberi olmadığı i-

çin, kendilerinin şahsî ve kişisel çıkarları için en kutsal şeylerini ayaklarının altına almaktan çekinmezler. Hayırsızlık ederler, adam öldürürler, şantaj yaparlar, en yüz kızartacak namussuzlukları yapmaktan geri durmazlar. Ve yine insanların arasında rahat rahat gezmek isterler. Sonuçta adaletin pençesine geçince darağacına çıkarlar. **Mahmud Şevket Paşa'nın** kaatilleri gibi!... Kurnaz davranıp bu yüce pençeden yakayı sıyrabilirlerse soluğu yurtdışında alırlar.

BEDHÂHLIK (Fenalık isteme)

Bedhâhların (her işte herkes için fenalık isteyenlerin) millî bir mefkûreleri olmadığı için Türkiye ile de alışverişleri yok gibidir. Bunlar kişisel hayatlarını sağlamışlarsa, sanki bir sinema seyrederek gibi vatanın felâketlerine bakarlar ve hiç üzüntü duymazlar. Türkiye'ye biraz şans gülse, onların canları sıkılır. İsterler ki daima felâket yağsın. Her felâketi diğer bir felâket izlesin... En akla gelmez uğursuz dedikoduları bunlar çıkarırlar. Daima vatanın fenalığını isterler. Bu durum onların hasta ruhlarının sonucu. Bu öyle bir duygusal problemdir ki, ülküsüzlükten başka bir şeyle açıklanamaz. Vatanın açıklı bir haberi, bir düşüş, bir felâket bunları adetâ bir bayram kadar sevindirir. Her faciadan sonra birbirlerini tebrik ederler:

— Ben demedim mi idi? İşte lâfım çıktı. Daha neler göreceğiz bakalım...

Ve gayet lezzetli bir şey içmiş gibi gülümserler. Artık mesutturlar. Bu grubun ele başlarını hükûmet tutunca asla hoşgörülü davranmaz.

Bedhâhlık (fenalık) devresini geçiren bir adamın

sinirleri bir gün bütün bozulacak, ruhları daha beter hastalanacak ve sonunda bir bedkâr yani işi gücü kötülük olan biri olacaktır.

BEDBİNLİK (Kötümserlik)

Bunlar da bir takım hastalardır. Milli mefkûreyi kavrayabilme yeteneğinde yaratılmadıklarından kesin bir ümitsizlik içinde yaşarlar ve herşeyi simsiyah, karanlık ve berbat görürler. En iyi ve akla uygun hareketleri beğenmezler. Daima mızımız, her yerde her zaman, herşeyden şikâyet edip dururlar. Üzücü olan odur ki, sayıları çok olduğundan ve suçları farkına varılamıyacak derecede ince olduğundan, hükûmet bunlara ulaşamaz. Bunlar yeni ve eski herşeyin aleyhindedirler. Mefkûresizlik, azimsizlik, milliyetsizlik en belirgin sıfatlarındandır. Misal göstermeye gerek yok. Hepimiz bunlardan birkaçını tanırız. «**Bedbinlik**» derecesinden sonra bir adam mutlaka «**bedhâhlık**» hastalığına yakalanacaktır. Ve bundan kaçınmak mümkün değildir.

Ülküsüzlük ve iradesizlikten doğan bedbinlikten (kötümserlik) bedhâhlık (fenalık) sonra bedhâhlıktan da bedkârlık (kötülük) doğar... O halde bu üç mefkûresiz ruhsal sınıfın toplumumuza ve milliyetimize zararları eşittir.

Ülküsüz bir kişide azim (kesin kararlılık), gayret, metanet (dayanıklılık) hattâ namus ve fedakârlık faziletleri (erdem) bulunamaz. Çünkü mefkûresiz bir insan iradesizdir. Yalnız istekleriyle yaşar ve hislerine göre hareket eder. Türklüğü yoketmek isteyen düşmanlar, kirli emellerine hizmet için hep böyle milliyetsiz, arzularıyla yaşayan, kutsallıkları tanımaz,

millî değerleri inkâr etmiş yaratıkları arar bulurlar. Türküğün siyasal kuruluşlarını devirmek için, yine şüphesiz bu gibi milliyetini, Türklüğünü inkâr etmiş ülküsüzler toplanacaklar, yükselen milliyet âbidesini yıkmaya çalışacaklardır. Bunu bekleyelim. Ve ilk sesini çıkaracak adamın, millî değerlerine, milliyetine ne kadar yabancı olduğuna dikkat edelim.

Geçen muhalefette kullanılan maske; «**adem-i merkeziyet**» nakaratı idi. Bu kez Türk düşmanları sanırız «**Radikal bir Tanzimatçılık**» nakaratını tutturalacaklar. Türklük akımının fenalığından sözedecekler, hattâ **Peyâm** gazetesinin sahibi **Ali Kemal** ve **Mihran** isminde bir Ermeninin malı olan **Sabah** gazetesi yazarlarından **Mahmud Sâdık** (M. S.) gibilerin bile aleyhinde bulunacaklar.

Geçen felâketlerimizi ve bu felâketlerin sebeplerini asla unutmayalım... Geçirdiğimiz düşmanca günleri hatırlayarak elimizi başımıza koyalım. Türk kardeşlerimizden ayrılarak Patrikhanenin kucağına atılan, Arnavutlarla birleşen, dışta ihtilâl ve isyanlar yaptırıp meşru ve kanunlara göre kurulmuş meclisimizi tanımayan hain kuvvetlerin aldatıcı sözlerine kapılmayalım. (*) **Türk olduğumuzu düşünerek Türk-**

(*) Bunların yöneticilerinden olan Şerif Paşa'nın, idarenin düşmesinden sonra zafer sarhoşluğu içindeki Balkan düşmanlarımızın Paris'te düzenledikleri ziyafete katılmak suretiyle vatanımızın felâketine güldüklerini, binlerce esirimizin Yunanistan'ın ıssız adalarında vahşice öldürüldükleri bir zamanda sahte Prens Sabahattin Bey'in Yunan kıralının, Venizelos'un ayaklarına kapanmak suretiyle bu zavallı milleti bölmek için, o çok eski düşmanlarımızdan para dilendiğini unutmayınız.

lüğün millî ve dinî ülküsünü hayat ve iradeiniz için bir hedef, bir ilke edinelim. Bir Türkün ve bir müslümanın «İttihat ve Terakki»'den ayrılarak ve asla mantıkî olmayan bir kişisel yorum davası çıkararak Patrikhaneciler gurubuna katılması en afedilmez bir cinayettir. Patrikhaneciler grubuna katılmak demek, Türk kuvvetini bölünmeye uğratmak demektir. Türk ve Müslüman olmayan bir şahsın, Türklük aleyhindeki hareketleri ve Türklerin siyasal kurumlarına düşman olması, kin beslemesi, pek tabii bir şeydir. Fakat bir Türkün, Türklüğün yücelmesine çalışan millî ve siyasal bir kuruma saldırması en âdi ve budalaca cinayettir. Beş senelik bir geçmiş bizim için en açık bir derstir.

YAZIK O MİLLETE Kİ FELÂKETLERİNDEN BİR İBRET DERSİ ALMAZ

Ülküsüz ve milliyetsiz Türklerin tekrar toplaşarak vatana felâketler hazırlamalarına engel olmak bizzat İttihat ve Terakkinin görevidir sanıyoruz. Türklerin ve vatanın kaderi düşman kuvvetlerin eline geçmemelidir. Böyle zâlim ve renksiz bir kuvvet, altı yüz senelik bir hükûmeti altı hafta içinde yoketmeye kalkacak kadar kudurmuş bir hainlik gösterdi. Türklerin bu büyük ve siyasal kurumu, her ne surette olursa olsun bizim ayrılmamıza, ayrı ayrı bölümlere bölünerek kişisel istekler peşinden koşmamıza, düşman entrikalarına âlet olmamıza izin vermemelidir.

Kanlı hâtıralarını asla unutmayacağımız millî deneyimlerden artık pratik bir siyaset çıkıyor; işte bu

Türk ve müslüman siyasetidir. Türkiye ancak bu iki kuvvetin sayesinde yaşayacak... Türklük kuvvetlenip yükseldikçe, millî ve dinî ülküsüne yaklaşacak ve her dakika kuvvet gerektiğini ve kuvvetin de ancak birlikten doğacağını, kuvvetlendikçe daha çok anlayacaktır.

YARINKİ TURAN DEVLERİ

I

MİLLETLER BİRBİRLERİYLE NİÇİN SAVAŞIRLAR?

Canlı varlıklarda hayat işareti nasıl büyümek, açılmak ise, sosyal varlıklarda da tamamiyle öyledir. Yaşayan milletin başlıca özelliği, nüfusça, medeniyetçe, ticaretçe, servetçe ve mefkûrece büyümek ve genişlemektir. Büyümek ve genişlemek karakteri az ve yahut zayıf olan milletlerin üzerine çullanırlar, memleketlerini işgal ederek sosyal varlıklarına son verirler...

Sosyoloji ilminin pozitif metodlar ve derin incelemeler sonucu olarak, tam belirginleşmediği zamanlarda bir çok bilginler, hattâ filozoflar milletlerin toplumsal ruhlarını sezemiyorlar, gerçekten çok uzak felsefeler yapıyorlardı. Onlara göre savaş fena idi. Vahşilik idi. Barbarlıktı. Sözde bir gün bütün insanlar kardeş olup barışacaklardı. Toplumsal gerçekleri içine alınamayan akıllarının çapı pek küçüktü. Ve savaşın asıl en doğru sebeplerini bilemedikleri için, kendilerinden bir takım hayalî sebepler uydururlar, meselâ, hükümdarların hırslarını, şan, şeref arzularını esaslı unsurlardan biri sanıyorlardı. Oysa gerçekte savaş, milletlerin başlıca yaşama belirtileri olan büyümek ve

yayılmak karakterleri arasındaki kaçınılmaz bir çarpışmadan başka bir şey değildir... Milletler tabii hayatlarını yaşadıkça savaş en gerekli ve mutlak bir olay idi.

Toplumsal kurumların kişiler üzerindeki çok etkili baskısını duyamayan eski zamanların şair filozofları «Beni âdem âzâ-yi yekdigereñd, Milletim nev-i beşerdir, vatanım ruy-i zemin» (Bütün insanlar aynı köktendir, milletim insanlığın bir üyesidir, vatanımsa bütün yeryüzüdür.) diye gerçeği ihmal etmişler, kendilerinin hasta duygularını hep doğru sanmışlardır. Bu dalgınlık Avrupa'da «Antimilitarizm, Antipatriyatizm : Vatan ve askerlik aleyhtarlığı» gibi gereksiz ve anlamsız akımların doğmasına sebep olmuştur. Fakat daima toplumsal gerçekler üstün gelmiş, kişilerin özel nefret ve bağırışlarına rağmen milletlerin büyümek ve zayıflamak karakterleri birbirleri ile çarpışmış, savaşlar birbirlerini izlemiştir.

Savaş toplumsal bir kurumdur. Bilim ve teknik ne kadar gelişirse gelişsin milletler ve yine milletlerden oluşan topluluklar, sosyal hayatlarını sürdürdükçe asıl özellikleri olan büyümek ve yayılmak arzusu da yaşayacak ve bunun sonucu olarak, savaş da yaşatan ve kuvvet veren bir kurum halinde sürekli olacaktır.

II

BUGÜNKÜ SAVAŞLARIN SEBEBİ

Bugünkü savaşların sebebi; iki yüz yıldanberi Avrupa çevresinin, büyümek, yayılmak karakteri İslâm dünyasına yönelmişti. Çünkü karadan ve denizden sınırları hep bu dünya ile dir. «İtilâf-ı Müselles» (Üçlü uyum birliği) İslâm ülkelerini işgal ve istilâ ederken, karşısında bütün müslümanlar adına kılıç sallayan Türklüğü gördü. Kendi büyümek ve yayılmak karakterini tatmin etmek için, Türklerin adını tarihten silmeğe kalktı.

Rusya bizimle onbir defa savaş yaptı. Çünkü büyümek ve yayılmak karakteri, bu milleti bizim üzerimize atıyordu. Deli Petro'nun vasiyetnamesi, bu can atışın en eski belgesidir. Bu ünlü vasiyetnamesinin bir kaç maddesine bakınız:

Sekizinci Madde — Kuzeyden Baltık Denizinin ve güneyden Karadeniz'in sahillerine günden güne Rusların yayılmaları.

Dokuzuncu Madde — İstanbul'a ve Hindistan'a olabildiği kadar yaklaşıp, «İstanbul'a hâkim olanın, bütün cihanın gerçek hakimi olabileceği» sözüne dayanarak kâh Osmanlı, kâh İran devletine devamlı savaşlar icat ederek, Karadeniz'de tersaneler kurul-

ması için, adım adım bu denize gitmek ve bu arada gayenin iyice gerçekleşmesi için çok gerekli bir bölge olması dolayısıyla Baltık denizini ele geçirmek ve Basra körfezine kadar gidebilmek üzere İran devletinin yokeldemisini çabuklaştırmak ile, mümkün olduğu halde doğunun eski ticaretini Şam toprakları yolu ile canlandırarak dünyanın anbarı sayılan Hindistan'a kadar gidilmesi...

Onbirinci Madde — Türklerin Rum ili kıtasından kovulmalarına, Avusturya hanedanını görevlendirip, İstanbul'un işgalinde dahi ve ilh...

İşte hep yayılmak ve büyümek eğilimi...

İngilizler Hindistan'a Mısır'a el atıyorlar, Belü-cistan'ı, Basra körfezini, hatta Irak'ı benimsiyorlardı. Ve bu tabii eğilimin sarhoşluğu ile iyice sersemleşip gâvurlaşıyorlardı. Başbakanları Gladston «haçlılık» devrini açıyor, milletlerinin meclisine bir elinde Kur'an ile gelerek:

— Bu kitap dünya yüzünden kaldırılmadıkça bize rahat yok, diyordu. Fransa Tunus'u, Cezayir'i, Fas'ı yuttuktan sonra gözünü Suriye'ye dikmişti. Oraya kültürünü soktu, «Lübnan Dağı» adı ile kendine bir şato yaptı.

Sonuçta, emelleri ve tabii eğilimleri bir olan bu üç devlet birleştiler. İtilâf ettiler ve «İtilâf-i Müselles» (Üçlü Uyum topluluğu) halinde hareketlerine sıcaklık kazandırdılar.

Yirminci yüzyıl haçlı'lığa başladı. Fakat yavaş yavaş ilerliyordu. Rusya Deli Petro'nun vasiyetnâmesini yerine getiriyor, Türklüğü doymaz bir hırsla önce parçalıyor ve sonra yutuyordu. Beş milyona yakın Türk'ün vatani olan Azerbaycan'ı yutmak için, İran'-

ın aşığısını müttefiki İngilizlere verdi. Sonra Rume-
li'yi yavrularına(*) kaptırarak aralarında pay etti. İ-
talya'yı da, kendi haçlı birliğine sokmak hülyasiyle
Trablusgarb'a karşı kışkırttı.

Rusya İngiltere ve Fransa şu emel üzerinde an-
laşıyor ve birleşiyordu: Ele geçirdikleri yerlerin müs-
lüman halkını ümitsiz esir sürüleri haline koymak i-
çin İslâm halifeliğini kaldırmak, halifeliğin sahibi o-
lan Türkiye'yi yoketmekti...

Üçlü İtilaf Devletleri bu yayılmak ve büyümek
kuvvetinin olanca şiddetiyle İslâm âlemine ve bilhas-
sa halifeliğin sahibi olan Türklüğe saldırırken, Avru-
pa'nın merkezi kuşatmada kalıyordu. Rus, İngiliz ve
Fransız devletleri Almanlığı ortalarına almıştı. Al-
manlık büyümek ve yayılmak ihtiyacını doğal olarak
bulunduğu yerde gerçekleştirmeye başladı. Ve bunun
için son yıllarda Avrupa'nın orta ve kenar bölgeleri
arasında korkunç bir düşmanlık baş gösterdi. Alman-
lık müttefiki Avusturya ile gittikçe büyüyor, kuvvet-
lendikçe kuvvetleniyordu. Üçlü İtilâf kuşkulandığı bu
kuvvetin daha çok artmasına izin veremezdi. İlk fır-
satta dağıtmak ve parçalamak için üzerine atıldı.

Ve toplar patladı...

Bizimle beraber bütün İslâm âlemi de artık dura-
mazdı. Almanlarla aynı düşmanlara sahip olduğumuz

★
★ ★

(*) Yazar, «Yavruları» demekle Yunanistan, Bulga-
ristan, Sırbistan, Karadağ, gibi Balkan Savaşında, Rusla-
rın, Türk'e karşı kışkırttığı küçük balkan Devletçilerini
kastediyor.

için aramızda tabiî bir ittifak doğdu. Sonunda ordularımız Kafkasya ve Mısır'a yürüdü.

Bu savaşın sebebi Avrupa merkezinin çevreye doğru nüfusça, ticaretçe büyümesini Üçlü Uyum Devletlerinin çekememesidir. Demek asıl yönü ile bu savaşın kaynağı bir dereceye kadar ekonomiktir.

III

MİLLETLERİN MEFKÛRELERİ (ÜLKÜLERİ)

Bir insanın nasıl ruhu, duyguları ve vicdanı varsa, milletlerin de toplumsal ruhları, duyguları ve vicdanları vardır. Ve ülküler milletlerin bu vicdanından doğar. Asla birkaç kişinin eseri değildir. Her milletin kendi varlığını kutsal bir parlaklık içinde duyması, ateşli bir anlayıştır ki buna mefkûre (ülkü) derler. Mefkûresi olmayan bir millet ölmüş demektir. Çünkü böylelikle kişiler, milletin varlığını duymuyor ve canını onun uğrunda fedaya hazır bulunmuyor demektir.

Bir toplumun mefkûresi diğer topluma göre şüphesiz saldırgandır.

Savunmacı bir mefkûre düşünülemez bile...

Bu gün, milletlerde ırk esası aramak, «elkimya»(*) ile uğraşmaktan daha gülünçtür. Millet: Bir dili ko-

(*) **Elkimya** : Simya.. Okuyup üfleyerek, büyüler yaparak taş, toprak gibi şeylerden altın yapılacağına inanarak uğraşıda bulunmak. Yazar, milletlerde ırk esası aramanın bu kadar gülünç olacağını vurgulamak istiyor.

nuşan, bir din, bir terbiye, bir eğitimle birbirine kenetlenmiş insanların meydana getirdiği varlıktır. Bir milleti siyasal sınırlar asla ayıramaz.

Dikkat edersek anlarız ki: Milletlerin mefkûreleri dil, din, terbiye, can ve duygu kardeşlerini birleştirip hepsini siyasal bir sınır içinde toplamak ve her türlü menfaatlerini sağlamaktan başka bir şey değildir.

Pan-cermenizm, Pan-islâvizm, Pan-elenizm nedir? Cerman ve İslâv mefkûreleri belki... Toplum olarak dünyanın en küçük milleti olan Rumluk'un mefkûresine (Panelenizm) bakalım. Bu hemen hemen gelişmiştir. Dünyada ne kadar Rum varsa hepsi bir dilli konuşur. Edebiyatları birdir. Dinleri birdir. Terbiye ve mefkûreleri birdir. Bugün, bir Atinalı, bir Giridli bir Moralı, bir Adalı, bir İstanbul'lu, bir Trabzon'lu, bir Filibe'li Rumun ruhları, duygu ve düşünceleri bir ve aynıdır.

Pan-elenizm mefkûresi; yüzlerce maddî, coğrafi ve etnoğrafik engellere rağmen, yalnız bu millî birlikle yetinemez. Kuvvetsizliğine, vasıtasızlığına bakmadan bütün Rumları siyasal bir sınır içinde birleştirmeye, İstanbul'u ele geçirip, eski Rum - Bizans İmparatorluğunu yeniden kurmaya çalışır. Okul kitapları, şairlerinin nağmeleri, ediplerinin kalemleri hep bu ülküyü tekrarlar. Orada resmî hükümet bile bu mefkûrenin hizmetindedir. Kralları Konstantin'i Bizans İmparatoru sayarlar. Bizans İmparatorluğunun törenlerini yapar ve Bizans hanedanını devam ettirmek fikri ile yeni hükümetlerinin ikinci kralına «Onikinci Konstantin» derler.

Sonra İtalyanların «İredantizm»i nedir?

Bulgarlar niçin Makedonya'ya âh çekerler?

Bir millet dil, din ve terbiye kardeşlerini siyasal

bir sınır içinde birleştirdikten sonra yine mefkûresi sona ermez. Belki daha çok büyür, manevî bir yücelik kazanır. İlerlemesi, kuvveti, saadeti, medeniyeti artar, son dereceye yaklaşır. İşte buna Almanlar bir misâldir.

Rusya'nın ve İngiltere'nin emperyalizmi asla tabiata ve gerçeğe uygun bir mefkûre sayılamaz.

Türklerin mefkûresi; milliyet gayesini ihmal eden, kör ve aç, azgın ve zâlim bir emperyalizm, bir cihangirlik değildir.

TÜRKLERİN MEFKÜRESİ (ÜLKÜSÜ)

Asya'da birbirine bitişik olarak yayılmış olan Türk illerini Osmanlı (Türk) bayrağının bölgesine toplayarak büyük ve kuvvetli bir «İLHANLIK» kurmaktır,

IV

ÇİN VE HİNDİSTAN YOLLARI, TÜRK MEFKÛRESİNİN EKONOMİK VE SİYASAL YÖNLERİ

!

Eski Tanzimat eğitimi ile yetişmiş olanların asla inanamayacakları şeylerden birisi de Türk milletinin nüfusedir. Avrupalılar, özellikle Üçlü İhtilâf Devletleri bilginleri ve onlara iman eden Tanzimatçılar, Türkleri nitelik yönünden küçültüp alçalttıkları gibi, nicelik bakımından yani sayıca da küçültür ve önemsiz bir dereceye indirmek isterler.

Dünyanın hangi dershanesine gitseniz ırk teorisinin red edildiğini görürsünüz. Fakat milletler vardır. Milletlerde dil, terbiye, eğitim ve din gibi unsurların toplandığı toplum vardır. Meselâ Fransız milleti... Fransızların bir ırktan olmasını iddia etmek büyük bir hatadır. Devirler ve yüzyıllar içinde, Fransa'dan altmış kadar ırk gelip geçmiş ve bazıları orada kalmıştır. İşte onları, dil ve terbiye, örf ve adet, din gibi kurumlar ortak bir toplum haline getirmiştir.

Ve Fransız milleti böyle oluşmuştur. Almanlar ve İngilizler saf ve tek bir ırktan değildirler.

Başka başka ırklardan kopan fertlerin ve toplulukların aynı dili konuşarak, bir terbiye, bir gelenek, bir ırk ekseninde birleşmelerinden meydana gelmişlerdir. İspanyol, İtalyan, Macar, Bulgar, Rum milletleri de böyle...

O halde biz de «Türk» derken ırk ve kan gibi yönleri derin derin araştırmamalıyız. Bir ferdin Türk olmak için Türkçe konuşması, müslüman olması, Türk terbiye ve örfünün içinde yaşaması yeterlidir ve Anadolu'da Türkçe konuşan ondört onbeş milyon müslüman vardır ki hepsi Türktür...

Anadolu'dan sonra Azerbaycan... Burada dört buçuk beş milyon Türkçe konuşan müslüman ve Türk vardır. Kafkasya'da Çerkezler müslümandır ve Türkçeden başka hiç bir dil bilmezler.

Kafkasya'dan sonra büyük Türk dünyası başlar. Buhara, Semerkant, Taşkent, Kâşgar, Yârkent, Hotan, Aksu, Turfan, kısacası tâ Karakurum'a kadar, Mançurya sınırlarına kadar, bu geniş yerler hep Türk milletiyle doludur. Hepsi müslüman olduğu gibi dilleri de Türkçedir. Buralara TÜRKİSTAN denir. Bütün Türkistan'ın dili o kadar saf ve olağanüstü bir Türkçedir ki, şive yönünden bile İstanbul lehçesiyle büyük bir farklılık göstermez(*).

Taşkent'te çıkan Sadâ-yı Türkistan ve Sadâyı Fergane gazetelerini İstanbul'da okuyup ta anlamayan var mıdır?

Sonra Kuzey Türkleri... Kazan ve Ufa'ya kadar

(*) Oysa yerel şivelerin sınırı, Fransa'da bile asla kilometreyi geçemez. Dil bilgini Millet, bir Normandiyalı ile bir Fransız-Konteli Fransızın, konuşurlarsa anlaşamayacaklarını anlatıyor.

Volga boyunca yayılmış kardeşlerimiz ki, bunların dilleri Türkçe olmakla beraber pek yukarılarda şivece biraz bizim lehçemizden ayrılır. Tatar şivesi de genel Türk Edebiyatı sayesinde İstanbul lehçesine yaklaşacaktır.

Musa Begef v.b. gibi millet ruhunu tam algıyabilmiş bilginler eserlerini hep İstanbul'da konuşulan Türkçe ile yazarlar. Kırım'ın Tercüman gazetesindeki dil İstanbul'unkinin aynıdır. Ve merhum İsmail Beğin ülküsü hemen bütün kuzey kardeşlerimizin mefkûresidir:

Dilde, işde, fikirde birlik...

Sonra Sibiryâ ve Altay etekleri...

Sonra Pamir... Altaylara doğru yakınlarda bir seyahat yapan arkadaşımız «H. S.» beğ oralandaki halkın hep Türk olduğunu ve hepsiyle konuşup anlaştığını söylüyor. Keza Pamir'de seyahat eden arkadaşımız «F.» bağ de oradaki Türklerin kendi ilkel kuruluşları ile yaşadıklarını, Türkçeden başka hiç bir dil bilmediklerini, Osmanlı Türklerini kutsal saydıklarını, hakanlarımızı kendi halife ve padişahları gibi tanıdıklarını anlatıyor. Özetle, aralarında hiç bir yabancı ve yoğun millet bulunmayan yetmiş milyonluk saf Türk milleti, doğudan batıya doğru Asya'nın ortasını kaplıyor. Bir bölümü Çin'in, bir bölümü Rus'un idaresinde, bir bölümü de hâlâ kabileler halinde hür ve serbest.

Dili ve dini bir olan yetmiş milyonluk bir millet, zekâ, tarih, şan, şeref yönlerinden, kendinden aşağı olan Rus ve Çin gibi iki medeniyetsiz devletin esiri kalabilir mi?

Bundan başka Türk mefkûresinin belirmesine elli asırlık bir tarih de yardım etmiştir.

Türkler varlıklarını ve milliyetlerini idrak edip,

eski yüceliklerini ve servetlerini hatırlayınca, tarihteki şan ve şereflerini arayıp bulmakta gecikmediller.

Eskiden Venedik hükûmeti, büyük bir özvarlığı ve çevresi yokken bile, büyük ve kuvvetli bir hükûmetti. Çünkü Akdeniz'e ve Adriyatik yollarına hâkimdi. Bugünkü ordusuz ve askersiz İngiltere'nin bir asırdır dünyaya egemen olması, ticaret ve ekonomik yollara egemen olmasından başka bir şeye bağlanamaz. Tıpkı bunun gibi Türk milleti de eskiden Pekin ve Roma yoluna hâkimdi. Steplerin, çöllerin sahibi idi. Doğu ile batının arasında kervanlar işletti. Yalnız mal değil, ilim ve irfanını da kıtaların dışına çıkardı. Ve Pekin-Roma yoluna egemen olmak onu tarihte en büyük milletler arasına koymakla kalmadı, hatta cihangir (dünyanın hâkimi) yaptı.

Pekin ve Roma yolundaki coğrafi, sosyal şartlar, Türk milletine saf ve sağlam bir ahlâk, demir ve çelikten bir karakter kazandırdı. Bu karakter sayesinde ki, Asya'nın bütün taç ve tahtları Türklerin oldu.

Keza yarım asır öncesine gelinceye kadar, Hindistan ve Avrupa yolu Türklerin, yani bizimdi. Osmanlı Hükûmetinin zenginliğini bu yol sağlıyordu. Sonuçta, Pekin ve Roma yolu gibi onu da kaybettik. Fransızlar, Süveyş kanadını açtı ve İngilizler ele geçirdi. İstanbul-Bağdat demiryolu hattı yapılıncaya, Süveyş de bizde kalmak suretiyle, yine Hindistan ve Avrupa yolunu elimize geçirdik sayılabiliriz.

Bu savaşta Ruslar tamamıyla perişan idiler ve Ukrayna da egemenliğini kazanırsa, Kafkasya şüphesiz bizim olacaktır. Artık Türkistan ile aramızda yabancı bulunmayacak, Hazar Denizinden gemilerimizle, Hazar Denizinin güney sahilinden geçireceğimiz bir demiryolu ile anavatana, TURAN'a gidecek, dilimiz gibi, o emellerimizi ve vicdanlarımızı da birleş-

tireceğiz. Gobi Çölü'ne kadar uzayan Türkistan Türkleri bizimle ilişkiye başlayınca, Çin ve Rus hükûmetinin memurları pek çabuk kaçacaklar ve ayyıldızlı al bayrağımız büyük TURAN'ın bütün kıt'alarında dalgalanacak...

Turan mefkûresi gürleştikçe, milli eğitim ve kültürümüz de oluşup zenginleşecek, Türkçeleştirilmiş hiç bir köşe, hiç bir kurum kalmayacaktır. Bu defaki doğu ve batı yoluna egemen oluşumuz eski yüzyıllardaki gibi yalnız kervancılık ve akıncılık olacak, İstanbul'dan kalkan trenlerimiz Erzurum'dan, Tebriz'den, Merv'den, Buhara'dan geçerek Karakum'a Pekin'e gidecek, doğunun zenginliğini, batının teknik ve medeniyetini doğuya götürecektir, yine büyük, yüce bir Türk Medeniyetinin kuvvetli ve görkemli temellerini kuracaktır.

V

TURAN DEVLETİ

Bütün müslümanların ve özellikle bütün Türklerin düşmanı olan Üçlü İtilâf Devletlerinin hükûmetlerine açtığımız bu savaş önce bir din savaşıdır. Çünkü galip gelirsek Irak'ı, Mısır'ı, Hindistan'ı, İngilizlerin; Tunus'u, Fas'ı, Cezayir'i, Fransızın zalimliğinden kurtaracağız. Oradaki din kardeşlerimiz olan Araplar, esirlikten çıkarak, millî ve dinî kişiliklerini kazanacaklar, kendi kendilerini idare ederek millî medeniyetlerine yeniden hayat verecekler...

Bu savaş; ikinci olarak millet ve mefkûre savaşıdır. Ve yine böyle olmakla beraber aynı zamanda din savaşıdır da... Çünkü önce, Rusların zulmü altında yıllardan beri din ve dil kardeşlerimiz olan Türkleri kurtararak siyasî sınırlarımızın içine alacağız. Ruslardan ilk hamlede Kafkasya'yı alıp, yavaş yavaş anavatanımız olan Türkistan'a yürümeğe başlayacağız. Kalemle, fikirle, edebiyatla bomba ile büyük bir mefkûre savaşı açılacak.

Dünyada artık esir Türk olmayacak. Turan'daki yabancı Rus ve Çin memurları kovulacak. İlk adım-

da alacağımız Kafkasya ile, ondört milyon Türkçe konuşan Türk ve müslüman halka sahip olan Osmanlı devletinin millî kuvveti hemen bir misli daha büyüyecek. Osmanlı hükûmeti yirmibeş milyon Türkçe konuşan Türkün kuruluşu olacak. Ve bir gün -bu kutsal gün o kadar yakın ki- Orta Asya, Türkistan ve Güney Sibirya, Pamir de bizim siyasî sınırlarımızın içine girince, Batı Türklerinin hükûmeti artık Osmanlılıktan tamamiyle çıkıp, gerçek ve büyük bir Türk ve Müslüman hükûmeti bir TURAN DEVLETİ olacaktır.

Osmanlıların hakanı ve bütün müslümanların halifesi olan zat, dünya üzerindeki bütün Türklere egemen olduğu zaman, hakanlıktan çıkacak, hakanlar hakanı yani, «İLHAN» adını alacaktır.

Dünyadaki bütün müslüman Türklerden meydana gelen Turan Hükûmeti, dindaşları olan Arapların, Faslılar'ın, Berberîlerin, hristiyanlar tarafından esir ve perişan edilmelerine izin vermediği gibi, kendi de onların milliyet ve hürriyetlerine asla dokunmayacaktır.

Turan Devletinin heybetli ilhanı, bütün dünyadaki müslümanların da halifesi olacak, Türk milleti gibi, her müslüman milletin milliyet ve bağımsızlığına, millî ve dinî medeniyetinin gelişmesine çalışacaktır.

Ey bu küçük kitabı okuyan!

Sen. eğer milletin ne kadar büyük ve kuvvetli olduğunu bilmeyen bir zavallı isen, eğer millî ve kutlu ülkünün hayat verici nurları senin ruhunda yansımamışsa, mutlaka gülecek ve:

— Gerçeklerden uzak bir hayal... diyeceksin.

Fakat emin ol ki yanılıyorsun. İhtimal senin duymadığın kutsal bir nefes, ürperten ve uyandıran ısı ile bütün Turan'ı sarıyor... Çevrendeki değişikliği, hareketi görmüyor musun? İstersen bu hayat ve kuruluş işaretlerini hayal san... Ama bütün gerçeklerin önce bir hayal ve tasavvur dönemi geçirdiğini unutma. Ve hatırla ki, fiilin itici kuvveti fikirdir.

— Kasım 1904 —

KIZILELMA NERESİ?

«... Hemen göstereyim. Dalkılıç olur, düşmanı harâb ederüz ve kralın tâc ü tahtını başına geçirüp Kızıl Elma'ya dek giderüz..»

Kocasekbanbaşı

- Kızıl-Elma'ya...
- Kızıl-Elma'ya...
- Kızıl-Elma'ya - cak gideceğiz!

.....

Zamânın Süleyman'ı, ansızın... kükremiş bir tûfan(1) hâlinde yankılanan bu bağrıışmaları duydu. Otağında yalnızdı. Yarım saat önce dağılan Dîvân'ın cenk için gösterdiği kahraman arzuyu düşünüyordu. Bu gün, yalnız vezirleri değil, kazaskerleri(2), defterdar-

(1) **Tufân** : Afet, fırtına, su baskını. Hz. Nuh zamanında, yoldan çıkmışları terbiye edip cezalandırmak için, Allah tarafından hem gökten yağdırılan, hem de yerden kaynayarak bütün dünyayı kaplayan su.

(2) **Kazasker** : Ordunun din ve hukuk işleri ile görevli büyük kadı.

ları, nişancıları, «ağa, kethüdâ (3), serdar, yayabaşı, bölükbaşı, vekilharç» gibi, Yeniçeri subaylarını, hattâ solakları bile çağırmış, hepsini huzûrunda toplamıştı. Hepsi «... Kafdağı'na kadar arkandan gelmeğe hazırız, pâdişâhım!» diye ayaklarına kapanmışlar, gözlerinden sevinç yaşları dökmüşlerdi. İşte şimdi «sefer kararı» ordu içine yayılmış olacaktı. Otağın biraz uzağında... küçük meşe ormanının sonundaki toplantı yerinde, deminki Dîvân'ın sevinci, büyük bir heyecân okyanusu gibi kaynıyor, kabarıyor, kabarıyor; bu okyanusun görünmez, işitilir dalgaları, yakın ufukların bulutlu sahillerine değil, sanki bütün cihanın tâkına çarpıyordu:

— Kızıl-Elma'ya...

— Kızıl-Elma'ya...

— Kızıl-Elma'ya - cak...

.....

Pâdişâh, tahtından yavaşça ayağa kalktı. Sağ elini altın koltuğa dayadı. Gökten inen, mânâsı anlaşılmaz bir sese kulak verir gibi başını büktü. Ordunun bağrıışmalarını dikkatle dinledi. «Kızıl Elma, Kızıl Elma...» Bu ismi şehzâdeliğinden beri binlerce defâ duymuştu. Sonra tekrar tahta oturdu. Gözlerinin üstüne kadar eğilmiş yusûfiyesini (4) geri itti. Gâyet çırkık geniş alnını, esmer'uzun parmaklariyle tuttu. Düşündü. Düşündü.

— Kızıl Elma neresi?

Diya mırıldandı. Doğuda olsun, batıda olsun, sefere çıkarken coşan asker hep «Kızıl Elma'ya!...» diye ba-

(3) **Kethüda** : Bir kurumu yöneten güvenilir kişi, kâhya.

(4) **Yusufiye** : Altı dar, üstü geniş başlık. Osmanlı döneminde Padişahlar, vezirler ve büyük memurlar giyerdi.

ğırışıyordu. Bu nârayı Yeniçeri kışlalarında, Sipâhî ocaklarında, geçit resimlerinde, hattâ İstanbul'da, sarayın iç bahçesinde bile duymuştu. Kızıl Elma neresiydi? Üvez rengi sırmalı perdenin arkasında nöbet bekleyen Mahmud'u çağırdı:

— Sadrâzama söyle, vezirlerle beylerbeyilerini, kazaskerleri toplasın. Hemen karşıma gelsin!

Dedi.

Yarım saat evvelki büyük Dîvân'dan çıkan vezirler, niçin yine huzûra çağırıldıklarını ürkek bir acı ile merâk ediyorlardı. Ahmed Paşa'yla Hadım Ali Paşa'nın arkasından kazaskerler, Sokullu Mehmet Paşa, Hâydar Paşa, Ayas Paşa, İskender Paşa, gözleri yerlerde, otağa girdiler. Birer birer tahtın saçağını öpüp el bağladılar. Pâdişah, beyaz tûlbent sarılı, çifte tuğlu yusûfiyesini yine çok öne eğmişti. Kaşları hiç görünmüyordu, yüzü her zamankinden daha sertti. İnce kıymetli taşlarla süslü direkler üstüne kurulmuş donuk zümrütten bir kubbeyi andıran otağın loş durgunluğunu :

— «Kızıl Elma» neresi? İçinizden bilen var mı? Sorusu bozdu.

— !

— ?

.....

Kimse cevap veremedi. Herkes önüne bakıyordu. Pâdişah :

— Bunu sormak için sizi çağırdım, dedi, otağımızın çevresinde dâimâ bu nârayı işitiriz. İşte bakınız. Yine «Kızıl Elma'ya, Kızıl Elma'ya...» diye bağırıyorlar... Burası neresidir?... Binlerce defâ ismini işitiğim bu memleketin neresi olduğunu öğrenmek isterim.

Tameşvar fâtihi Ahmet Paşa kekeledi :

— «Viyana» olsa gerek, pâdişâhım...

Pâdişah, öteki vezirlere döndü:

— Öyle mi?

—

—

Ne «evet», «ne hayır» diyebiliyorlar, önlerine bakıyorlardı. Pâdişah, orduya getirdiği «kaplan postlu, kurt taçlı, çekirdek mahmuzlu, tekne kalkanlı, tepeden tırnağa kadar demirle dolu, elleri mızraklı, ak kıızıl bayraklı», benzeri görülmemiş mükemmel alayı ile iki gün evvel sevgisini kazanan Rumeli Beylerine sordu:

— Sokullu! Sen söyle, Kızıl Elma neresi?

— «Roma» olsa gerek, pâdişâhım!

— Ne biliyorsun?

— Öyle sanırım.

— Sanmak bilmek değildir...

.....

Pâdişah, sırasıyla bilgin kazaskerlere de sordu. Kızıl Elma için kimi «Çin», kimi «Maçin» (5) diyordu. Ayas Paşa:

— «Hind» dir.

Haydar Paşa:

— «Sind» dir! (6)

İskender Paşa:

— Kafdağı'nın (7) arkası olsa gerektir.

(5) **Maçin** : Halk dilinde Çin'e tekerleme olmak üzere kullanılan hayalî bir ülke adı.

(6) **Sind** : Hindistandaki İndus nehri havzası.

(7) **Kafdağı** : Masallarda zümrüd-ü anka kuşunun yaşadığı söylenen dağ. İslam mitolojisine göre ise, dünyayı çevreleyen sıra dağlar.

Dedi. Büyük pâdişah, anlamak istediği şeyi kim-
senin bilmediğini görünce, canı daha beter sıkıldı.
Tahtın koltuklarını sinirli sinirli tuttu. Âdeti olmayan
bir kızgınlıkla kazaskerlere döndü. Acı acı gülümsedi:

— Yazık sizin ilminize!

—

«Herşeyi biliyoruz!» sanan bu «Horasânî»(8) ka-
vuklu başlar uğradıkları hakâretin altında hafifçe sal-
landılar. Onlar, herşeyi kabul edebilirlerdi. Ama câ-
hilliği? Asla... Ortalarından, kara sakallı, bastı bacak,
şişman bir din bilgini, bir adım ilerledi. Bu hem en
bilginleri, hem en cesurlarıydı:

— Pâdişâhım! dedi, bu «Kızıl Elma», halk kulla-
rının uydurduğu bir efsânedir. Ne aslı vardır, ne fas-
lı... Bir hakikat değildir ki, biz bilelim. Halk ise, pâ-
dişâhım, bilmez söyler.

Dönemin egemeni Süleyman Han, altın koltuğa
dayalı elini kaldırdı:

— «Halkın dediği! Halkın dediği!»

—

Bodur kazasker, bu sözden birşey anlamadı.

Pâdişah devam etti:

— Bu bir hakîkattir! Mâdemki halk söylüyor;
halktan gelen ses, Hakk'ın sesidir! Ona efsâne den-
mez. Mutlaka bir aslı vardır. Fakat siz bilmiyorsu-
nuz...

— Ne şer'de,(9) ne ilimde böyle bir isim yoktur
ki, müsemmâsı(10) olsun...

(8) **Horasânî** : Osmanlı Devletinin yüksek düzeyde-
ki memurlarının giydiği bir tür başlık.

(9) **Şer** : Allahın emri. İslâm dininin kurallarının tü-
mü. Şeriat.

(10) **Müsemmâ** : İsmi olan, adlandırılmış (Kavram)

— Ne şer’de, ne ilimde böyle bir isim yok diyor-sun...

— Evet pâdişahım.

— Peki örfte yok mu?

—

Din bilgini düşündü. Önüne baktı. «Yok!» diye-
cekti. Fakat, işte sefer şenliği yapmağa başlayan bü-
yük ordunun velvelesi içinde «Kızıl Elma’ya» nâra-
ları birbir arkasına çakan şimşekler gibi gürliyordu.
Asker yalnız sefere gideceği, savaşa gireceği zaman
değil, hattâ şımardığı, isyan ettiği zamanlarda bile bu
nârayı savurmuyor muydu? Bu dâimâ taşan, kabaran,
çoşan bir kuvvetin ne olduğu bilinmeyen bir gâyesi
idi. Daha medresede mini mini bir çömezken sipâ-
hî(11), yeniçeri bölümlerinin bu nârayı bastıklarını
işitirdi. Bunu iyice hatırlıyordu. Ama, aslının ne ol-
duğunu merak edip öğrenmemiş, okuduğu metinlerde
bu isimle ilgili birşeye rastlamamıştı. Yutkundu. Ö-
nünde bağlı duran ellerini sıktı. Artık «Kızıl Elma
örfte yoktur» diyemezdi. Çünkü... işte... duyuyordu!

— Var pâdişâhım!

Dedi.

— Öyleyse «müsemâmâsı» da var.

—

Din bilgini sustu. Kızardı. Bir adım geriledi. Yi-
ne önüne baktı. «Örf»ün gerçeğini şariat de tasdik et-
miyor muydu? Pâdişah, bunu bilen bilgelerdendi. Kar-
şısında safsataya imkân yoktu. Öbür kazaskerler arka-

(11) **Sipâhî** : Osmanlı eyaletlerinden gelen atlı asker-
ler. Bunlar öşürünü topladıkları topraklara karşılık, sa-
vaşa kendi yetiştirdikleri hayvanlarla katılırlar. Cephaneyi
ise Devletten alırlar.

daşlarının yenilgilerine bakarak, ağız açmadıklarına için için seviniyorlar, «susmak sözden hayırlıdır!» hikmetini hatırlıyorlardı. Pâdişah yine acı acı güldü:

— Dünyâ ne tuhaftır! dedi. Siz işte bu halkın başlarısınız. Bu halkı idâre edersiniz. Oysa onun istediği şeyin ne olduğunu bilmezsiniz...

— !...

—

Ne varki egemen pâdişah, kahraman, bilgili, erdemli, şâir olduğu kadar da, insaflıydı! Herşeyi önce kendi nefsinde uygular, her hükmü, her kararı vermezden önce bir kere kendi vicdânından geçirirdi. Huzûrundaki kulları sorusuna bir cevap bulamamaktan kıvranırlarken, o da sıkıldı. İçinden kendi kendine sordu:

— «Ey Süleyman! Bunlara sorduğun şeyin ne olduğunu acaba kendin bilir misin?

«— Bilmem ama...

«— Ama?

«— Sezerim!»

Azıcık ferahladı. Sezdiğini düşünmeğe başladı. Bu, tabiatın, ilmin, kültürün ötesinde bir hakikattı. Evet, işte «Kızıl Elma»nın ne olduğunu sanki biliyor, fakat söyleyemiyordu. Halbuki bu vezirler, kazaskerler, beylerbeyleri... Hayır, hiçbir şey sezmiyorlardı. Birisinin söylediği ötekininkine uymuyordu. Kimi Roma diyordu. Kızıl Elma bunların hiç biri değildi! İçinden:

— Belki hepsinden daha değerli bir yer!

Sonra, utançlarından kızaran kullarına sordu:

— Kızıl Elma'nın neresi olduğunu kimden öğrenebiliriz?

Dedi.

—

.

Herkes önüne bakıyor, yanlış birşey söylememek için kimse ağzını açmıyordu. Yalnız İskender Paşa:

— Pâdişâhım! dedi, kazasker kullarının ilimleri kitaptandır! Vezir kullarınla, biz kölelerine gelince öyle derin bilginlerden değiliz! İşte ne kadar bilgisiz olduğumuz yüce sorularınızla meydana çıktı. «Bin bilginin bilmediğini bir ârif bilir» derler. Emir verin. Bir ârif bulalım. Ona sorun.

— Ârif kimdir?

— Bilmeyip sezen, pâdişâhım...

.

Sonra İskender Paşa, saf bir askerin basit mantığı ile «Kızıl Elma, Kızıl Elma!» diyen halkın mutlaka birşey özleyip istediğini, kuşların ötüşünde bile kendi dillerince bir mânâ olduğunu söyledi. Kısa boylu, inatçı kazasker, halkın ne söylediğini, ne istediğini aslâ bilemeyeceğini tekrar iddia etti. Pâdişah, İskender Paşa'ya, çıkıp gizlice ordunun içine girmesini, gösteri alayında bağıranlardan rasgele üç kişi tutup huzûruna getirmesini emretti. İskender Paşa çıkınca pâdişah kazaskerlere «örfle ilgili» ayrı ayrı arapça sorular sormağa başladı. Vezirlerle beylerbeyleri, anlamadan, dinliyorlardı.

*
* *

*
İskender Paşa, biraz sonra, otağa girdi:

— Üç kişi tuttum, pâdişâhım!

Dedi.

— Evvelâ bir tânesini getir bakalım.

.

İskender Paşa, otağın ululuğundan ürkerek sap-

sarı kesilmiş, başında perişânîsi(12) dağılmış, tirtir titreyen bir adamı soktu. Bu, uzun boylu, pala bıyıklı, kuvvetli bir garipti. Orduda ayakkabıcılığı yapan serserilerden biri idi. Otağ kapısının dışındaki kapıcıların öğrettikleri gibi, tahta doğru gitti. Yeri öptü. Ayağa kalkmadı. Kolları göğsünde bağlı, dizüstü kaldı. Pâdişah sordu:

— «Kızıl Elma, Kızıl Elma» dersiniz, bu, neresi?

.

Garip, işledim sandığı suçtan berâet için:

— Herkes bağırır, pâdişâhım. Ben de bağırdım. Dedi.

— Neye bağırdığını sormam. Kızıl Elma neresidir? Onu söyle!

Garip tereddüt etmedi:

— Pâdişâhımızın bizi götüreceği yer!

Dedi.

Orası neresi?

— Pâdişâhımız bilir.

.

Pâdişah, İskender Paşa'ya döndü:

— İkincisini getir bakalım!

Dedi.

Dizüstü duran garip, vezirlerin işâretiyle kalktı. Geri geri gitti. Perdenin yanında dikildi. Bu kez huzûra getirilen, tıknaz, esmer, beyaz keçeli, afacan bir yeniçeri eriydi. Serbestçe yürüdü. Saçağı öptü. Kalktı, el bağladı. Padişahın «Kızıl Elma neresi?» sorusuna, düşünmeden:

(12) **Perişâni** : Bir tür başlık.

— Önümüze düşüp bizi götüreceğin yer ... pâdişahım! cevabını verdi.

— Orası neresi?

— Sen bilirsin pâdişâhım!

~

İskender Paşa üçüncüyü huzûra soktu. Bu, geniş omuzlarına baratasının uçları düşen genç bir bostancıydı.

— Kızıl Elma neresi?

— Atınızın gittiği yer... pâdişahım!

— Orası neresi?

— Neresi olduğunu ancak pâdişâhım bilir...

.

Evet... orası ne Hind ne Sind, ne Çin, ne Maçin, ne Viyana, ne de Romaydı. Pâdişah, huzûrundakilere:

— Gördünüz ya, dedi, üçünün de cevâbında bir fark yok. Hakikat bir!. «Kızıl Elma» benim gitmek istediğim yer, işte... Hakk'ın beni göndereceği yer...

.

Doğruyu söyleyen bu üç kişiye hemen üçer yüz kese akçe bağışladı. Artık «Kızıl Elma'ya, Kızıl Elma'ya» nâraları çoğalıyor, taşıyor, daha çok yaklaşıyordu. Pâdişah, birdenbire, Hakk'ın kendini göndereceği yeri düşündü. Sonu bulunmaz Hak yolunun, hakikat yolunun gittiği «Kızıl Elma» denen bu cennet karşısında, Viyana, Roma, Hind, Sind, Çin, Maçin bir takım ölümlü yıkıntılardan başka birşey miydi? Başını salladı. Arkasına dayandı. İri siyah gözlerini ufalttı. Kutsal, mânevî bir zevke varmış gibiydi! Tedbirli vezirlerinin, bilgin kazaskerlerinin, kahraman beylerbeylerinin tekrar saçak öpüp çıkışlarını görmedi bile... Otağın kapısında, onlar da şimdiye kadar asla yüceliğinin ve ululuğunun farkında olmadıkları

büyük bir manzara karşısında donup kaldılar; sefer eğlentisi yapan yüz binlerce asker, kol kol olmuş, cirit oynayarak, kaynaşarak otağ etrafında geniş bir daire çeviriyorlar:

— Kızıl - Elmaya!...

Nâralariyle, sanki hayâlin eremeyeceği derecede yüksek, pek yüksek bir göğe doğru.. kalkanlardan kanatlariyle uçmağa hazırlanıyorlardı!

HAZIRLAYANIN NOTU : KIZILELMA Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için Türk Ansiklopedisinin Kızıl elma maddesine baş vurmayı yararlı buluyoruz:

Özellikle Oğuzlar arasında Cihan hakimiyetinin sembolü olarak ifadesini bulan ülkü. Kızıl elma'nın bir kavram olarak gittikçe arzulanan bir emel, amaç haline gelişi, daha çok Osmanlı Türklerinde kendini gösterir. Oğuzların müslüman olmadan önce de Kızıl elma ülküsünü gönüllerinde yaşattıkları anlaşılmaktadır. Kızıl elma, Türklerin yaşadıkları bölgeye göre batı yönünde ulaşılması gereken bazan bir belde, bazen da bir ülkedeki taht veya mabat üzerinde parıldayan ve cihan hakimiyetini temsil eden sam altından yapılma bir yuvarlak, bir toptur. Onun içindir ki, XIV. yüzyıldan itibaren yazılı kaynaklarda da sıkça anılan Kızıl elma tarifinde, onu bazan İstanbul İmparatorunun yaldızlı tahtında Hazreti İsa'ya mahsus taht üzerindeki altın top yahut, Ayasofya kilisesinin mihrabında, İmparatora ait olan yerde kubbeden sallandırılan som altın yuvarlak, bazan da Roma'da Saint - Pierre katedralinin mihrabındaki altın top olarak tanıtıldığına şahit olmaktayız. Adlarının ilk defa görüldüğü Yenisey yazıtlarına göre, Barık çayı boyunca oturan Oğuzları buradan hep batıya doğru yönelten ülkü Kızıl elma olmuştur. Kızıl elma, son yüzyıl Türk ya-

zarlarına göre Türklük ülküsünü temsil eden kırsal bir kavramdır. Ulaşılması gereken, ülkeleri ele geçirmek için fetihleri amaç haline getiren semboldür. Oğuzlar hangi yöne yönelirlerse yönelsinler ulaşacakları zafer ve başarı ulaşılmadan önce Kızıl elmadır. Bu tarif çok soyut kalmaktadır. Oğuz bayları arasında doğan bu ülkünün daha somut anlatımı, ülkünün bir yerde ve maddede canlandırılması gereğini ortaya koyar. Ülkeye verilen ad da bunu gösterir. Kızıl kelimesinin Türkçedeki çeşitli anlamlarından altın rengi ile değerlendirilmesi, elma isminin de bir şekli canlandırması düşünülmelidir. Buna göre İlk ve Orta Çağ dünyasında mutlak egemenliğin temsilcileri Roma ve Bizans imparatorluklarının, İç ve Orta Asya bozkırlarında dolaşan Oğuz boyları arasında erişmiş oldukları şöhretin tanımlanması kolaylaşmış olur. Nitekim Selçukluların ve İstanbul'un fethine kadar ilk Osmanlıların amaçlarına sembol olan Kızıl elma, İstanbul'a sahip olmak. Ayasofya'da İmparator makamı üzerinde asılı duran altın topu ele geçirmek, yani, bir kelime ile Bizans imparatorluğuna hakim olmak ülküsü idi. Anadolu'nun ilk Türk hükümdarı Süleyman Şah'ın, oğlu 1. Kılıç Arslan'ın faaliyetlerinde bu amaca ulaşma çabalarını rahatlıkla tespit ettiğimiz gibi, Osman Gazi'ye atf olunan vasiyetlerde, yıldırım Beyazıd'e bağlanan söylentilerde Kızıl elma hep İstanbul'un fethine ilişkin emelleri ifade eder. İstanbul'un fethinden sonra doğan yeni durumda da, bu kez, amacın yine batıya kaydığını ve hristiyanlığın merkezi Roma'ya yöneldiğini görüyoruz. Osmanlı sipahileri, yeniçerileri, devlet adamları ve padişahları için varılacak ülke artık Roma Kızıl elması olmuştur. Gedik Ahmet Paşanın Otranto seferi, Kanunî Sultan Süleyman'ın Korfu seferi, bunu takip eden Pulya se-

feri, Barbaros Hayreddin Paşanın Reggio seferi ve nihayet Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın büyük tasavvurları, hep Kızılirma ölküsü ile açıklanır. Oğuzlar arasında doğan bu ölkü, anlaşıldığına göre medenî dünyanın hakimiyetini temsil eden iki büyük şehrin, İstanbul ve Roma'nın ele geçirilmesiyle, cihanın tek hakimi olma ölküsünün ifadesi olmaktadır. Bu ideal Oğuzlar müslüman olduktan sonra İslâmın Tanrı adını yüceltme ölküsüyle aynı değerde tutulmuş, böylece Selçuklular ve Osmanlılar biri millî, biri dinî iki heyecan verici ölkü tesirinde, dünya tarihine yön veren hakimiyetler kurmuşlardır. Kızılirma ölküsünün 18. yüzyılın ikinci yarısından sonra bir yandan dinî baskı, bir yandan da sosyal çöküntü sonucu bir süre küllendiği, unutulmaya yüz tuttuğu söylenebilir. XX. yüzyılın başında Osmanlı imparatorluğunun dağılmasının kaçınılmaz bir hal aldığı dönemde ise, millî şuura ulaşan Türk aydınları bu ölküye yeniden sarılmışlardır. Ancak, başta Ziya Gökalp tarafından yeniden canlandırılan Kızılirma, artık gelenekleşmiş şeklinden başka bir kavram olarak ortaya konmuştur. Yeni Kızılirma ölküsü, Türklerin bütün kavim ve topluluklarını içine alan, Türklerin yaşadıkları topraklara dönük, yeniden kuvvetli bir Türk devleti kurarak, bu devletin içinde Türk milletini bolluğa, mutluluğa ve bahtiyarlığa ulaştırmaktır. Böylece yeni Kızılirma kavramı, milliyetçi Türklerin millî ölkülerinin sembolü olmuştur. Ziya Gökalp:

Deñmez taş, kaya

Yürürüz yaya

Türküz gideriz

Kızılirma'ya

veya

Son arzûmuz budur fânî dünyâdan

Türküz varacağız Kızılirma'ya

PRİMO TÜRK ÇOCUĞU NASIL DOĞDU

«Vatan, ne Türkiye'dir Tüdklere, ne Türkistan,
Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir : Turan»

Bu serin ve karanlık Eylül gecesinin yıldızsız göğü altında ümitsiz ve üzüntülü Selânik, sanki gündüzki nümâyişlerden, heyecanlardan, gürültülerden yorulmuş gibi, baygın ve sâkin uyuyordu.

Rıhtım tenhâ idi... Olimpos Palas'ın, Kristal'in, Splandit Palas'ın, diğer küçük gazinoların lâmbaları çoktan sönmüştü. Katolik kilisesinin egemen ve istilacı çanı saat üçü vuruyor, hiddetli bir âhenkle bâzan yavaşlayarak, bâzan çoşarak devam eden hırslı tınlaması karanlıklara yayılıyor, altınlı iktisat ve menfaat rü'yâları gören kaygısız yahudi mahallelerinin üzerinde dalgalanıyor, sonra tâ yukarılara, mert ve sessiz Türk mahallesinin sık ve geniş çatılarına doğru yükseliyordu. Kenara çarpan siyah köpüklü deniz, havagazlarının donuk ışıklarında saçılan ölüm rengine aydınlıkların içinde, keder ve acı sesleri çıkararak ağlıyor, sanki bu sonu görünmeyen, bu, sabahın açık ve mâvi ufkunu, beyaz ve mor sisli Olimp dağlarını, o mâzî ve masal vatanını yutan, yok eden geçici yokluğun...

bu siyah ve fırsatçı gecenin gizli kinlerini açıklamak istiyordu... Biraz ötede, tramvay yolunu tamir için yığılmış parke taşlarının ilerisinde, denize inen küçük merdivenin başında, hareketsiz ve şekilli bir gölge dimdik duruyor, önündeki korkunç karanlığın derinliklerinde, bilimin bir hayat ve cesâret ışığı gibi dolaşan, görünmez düşmanları arayan büyük gözünü, Karaburun'un projektörünü seyrediyordu. O kadar dalgındı ki... bekçinin İkinci Caddedeki yaya kaldırımına belirsiz aralıklarla inen sopasını, geç vakit yeşil masadan dönen zengin ve yabancı kumarcıların aceleci arabalarını duymuyor, lâstik tekerlekli faytonlar içinde geniş ve yüksek şapkalarının altına üşümüş gibi büzülen yarım gecelik sarhoş âşıklarıyla dudak dudağa öpüşerek geçen artistlerin, medenî ve soylu Batının vahşî Türkiye'ye bir hediyesi olan bu kibar ve seçkin orospuların arsız kahkahalarını işitmiyordu. Adeta bir kısmı eriyerek deniz halinde, ayaklarının dibinde fışkıldayan bu koyu ve genel karanlık gözlerinden rûhuna giriyor, bütün damarlarına yayılıyor, kalbine doluyor, duyularını belirsiz bir yokluğa döndürüyordu. Bu yokluk içinde bir an, sersem, duygusuz, kaybolurken Karaburun projektörünün birden ortaya çıkışı uyuşuk beyninde yeni ve beklenilmez parıltılar alevlendiriyor, onu düşünmeğe yöneltiyordu. Bu zavallı düşünür gölge, gâyet saygıdeğer bir genç, mühendis Kenan Bey'di.. Yabancı ve Levanten çevrelerinde(1) gerilik ve hayvanlık sayılan Türklükten nefretiyle, Türklüğe yâni medeniyetsizliğe karşı olan düşmanlığı ile, Avrupa görgü kurallarını çok iyi bilmesi ve uy-

(1) **Leventen** : Avrupa asıllı olup, yakın Doğu ülkelere yerleşmiş ve evlenmeler yolu ile soyu karışmış kimse.

gulaması ile, nazikliğiyle, şen ve şuhluğu ile ünlü idi. Öğretimini Paris'te bitirmişti. Onbir yıl önce memleketine dönünce her Paris'den gelen gibi o da dolgun bir maaşla İzmir'e gitmiş, orada âşık olduğu güzel bir İtalyan kıızıyla evlenmişti.

... İşte bu gece ne yapacağını bilemiyordu! Kırk sekiz saatin korkunç ve inanılmaz târihi sinirlerine dokunmuştu. İki defa Depodaki yalısının önüne kadar gitti. Fakat içeri giremedi, tekrar arabaya atladı. Döndü. Beddualardan kaçan bir hâin, arkasından koşulan bir suçlu gibi karanlık sokaklarda kaybolmak istedi. Dolaştı, dolaştı. Tekrar rıhtıma çıktı. Hırsız adımlarla deniz kenarına geldi. Uykuda gezen bir adam davranışı ile:

— Bu nasıl olur? Bu nasıl olur?

Diye sayıklıyor, işittiklerinin, gördüklerinin, gazetelerde, ilâvelerde okuduklarının sahih olmasına akıl erdiremiyordu. Acaba bunlar bir rü'yâ, bir kâbus(2) muydu? Fakat uyanıktı. Bunu duyuyordu. Şişen kalbi göğsünü acıtıyor, rutûbetli bir ateş şakaklarını yakıyor, ateşli bir sıtma insafsız ve görünmez zehirli kelepçeler gibi bileklerini sıkıyordu. Yirminci asrın orta yerinde, fertlerin, cemiyetlerin, devletlerin ve milletlerin hakları tümüyle belirlenmiş diye ümit edilirken bu korsan saldırısı beklenilir miydi? Bu ne kadar utanılacak bir cinâyetti... Düşüncelerini daha fazla ilerletemiyor, beyni uyuşuyor, dizleri kesiliyor, görmek için birşey arıyormuş gibi, karanlıklara bakıyordu.

O hiç savaşı sevmezdi. «Savaş, hayattır!» diyen filozofun kırmızı bir canavardan başka bir yaratık o-

(2) **Kâbus** : Uykuda basan ağırlık, karabasan.

lamayacağını iddia eder, canlılardaki «evrim» fiili-
nin toplumda, insanlıkta da gerekli zorunlu bulundu-
ğunu bilimle, tecrübe ile gösteren Darven'den nefret
ederdi. Gerçeğe dokunmayarak, dâimâ hayâl içinde
yaşıyor o tembel, korkak ve hasta düşünürlerin ortak
şiiiri, «insâniyet» rüyası onun mezhebi idi. Asıllarını,
köklerini, ikinci sebeplerini bilmediği bir sürü «iyi
huylar», hayâlindeki seraptan tapınakta, dumandan
yontulmuş büyük ve vücutsuz putlar gibi, yükselir; bu
ismi var, cismi yok tanrıların karşısında o dâimâ rû-
hiyle secde ederdi. Dokuz senedir Masondu... Aşırı
ve tenkit kabul etmez bir üyesi olduğu Fran-Mason-
luktan başka dünyâda bir gerçeğin olamayacağına bü-
tün vicdânıyla inanırdı. Ne gelenek, ne tarih, ne va-
tan, ne soy-sop tanırdı. Irk ve çevre teorisini, rûhu ve
fikri hasta bütün zavallılar gibi inkâra kalkardı. Ne
olduğunu açıklıkla bilmediği bir gâye, «erdemlik ve
insâniyet» fikri, belli ve sâbit mânâsı olmayan bu ge-
nel ve belirsiz iki kelime bütün mantıklara, bütün a-
kıl hakikatlerine, bütün ilimlere, bütün gerçeklere is-
yan eden yırtıcı ve vahşî bir din gibi, beynini durdur-
muş, rûhunu öldürmüştü, onu hareket eden ve yaşayan
bir ceset hâlinde bırakmıştı. Evet, o, dörtte üç buçu-
ğu yahudi ve levanten olan sadık kardeşleri ve ka-
maratları arasında önemli bir etkinlik ve saygınlığa
sahip, çok tutucu bir masondu! Yakında «granmetr»
(masonlukta önemli bir mevki) bile olacaktı! Birden:

— Oh...

Dedi. Sanki bu karanlıklardan çıkan görünmez
bir el kalbine ateşten bir hançer saplamıştı; hem Se-
lânîk'teki İtalyan Mason Locasına üye idi... Bunu ha-
tırlamak bütün varlığını sarstı. Sonra yine düşünme-
meğe başladı. Ölüyorum sandı. Yalnız kalbinin yeni-
den sıcak bir zehirle dolduğunu, göğsünün parçalana-

cak gibi acıdığını duyuyordu. Hal(3) ve târîh birbirine karışarak sayıklama hâlinde beynine hücum ediyor, belirsiz bir ağız tarafından kulaklarına fısıldıyormuş gibi birbirine bağlı olan ve olmayan birçok olaylar aklından geçiyor, birden rûhu, hissi, fikrî, vicdânı, anlayışı değişiyor, tutuşturucu bir sıtma nöbeti varlığını eritiyor:

— Ah, insânlığa hizmet eden Avrupalılar!...

Diye söyleniyordu.

Avrupalıların önceleri önem vermediği, hattâ arasına pek tabîi bulduğu hareketleri ansızın aklına geliyordu. İlk defa Fransayı hatırladı. Sürekli erdeme, insanlığa hizmet ettiğini haykıran bu millet, yüz yıldır Afrika'yı kana boyuyor, sahranın silâhsız, saf, günahsız, iyi huylu, sevimli ve soylu evlâtlarını mitralyözlerle öldürüyor, rahat şehirleri, sessiz yuvaları serî ateşli toplarla yıkıyor, hiçbir kabahati olmayan koca bir milleti esir yapıyor; vatanlarını, mallarını çalıyor; ırzlarını, hayatlarını, rûhlarını zorla esir alıyordu. Cezayir, Tunus, Büyük Sahra, Senegal, Madagaskar v.b. Son fethettikleri yerle, zavallı Fas'la Avrupa'daki kendi vatanlarının yirmi mislinden büyük bir toprağa sâhip olmuş bulunuyorlardı. Bu gaddar Avrupa'nın yüzeyi ancak on milyon kilometre kare idi. Halbuki Afrika'daki Fransız sömürgeleri on milyon üçyüzbin kilometre!... İnsanlığa Fransızlar'dan daha çok hizmet etmek fikrinde bulunan İngilizler'in yalnız Afrika'daki sömürgeleri on milyon kilometre kareden biraz eksikti. Bir zamanlar... Genel barıştan en çok sözedildiği zaman, meşrûtiyete, hattâ cumhûriyete sahip en düzenli idâreli, küçük, fakat namuslu bir hükûmetceğizin üzerine aç ve kudurmuş bir hay-

(3) Hâl : Şimdiki zaman.

van gibi atılmış, onu çatır çatır paralayarak yutmuştu. Zavallı Transval'in yalnız bir günâhı vardı: Zenginliği, altın madenlerinin bol bulunması!... Almanya, İspanya, hattâ Portekiz ve Belçika'nın da büyük sömürgeleri vardı. İşte Afrika bölüşülmüştü. Bu, o kadar apaçıktı ki... Koca kıt'ada ancak Habeş ve Liberya gibi bir iki yerli ve bağımsız hükûmetceğiz kalmıştı. İtalya'ya da sömürgeleri dar gelmişti... Şimdi beklenilmeyen, ümit ve hayal edilemeyen bir dakıkada Trablus'a saldırıyor, elli yıldır süren «Afrika'yı lâtinleştirmek» fâciâsının son perdesini açıyor... Yahut kapıyordu. Bu nasıl insanlıktı? Bu insanlığın vahşîlikten, barbarlıktan, yamyamlıktan ne farkı vardı!... Silâhsız Afrika'yı tamamiyle ele geçiren bu yırtıcı, insafsız, müthiş Avrupalılar Asya'yı da paylaşıyorlar, bu saldırılarına soğukkanla: «Doğu Meselesi!» diyorlardı. Milyonlarca adamı insan yerine saymıyorlar, onlara hayvanlardan daha aşağı davranıyorlardı. Kendi ülkelerinde yalancılıktan gülünç insanlıklar gösteren, şefkat pazarları, şefkat kurumları, hattâ hayvanları koruma cemiyetleri kuran bu dolandırıcı, alçak Avrupalılar; zavallı Çin, halkının sağlık ve esenliğini, neslinin geleceğini korumak için afyonu yasaklayınca, birden kuduruyorlar, bütün alacalarını meydana çıkarıyor: «Ticâretimize zarar gelir!!!» diye bu şanssız hükûmeti sıkıştırıyor, korkutuyorlar, tekrar afyona izin verdiriyorlardı. Ticâretlerini üçyüz milyon insanın sağlık ve esenliğinden, geleceğinden daha değerli görüyorlar, üçyüz milyon Çinli'ye, kendi ülkelerindeki köpekler kadar önem vermiyorlardı. İngiltere, Hindistan'ın kanını emiyor, bütün hazinelerini Avrupa'ya taşıyor, ikiyüzdoksan beş milyon insanı hizmetçi hayvanlar, yâni at ve eşek gibi, her haktan yoksun, kendi hesâbına çalıştırıyor; Rusya, Türk yur-

dunu akla gelmez gaddarlıklarla çiğniyor; İngiltere ile, üçbin yıldır yaşayan eski bir milleti, yıkılan İran'ı haritadan silmek, yer yüzünden kaldırmak için birlik oluyordu... Türkiye'nin bölüşülmesi de kesindi! Çünkü Asya yağmasına onu engel görüyorlardı. Önce onu zayıf bırakmak, yok etmek gerekti. Hemen bir asır önce Avrupalılar aleyhimize kalkmışlar, Navarin'de donanmamızı yakarak Yunanistan'ı ortaya çıkarmışlardı. Romanya, Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan, Doğu Rumeli, Cezayir, Tunus, Kıbrıs, Mısır, Sudan yağmaları birbirlerini izlemiş, sonuçta îdam kararımız Reval görüşmesinde verilmişti. Meşrûtiyet ilân edilince sözde bu karar tehir edildi. Oysa bu tehir bütünüyle yalandı... Bizi dünyâ yüzünden kaldırmak için çizilen plân duruyordu. Bosna - Hersek zorla alındı. Meseleler (Problemler, sorunlar) yine yürürlükte idi: Makedonya Meselesi, Arnavutluk Meselesi, Girid Meselesi, Boğazlar Meselesi, Doğu Anadolu Meselesi, Mezopotamya Meselesi, Irak Meselesi, Suriye'nin Bağımsızlığı Meselesi, Arabistan Meselesi v.b. Bu meseleleri Avrupalılar birer birer çözeceklerdi... Yalnız hepsinin uygun zamanlarını bekliyorlardı... Bunları sür'atle düşünmek beynini döndürüyor, onu, asılmak için ipe doğru yürüyen, cellâdın satırı altına başını uzatan günahsızın duyduğu o kadere boyun eğmiş, fakat soylu korku ile titretiyordu. Vücûdunda hiç kuvvet kalmadığını hissediyor, sebepsiz gözyaşlarıyla ağlamak, denize, bu erimiş yokluk gecesine atılmak, yok olmak istiyordu. İşte Trablus meselesinin çözümü zamânı gelmişti. O da herkes gibi bunun farkında olmamış, uyurken hançerlenen bir adamın uyanarak, ama ne olduğunu anlamayarak ölmesi gibi, duygularını ve yargılarını birden kaybetmişti. Başı fenâ halde ağrıyor, şakaklarından kanlarının uğuldayarak geçtiğini işitiyor, karşı-

sındaki simsiyah ve sonsuz karanlığa bakıyordu. Karaburun'un projektörü tekrar doğdu. Bu, uzun ve ışıkl bir çizgi idi. Hızla bir dâire çizdi. Olimp'e dikildi. Şimdi gözleri bu yatay ışığa dalıyor, bu ışığın içinde mâvi deniziyle, açık göğü ile, sevimli kalesiyle, beyaz minâreleriyle, hoş ve sâde evleriyle, yüksek hükûmet sarayı ile, Menşiye mahallesinin sağındaki yeşil hurma ormanı ile Trablus'un hayâlini görüyordu.

Alçak düşman bu güzel ülkeyi topa tutmuş, ele geçirmeğe kalkmıştı ve ortada hiçbir sebep yoktu. Bu derece kaba ve aşağılık bir tecâvüze kimler cesâret ediyorlardı? Bu milletin içinde namuslu insan yok muydu? Bu millet baştan aşağıya kadar korsan mıydı? Hükûmetleri bir ahlâka, bir vicdâna sâhip insanlardan meydana gelmiş değil miydi?... Düşünüyordu.. Projektörün ışığı tekrar söndü. Yatay ve beyaz Trablus hayâli kayboldu. Gözleri yine karanlıklarda kaldı. İtalya başbakanı Gioletti, dışişleri bakanı San Julianos da, Avrupa'da hükûmet adamlarının çoğu gibi, mason değil midirler?... Ünlü gran-metrleri, mason hükümdarları, mason prensleri, mason lordları, mason milyonerleriyle «Yalnız insanlık, başka birşey yok!» diyen fran-masonluk şimdi neredeydi?... Başlı dönüyordu. Düşeceğim sandı. Biraz geri çekildi. Yukarı doğru yürümeğe başladı. Yanından geçen devriyenin polisi «Kimdir bu?» gibi yüzüne bakıyordu. Bütün hayâtında ne kadar yanlış ve çürük fikirlerle alandığını; milliyetsizliğin, «Beynelmileliyetçilik (4) ve Masonluk» hayalinin, biraz düşünebilen bir adamı

(4) **Beynelmilelcilik** : Milletlerarasıcılık, uluslararası cılık, enternasyonelecilik. Milliyetçiliğe karşıt olan düşüncede olmak.

hüngür hüngür ağlatacak derecede gülünç bir budalalık olduğunu anlıyor, istemeyerek içinden:

— Ben neyim?...

Diye kendi kendine soruyor, fakat:

— Türküm!...

Demeğe cesâret edemiyor, şimdiye kadar rûhu esir alınmış değersiz bir cesetten başka birşey olmadığını algılıyor, hiddetinden ve utanmasından ağlamak istiyordu. O da Türkleri dünyâ yüzünden kaldırmak için birbirleriyle tam birlik olmuş Avrupalılar'ın değersiz bir kulu, boyun eğmiş bir hizmetçisi, kulu kölesi değil miydi? Avrupalılara, Avrupalılar'ın âdetlerine, geleneklerine, terbiyelerine, görgülerine, çevrelerine, cemiyetlerine tapmıyor muydu? Yabancılardan aldığı önemsiz bir nişan (5), bir madalya onu nasıl deli gibi sevincinden çıldırtır ve iftihar ettirirdi?...

Türkleri, Türkler'in vatanını mesele mesele bölüp taksit ile maddî olarak parçalamaya çalışan bu yağmacı ve doymaz Avrupalılar mânevî saldırılarını da ihmâl etmiyorlardı. Dillerini, eğitimlerini, ahlâklarını, terbiyelerini, âdetlerini yayarak, bir asırdan beri içimizde yalnız isimleri «Türk ve Doğulu» kalmış müthiş bir «renksiz ordusu» teşkil ediyorlar, bu «renksiz» lerle dayanma gücümüze saldırıyorlar, bizi zayıflatıyorlar, milliyet ve Türklük fikrini fran-masonluk efsânesiyle boğuyorlardı. Düne gelinceye kadar kendisi bile:

— Türküm!

Demeğe sıkılmıyor muydu? Ve bu memlekette kendisi gibi târihinin büyüklüğünü, geçmişin şerefi-

(5) **Nişan** : Ödüllendirmek için verilen belge, işaret, şilt.

ni, dedelerinin şânını bilmeyen, inkâr eden, milliye-
tinden utanan ne kadar Avrupalılaştırmış renksiz vardı?
Düşünüyor ve hızlı hızlı gidiyordu. Gümrüğün arka-
sına, yeni apartmanların karşısına gelmişti.

— Nereye gidiyorum?

Dedi. Sabaha ancak birkaç saat vardı. Bu gece
yatmayacak mıydı? Fakat nerede yatacaktı? Evini,
yalısını hatırlayınca soğuk bir titreme duydu. Oraya
nasıl gidecekti? Artık o eve girerse nefretinden ve
öfkesinden, üzüntü ve pişmanlığından ölmeyecek mi-
di? Tekrar döndü. Beyni sulanmış da kafasının duva-
rına çarpıyormuş gibi, her adımda başında dayanılmaz
bir acı duyuyordu. Yürüdü. Yürüdü ve şursuz bir
hareketle Splendit Palas'ın önüne geldi. Camlı kapı-
dan görünen aydınlık ve taş koridorun sonunda, bir
sandalya üzerinde garson uyukluyordu. Çan düğmesi-
ne bastı. Garson birden uyandı ve çabuk adımlarla
kapıya geldi. Açtı. Bu, kır bıyıklı, kırk yaşında tah-
min edilebilen bir Rum'du.

— Oda var mı? diye sordu.

Garson anlamamış gibi yüzüne baktı. Sözde Türk-
çe bilmiyordu. Biraz tereddütten sonra:

— Malista...

Dedi. Fakat karşısındakinin rumca bilmediğini
anlayınca tekrar iğrenç bir yahudi fransızcasıyla ilâ-
ve etti:

— İl ya, il ya, veuillez entrer!

Mermer basamaklı merdivenin başına gelince
garson geride kaldı. Yine o yalnız Selâniğe özgü olan
bozuk ve yanlış yahudi fransızcasıyla, «Siz çıkınız
mösyö, yukarda odanız gösterilecek...» dedi. Bir düğ-
meye bastı. Yukarda bir zilin çalındığı işitilir gibi ol-
du. Merdiveni yavaş yavaş çıkıyor, başının ağrısından
gözleri kapanıyordu. Kendisini ortadaki salonun açık

kapısı önünde buldu. İçerde sapsarı saçlı, beyaz giysili bir Avrupa'lı kadınla başı açık ve esmer bir delikanlı konuşuyor ve gülüşüyorlardı. Gözlerini oğuşturarak gelen kuvvetli, çirkin ve biçimsiz garson onu sağ tarafta tek yataklı odalardan birine götürdü. Çiy ve beyaz aydınlığı söndürüp yalnız kalınca arkası üstü karyolaya uzandı. Soyunmağa, hattâ potinlerini çıkarmağa gücü yoktu. Gözlerini kapadı. Kollarını başının üstüne çaprazlama koydu.

Uyuyamıyor, başının zonkladığını duyuyor, evini düşünüyordu! Herhalde eşi bu akşam onu beklemiş ve kimbilir ne kadar merak etmişti. Ama nasıl gidecekti. Kırk sekiz saattir birbirini tâkip eden olaylar, haberler, onu şaşırtmış, varlığını, rûhunu değiştirmiş, yargılarını perîşan etmişti. Şimdi ne kadar güç bir durumda kalmıştı... Hakâre'in, saldırının, yolsuzlukların şiddetinden ansızın uyanan millet, İtalyan Okulunun, acentesinin, hastahanesinin, hattâ kosoloshânesinin armalarını parçalamış, bayrak direklerini kırmış, sancaklarını yırtmış, heyecanlı gösteriler yapmıştı. Ne kadar İtalyan varsa şüphesiz hepsi kovulacaktı. İtalyan dostu görünecek bir Türk şüphesiz lânetler, nefretler içinde aşağılanacak, memleketten dışarı çıkarılacaktı...

Başının ağrısından gözleri yaşıyor ve akacak gibi oluyordu. Yüzükoyun döndü. Gözlerinin önüne eşi, çocuğu, evi geliyordu. O hiç böyle bir günü düşünmemiş, bu ana kadar mutlu yaşamıştı. Bir batılı ile, bir İtalyan'la evlenmek, hayâtını birleştirmek ona pek tabii görünmüş, hattâ övünülecek bir üstünlük gibi gelmişti. Avrupa'dan geldiği seneyi, gençlik ve bekârlık günlerini hatırlıyor, geçmişini sesli bir sinematograf sür'atıyla hayâlinden geçiriyordu. Grazya'yı

ilk defa İzmir'de bir baloda görmüş ve hayret etmişti. Bu kız eski Roma tarzında fantezi giysiler giyiyor ve tıpkı İmparator Adriya'nın metresi Antinous'a benziyordu. Avrupa'da sırasında san'at târihini ayrıntılı olarak öğrenirken hep Luvr Müzesi'ne gider, saatlerce bu hoş gözdenin heykeline bakardı. İzmir'de bu heykelin canlısını görmek onu deli ediyordu. Grazya'ya hemen âşık olmuştu. Önce babasına kendisini takdim ettirdi. Bu mösyö Vitalis isminde bir İtalyan mühendisti. Mesleklerinin bir olması ahabplıklarının çabuk ilerlemesine sebep oldu. Mösyö Vitalis'in hükûmette görülecek işleri; memlekette çevrilecek birçok dalavereleri vardı. Bu Genç Türk'e mal bulmuş mağribî gibi sarıldı. Evine kabul etti. Onu âdeta kendisine fahrî bir tercüman, fahrî bir komisyoncu yaptı. Fahrî ve bedâva olmakla berâber çok terbiyeli olan bu hizmetçi, ona istediği kadar iş buluyor, hilelerine, stokçuluklarına, vurgunlarına yardım ediyor, hükûmetteki güçlüklerini bir dakîkada çözümlüyordu. Hem bu Türk zengindi. Kızına çok değerli hediyeler veriyordu... Fakat bedâva ve sâdık tercümanının kızına âşık olduğunu, onunla evlenmek istediğini öğrendiğinde çok kızdı. Bir Türk'e kızını vermek... Bu mümkün müydü? Bir barbara, bir vahşîye, bir medeniyet düşmanına, kısacası bir Türk'e nasıl kız verildi?... Şiddetle reddetti. Aradan birkaç ay geçti. Ama ne var ki, kızı da bu Türk'ü istiyordu. Mösyö Vitalis, gençliğinden beri İspanya'da kurduğu şatoların temellerini birden kazılmış gördü. Büyük bir menfaat onu bekliyordu... Biraz filozoflaştı, biraz bilginleşti. İtalya'da, aç ve sefil günlerde bütün rûhuyla inandığı sosyalizm doktrinleri tekrar kafasının içine dolmuştu. Birgün kızına dedi ki:

— Sanıyormusun ki, bu Kenan bir Türktür?

Grazia cânı yürekten:

— Aslâ, aslâ! Kenan aslâ bir Türk değildir. Ve bir Türk olamaz...

Diye cevap vermişti.

Sonra uzun uzadıya sohbet ettiler. Mösyö Vitalis, kızına târihten, ırklardan söz açtı; Bizans İmparatorluğunu zapteden Türkler ancak bir avuçtu... Bugün görülen Rumeli ve Anadolu halkı hep Rum'du. Fakat zorla dinleri değiştirilmişti. Evet Kenan da bir Rum çocuğuydu. Türkiye, Avrupalılar tarafından bölüşüldükten sonra, hiç şüphesiz, Rumeli ve Anadolu'da Türk adı altında yaşayan onyedî milyon Rum, eski dinlerine dönecek, Hıristiyan olacaklardı... Mösyö Vitalis böyle anlatıyor, bütün Türkiye'de sultanın âilesinden başka Türk bir aile olmadığını ve hattâ bunu, akli eren bilgili Türklerin de îtiraf ettiklerini ilâve ediyor, Grazia şaşıyor ve seviniyordu. Kenan tekrar dâvet edildi. Bu sohbet konusu yanında açıldı. Tâarihleriyle, eserleriyle, gelenekleriyle, kahramanlıklarıyla şöhret kazanan, âhâ Abbasîler zamânında Batıya üşüşmeye başlayan milyonlarca Türk'ü, Karamanlıları, Selçuklu'ları, Akkoyunluları, Karakeçilileri unutarak, Osmanlı hânedanının ortaya çıkışından birkaç yıl önce Rumeli'ye, Vardar vâdisine geçen bahadır Türkler'in varlığını inkâr ederek, o da, Türkiye'de hiç Türk bulunmadığını onayladı.

Baba kız, hayallerinde, Kenan'ı Rum olarak kabul ettikten sonra, evliliği o kadar imkânsız görmediler. Mösyö Vitalis iki yıl önce ölen babasından Kenan'a onbeşbin liralık bir miras kaldığını öğrenmişti. Bu önemli bir para idi, özellikle Türkiye'de... Sonra Doğu sorunu çözümlenince, yâni Türkiye, Avrupalılar tarafından parça parça bölüşülünce, en büyük makamlara böyle Kenan gibi bilgili, Avrupa'da eğitim

görmüş, yerlilerin rûhunu bilen, yetenekli adamlar gelecekti. Evet Grazya'nın tâlihi iyiydi... Mösyö Vitalis evliliğe olumlu göründü. Ancak birkaç önemsiz şartı vardı: Kenan, evlenmeden önce mallarını satacak, kızına beşbin lira verecek, Türk âdetlerine sadık kalmış tutucu akrabalarıyla asla ilişki ve dostlukta bulunamayacak, doğacak çocukları İtalyan terbiyesi görecektir ve İtalyan olacak... Grazya her konuda serbest bulunacak... Kendisine de bâzı teşebbüslerinde kullanılmak için, borç gibi, beşbin lira verilecek!... Kenan, hemen İstanbul'a gitmiş, satılacak şeyleri satmış, bütün şartları kabul ederek Grazya ile birleşmişti. İki yıl içinde birbiri üstüne iki erkek çocuğu olmuştu. Çok mes'uttu. İtalyan âdetini benimseyerek çocuklarını numara ile çağırıyorlar: «Primo! (birinci) Sekundo! (İkinci)» diyorlardı. Sekundo iki sene evvel hastalanmış ve ölmüştü. Şimdi yalnız Primo ile kalmışlardı... Mösyö Vitalis, Meşrûtiyetin ilânından sonra Türkiye'de işlerin iyi gitmeyeceği kuruntusuyla binlerce lira, ile, on parasız geldiği İtalya'ya gitmişti. Orada bir çiftlik almış, işten el çekmişti. Kızına ve damadına her hafta bir kartpostal ve her ay uzun bir mektup gönderiyordu...

Acaba bu saldırganlıklar üzerine neler yazacak, İtalyan armadasının galibiyetini, İtalyan askerinin kahramanlıklarını nasıl övecekti. Kenan bilmediği bir yerinden yaralanmış gibi yüzünü buruşturdu. Uyuyamıyordu...

Şimdi babası, Grazya'yı ve kendisini İtalya'ya çağırılmayacak mıydı? Ne yapacaktı?... Gidecek miydi?... Hayır... O halde?...

Acaba Grazya uyruğunu değiştirmeye râzı olacak mıydı? Çocukları vardı. İşte on seneye yakın birbirlerini o kadar seviyorlardı... Şakaklarından soğuk

terler akıyordu. Cebinden mendilini çıkardı. Yüzünü sildi. Saçlarını parmaklarıyla karıştırdı. Gözlerini açtığı zaman pencereden, dışarısının aydınlanmakta olduğunu gördü. Sabah oluyordu.

Ömründe ilk defa olarak bütün geceyi uykusuz geçiriyordu. Ayağa kalktı. Gerindi. Başı ağrıdan uyuşmuş gibiydi. Pencereye yaklaştı. Sokağa baktı. Karşıkı binanın ikinci katındaki balkonuna yaşlıca bir kadın birtakım örtüler asıyor ve rıhtımda koyu lâcivert bir deniz, koyu lâcivert bir gökyüzü altında uzanıp gidiyordu. Sokağın içinde bir kaç yahudi kavga eder gibi konuşuyorlar, yirmi otuz kişilik bir gürültü meydana getiriyorlardı. Döndü. Tekrar yatağa uzandı. Gözlerini kapadı. Uyuyamıyor, içinden:

— Ne yapacağım? Ne yapacağım?

Diyor, hiç bir karar veremiyor, acıdan, kederden kıvranıyordu...

... Otelin kapısından çıkınca gözleri kamaştı. Büyük bir güneş batma noktasına yaklaşmış, ortalığı çiy, şiddetli ve beyaz bir ışık içinde bırakmıştı. Deniz sâkin ve mâvi idi. Arabalar, tramvaylar, yine eskisi gibi geçiyor, herkes sanki eskisinden biraz daha hızlı yürüyordu.

Tramvaya binmedi. Beyazkule'ye kadar yayan gitmek istedi... Önce deniz kenarını izledi. Bu tarafı çok tenhâ idi. Tek tük birkaç kişi geçiyordu.

Sonra yine binâlar yönüne saptı. Üzüntülü bir yüze rastlanmıyordu. Aksine şapkalıları daha şen, daha mutlu görüyordu. Tüccar kâtipleri, mağaza memurları, kendi kendilerine hayâlî bir önem veren tatlısu frenkleri, kısacası bütün bu renksiz ve Türk-

lûge düşman yığın, seviniyordu. İyice dikkat etti. Dışarıdan biri gelse, kesinlikle bugün bir bayram var sanırdı. Kızıyor, dişlerini sıkıyor, dudaklarını ısırıyor:

—,Sevininiz hâinler, sevininiz! Bizim felâketimiz sizin için mutluluktur!

Diyordu.

Beyazkule'ye geldi. Duvarları yıkmak işi ertelenmişti. İttihat Bahçesi'nin önünde durdu. Asker Klübü'nün karşısında boş bir araba duruyordu. «Binsem mi?» diye düşündü. Vazgeçti. Ne oldukları belirsiz, irili ufaklı çocuklar, fransızca ilâveleri birbirlerine okuyorlar, katılacak derecede gülüyorlar ve itiyorlardı. Güneş yüzünü yakıyordu. Havagazı direğinin dibinde birkaç yabancı kadınla birkaç şapkalı duruyor ve tramvayı bekliyordu. Erkekler şüphesiz yeni başlayan savaşı, düşman filosunun zaferlerini anlatıyorlar ve kadınlar ısrarcı bir merakla dinliyorlardı. Sonunda uzaktan yaklaştığı görülen tramvay geldi. Ağzı ağzına dolu idi. Yalılarda oturanlar öğle yemeğine dönüyorlardı. Yer yoktu. Arkadaki arabaya atladı. Kondüktörün bölmesinde ayakta durdu. Herkes birbiriyle konuşuyorlardı. Türkçe bir kelime geçmiyordu. Dikkat etti. Tramvayın içine baktı:

Kadın erkek hepsi şapkalı idi. İğne atılsa yere düşmeyecek olan bu koca taşıtın içinde kendisiyle birlikte ancak üç fesli vardı. Diğer iki fesli de tramvayı yöneten adamla biletçi idi.

. Tramvay yürürken bu vicdan ezici yenilgi ve perişanlık manzarasını görmemek için artık dışarısını seyrediyordu. Yalısına yaklaşmıştı. Neden sonra tekrar dikkat etti. İşte aksi gibi tek bir fesli geçmiyordu. Hep şapkalı, şapkalı, şapkalı... Kendi kendini teselli etmek, bütün bütün keder ve ümitsizliğe bırakmamak istedi:

— Garip rastlantı? dedi, bu kadar yolda bir feslinin geçmemesi pek garip...

Küçük, zarif yalısı ölmüş gibi sessizdi. Bütün pancurlar kapalıydı. Bahçeden geçti. Taş merdiveni çıktı, çana bastı. Hizmetçi kız geldi. Kapıyı açtı. Sinirli bir acelecilikle sordu:

— Madam nerede?

— Sabahleyin araba getirtti. Dışarı çıktı.

— Primo?

— O da madamla berâber gitti.

— Madam birşey söylemedi mi?

— Hayır...

İçeri girdi. İki yol sandığı hazırlanmıştı. Demek Grazya yolculuğu düşünüyordu. Burasını ilk defâ görüyormuş gibi duvarlara, perdelere, möblelere, eşyâlara bakıyor, hayret ediyordu. Bütün bu çevrede Türk hayatına, Türk rûhuna âit bir bölge, bir çizgi bile yoktu. Birden Bursa'daki çocukluğunun geçtiği baba evini hatırladı; sofada rahat ve beyaz örtülü divanlar vardı. Odalar gâyet temiz ve halı dolu idi. Kubbe biçiminde yapılmış nakışlı tavanda asılı yaldızlı kafesinin içinde bir kanarya dâimâ öter, merdiven başındaki ceviz ağacından eski ve guguklu saat, alaturka saat başlarını haykırarak onun gürültüsünü keserdi. Babasının odası gözünün önüne geliyordu. Buraya selâmlık da derlerdi. Alçak sedirleri ve kalın halılarla döşeli olan bu geniş oda ağır vişne rengindeki perdeleriyle biraz karanlıkça idi. Duvarlarda iğri ve altın kakmalı kılıçlar, kamalar, piştovlar asılı idi. Hattâ birgün babası bu kılıçlardan birini indirmiş, kınından çıkararak ona birtakım siyah lekeler göstermiş:

— Bunlar ne? Biliyor musun?

Diye sormuştu. O ne olduğunu anlamayarak:

— Çok kirlenmiş, temizletelim...

Cevâbını vermişti.

Hâlâ duyuyor gibi oluyordu; o zaman babası gülümsemiş ve büyük eliyle minimini sırtını okşayarak:

— Hayır oğlum, demişti, bunlar kir değil... Bunlar düşman kanı... Bu kılıç bize dedelerimizden kaldı. Babam da, ben de onunla harbe gittik. Bu kılıç yedi çarpışma gördü. Üzerindeki düşman kanı en büyük kıymetidir, temizlenmez...

Sonra birgün yalnızken, hizmetçiye diğer kamaları ve irili ufaklı kılıçları indirtmiş, kınlarından çıkararak bakmıştı. Hepsi, hepsi kanlıydı ve bu kanlar düşman kanıydı... Yine bu odadaki baş sedirin üstünde etrafı ipekten ve sırmalı çevrelerle süslenmiş büyük bir levha vardı. İki sütun üzerine, kırmızı ve ince çiçekler içine yazılmış olan bu satırları devamlı okur, hattâ ezberlerdi. Bu sert ve temiz, sanki altın ve çelikten yapılmış bir kasîde idi. Mertlik öğütleri veriyor, mert bir Türk rûhundan saçılıyor, temizlik, namus, dayanıklılık, tokgözlülük tavsiye ediyordu. Bazı mısraları işte aklına geliyordu:

«Geçme nâmerd (alçak) köprüsünden, ko aparsın
su seni!»

★
★ ★

«Korkma düşmandan ki, ateş olsa yandırmaz seni!»

★
★ ★

«Müstakûm (doğru) ol, Hazreti Allah utandırmaz
seni!»

Son mısra bir nakarat(6) gibi tekrar edilirdi.

(6) **Nakarat** : Bir şarkıda her kıtadan sonra tekrarlanan ve bestesi aynı olan parça.

Babası ne kadar genç dururdu. Gelen misafirler, ağalar da ona benzerlerdi. Bu levha gûya kalblerinin, ahlâklarının tercümesiydi... Harem tarafı da hayâlinde dalgalanıyor, başı yeşil örtülü annesiyle, dâimâ yere bakan, omuzunda ışıklı bir kuşak gibi pembe bir atkı taşıyan çok değerli kızkardeşini görüyordu. Şimdi bu saygı değer varlıklardan, kendi aslından, esaslarından ne kadar uzaktı... Öğrenimde iken babası ve annesi ölmüşlerdi. Amcasının yanına giden kızkardeşi, orada yerlilerden birine varmıştı.(7) Kendisi on senedir ne Bursa'ya gitmiş, ne akrabalarını görmüş, hattâ mallarını bile İstanbul'dan gönderdiği bir temsilci aracılığı ile sattırmıştı.

Hayâlinden uyanıyor, çevresine bakıyordu. Duvarlarda mitolojik resimler, eski Roma ve Yunan manzaraları vardı. Askıda Primo'nun okula giderken giydiği geniş hasır şapkası, ortadaki yuvarlak masanın üzerinde Progès ve Journal de Salonique gazeteleri duruyordu. Buradan kaçmak istedi. Ama hangi odaya gidecekti... Yukarı çıksa Mösyö Vitalis ile Madam Vitalis'in büyük boy resimleriyle karşılaşacaktı. Salona girdi. Bir pencere açtı, pancuru itti. İçeriye aydınlık doldu. Oh... İstemeyerek duvarlara göz gezdirdi. Garibaldi'nin, Victor Emmanuel'in resimleri rahat ve galip iki egemen gibi ona bakıyorlardı. Onların karşısındaki yüzeylerde Vatikan'ın, Napoli'nin yağlı boya manzaraları asılmış duruyordu. Ve bu ev kendisinin idi... Düşünüyor, düşünüyor, düşündükçe iki gündür farkına vardığı varlığının aşağılığını, sefâletini, âdîliğini, ülküsüzlüğünü anlıyor; kaybettiği soyu-sopu, unuttuğu milliyeti, değeri, de-

(7) **Birine varmak** : (Kadınlar için) evlenmek.

ğeri bilemediği varlıklar için acı bir mâtem duyuyordu:

— Ah ne kadar zavallı imişim!

Diyordu. Bu vicdan azapları içinde geçen yarım saat ona bir gün gibi göründü. Kapının zili çalınca bütün vücûdu titredi. İşte Grazya geliyordu. Parmaklarının uçları üşüdü. Boynu hareket içinde kaldı. Başı kaşındı. Dayanılmaz bir acı duydu. «Keşke fikrimi mektupla yazaydım!» diye düşündü. Fakat işte artık zaman yoktu. Grazya dışarıda şapkasını çıkarıyor ve hizmetçi kıza kendisini soruyordu. Şimdi kapıyı açacak, içeri girecekti... O ne yapacaktı? Ne söyleyecekti? Nasıl konuşacak, sabahleyin verdiği kararı ona nasıl anlatacaktı? Bu kararsızlık işkencesi çok sürmedi. Grazya kapıdan girdi. Solgun bir gülümseme ile:

— Bonjur dostum, niçin burada oturuyorsun?

Dedi. Yüzü sararmış ve güzel burnu biraz daha büyümüş ve uzamış gibiydi. Arkasında ince kahve rengi bir manto vardı. Sol elinin eldivenini çıkarmaya çalışıyordu. Kenan şuursuz bir cevap verdi:

— Hiç...

— Dün gece neye gelmedin?

— İşim vardı.

— Nerede idin?

— Otelde!

— Oh, ne kadar merak ettim.

Ve yanına oturarak merakının acılarını anlattı. Bir kolunu aşk ve zevk dakikalarında olduğu gibi Kenan'ın omuzuna atmıştı. Cümlelerin sonunda bu koluyla onun başına dokunuyor, hafif bir sallantı yapıyor, sanki karşındakini böyle büyülüyor ve uyutuyor, varlığını benimsiyordu. Kenan on yıldır içine yuvarlandığı esirlik uçurumunun hâlâ dibinde bulunduğunu ve buradan kurtulmanın pek güç olduğunu

nu görüyordu. Seviyorum sandığı bu siyah gözlü hoş kadın, gerçekte, özü, esasları soyu-sopu ile kendisine ne kadar yabancı, ne kadar uzaktı. Ve hattâ bir düşmandı... İlân edilen savaştan söz ediyordu. Kenan dinliyor ve sessizliğini bozmuyordu. Grazya, bu sabah tercüman ile konuşmuştu. Hiç kimsenin bilmediği, gazetelerin yazmadığı havâdisleri öğrenmişti. Yabancı siyâsî memurlar herşeyi biliyorlardı. Yalnız Türkler'in bir şeyden haberleri yoktu. Tercüman sır olarak söylemişti; bu sene içinde Doğu meselesinin en önemli noktaları çözümlenecekti. İngiltere, Almanya, Fransa, kısaca bütün Avrupalılar birbirleriyle tamamen anlaşmışlardı. Fas Fransa'nın oluyor. Almanya'ya Afrika'dan başka bir sömürge verilmekle beraber Anadolu'da serbest bırakılıyor, İngiltere İtalya'ya Trablus'un acele işgal edilmesini tavsiye ediyordu. Trablus İtalya'nın olurken Acemistan da Rusya ve İngiltere tarafından bölüşülecekti. Birkaç ay sonra Rumeli'nin her tarafında bombalar patlamağa başlayacak, Girit, Yunanistan'a bağışlanacak, Arnavutluğa, Makedonya'ya, Suriye'ye, Arabistan'a bağımsızlık verilecek, Sultanlık Avrupalılar'ın korumasına alınarak Türkiye'de «Beynelmilel bir idâre» kurulacaktı. Avrupa'nın programı bu idi!

Grazya, bunları ayrıntılı ve çabuk anlatıyor, tercümanın korkularını tekrar ediyordu: Şimdi hükûmet Genç Türkler'in elinde idi. Ve bu gençler halkı heyecana getirmek, sert ve ortak bir ruh yaratmak becerisine sahiptirler. Doğu Meselesinin çözümüne teşebbüs edildiği sırada, hükûmet ellerinde bulunursa, büyük felâketlerin ortaya çıkması kesindi. Çünkü ihtiyar Türklerle birleşecekler, Rumeli'de ve Anadolu'da savaşmağa kalkacaklardı. Birçok toplu öldürmeleri

beklemek gerekiyordu. Bir iki hafta içinde Trablus'un heyecânıyla meb'uslar hükûmeti devireceklerdi. Bütün konsoloslar, yeni kabinenin Avrupa fikirli, Avrupa'da eğitim görmüş, ademi merkezîyet, yani muhtariyet yanlısı, gerçek hürriyeti, yani Avrupa korumacılığını ister, aşırı milliyet tutkusundan uzak, yaratıcı yetenekli meb'uslardan meydana geleceğine emindiler. Bu kabine askerleri öldürtmeden Trablus'ta İtalya'nın hakkını ve egemenliğini tanıyacak, Girit için mânâsız ve tehlikeli ısrarlarla büyük devletleri ve Yunanistan'ı üzmeyecek, Arnavutluğa, Makedonya'ya, Suriye'ye istedikleri muhtariyeti verecek, mâliyesini Avrupalılara teslim ile «toprak bütünlüğünü» son defa bir kez daha tastik ettirecek, özetle, Doğu Meselesini mutlu siyâsetle kan dökülmeden bitirecekti... Bütün limanlar açılacaktı. Mezopotamya işletilecek, Avrupa'nın büyük sermâyeleri hep koşacak, her tarafa tren hatları yapılacak, buraları Mısır gibi ticâret ve zenginlik memleketi olacak, Türkiye de artık bütün gelirini vahşî ordusu ile donanmasına harcamaktan vazgeçerek, gerçek gelişme yolunu tutacaktı. O zaman ne körü körüne din tutkusu, ne cahillik kalacaktı. Avrupa medeniyeti galip gelecek, sert ve savaşçı, milyonlarca yarım vahşiler, uysal ve yumuşak ameleler haline gelecekti. Ama tercüman korkuyordu... Korkuyordu ki, hükûmet yine Genç Türkler'in elinde kalsın! Bunlar çok gururlu, câhil ve şöven idiler. Avrupalıları hiç sevmiyorlardı. İhtilâlden, kan dökmekden, boş yere savunma ve inattan çekinmezlerdi. Barbarca cesur idiler. Hattâ oniki saat içinde İtalyanları, Türkiye'den kovmağa kalkışmışlar, boykotaj ilân ederek İtalyan ticâretini zarara uğratmak serserîliğini (!) göstermişlerdi...

Grazia, şuh ve heyecanlı kadınlara özgü, ayrıntı-

lı ve akıcı biçimde uzatarak anlatıyor, Kenan, kesmeden dinliyor, ölmüş gibi hareketsiz duruyordu. Tercüman herhalde iki üç ay içinde Selâniği terketmenin pek yerinde olacağını da söylemişti. İstanbul oldukça güvenli idi ama İtalya'ya, yahut yabancı bir memlekete gitmeliydi... Grazya pasaportlarını bile hazırlamıştı. Sordu:

— Ne zaman hareket edeceğiz, Kenan? Yarın mı?...

— Nereye?

— Mısır'a, İstanbul'a, yahut İtalya'ya...

Kenan cevap vermedi. Bize dâimâ büyük ve sarı-sıcı heyecanlardan, büyük kederlerden, büyük ümitsiz üzüntülerden sonra gelen o derin durgunluk, o cesur soğukkanlılık, huyunu birden değiştirmiş, ağırlatmıştı. Şimdiye kadar soyunun düşmanı olan bu yabancı kadınla, vatanının işgal ve iflâsını hoş ve uygun gören bir Batılı ile nasıl yaşamıştı. Şaşıyordu. Grazya ilâve etti:

— Yüzüme ne tuhaf bakıyorsun... Hem söylemeyi unutmuştum, dün babamdan da bir telgraf aldım. Kesinlikle Selânik'ten çıkmamızı yazıyor.

Kenan başını çevirip pencereden dışarıya bakarak:

— Ben buradan bir yere gitmem.

Dedi. Grazya inanmadı:

— Nasıl, Selânik'te mi kalacaksın?

— Tabî...

— Ey ben?

— Sen de...

Bu sırada Primo içeri girdi. Yavaş yavaş yürüyordu. Düşünceli ve solgundu. Gözleri uzaklara bakıyor gibi küçülmüş ve derinleşmişti. Annesi onun ya-

nında münâkaşayı uygunsuz gördü. Sinirli ve sert bir tavırla:

— Haydi dışarı, bakayım, Primo, dedi, gizli birşey konuşuyoruz...

Çocuk itiraz etmedi. Sararmış babasıyla, dudakları titreyen ve parmaklariyle eldivenlerini çıkaran annesine birşey söylemeden çıktı. Evet böyle olacaktı. Primo sanki bilmiyor muydu?... Dünü düşünmeğe başladı. Okula gitmemiştii. Sabahleyin İttihat Bahçesi'nde bulunduğu Rum çocuklariyle rıhtımdan balık tutmağa çalışıyordu. Okul arkadaşlarından Orhan'ı yazlık tiyatronun önünde gördü. Gazete okuyordu, yanında biraz büyücek bir Türk çocuğu daha vardı. Kendisini çağırmişti. Bu bir Türk paşasının oğlu idi. Okulda bütün arkadaşlarına üstünlük gösterir, yabancıardan hiç korkmazdı. Acaba niçin çağırıyordu? Yanına gitti. Orhan onun elinden tuttu, sordu:

— Senin baban Türk değil mi?

Primo kızardı:

— Niçin soruyorsun?

— Soruyorum, neye inkâr ediyorsun? Senin baban Türk mühendisi değil mi?

— Evet...

— O halde sen de Türksün!...

Primo Türkçe bilmiyordu. Orhan fransızca söylüyordu. Ona elindeki Genç Türkler'in beyannâmesini tercüme etti. Şimdi Türkler'le İtalyanlar'ın savaştığını anlattı. Anlatırken coşuyordu; Türkler dünyânın en cesur, en soylu, en kuvvetli bir milleti idi. Krallar, hükümdarlar, hakanlar, beğler, emirler soyu idi... Asırlarca bütün Asya'ya egemen olmuşlar, Atillâ Avrupa'yı ezmiş, köpek gibi inletmişti. Türkler medeniyet yollarını açmış, her yere kahramanlık, temiz kan, saf ahlâk, yenilik ve seçkinlik götürmüşlerdi. Dünyânın

en büyük hükûmetini Cengiz kurmuş, bu büyük Cengiz soyundan ayrılan küçük bir kısım, Doğu Roma'yı Bizans İmparatorluğu'nu yıkmış, Anadolu'yu ele geçirmiş, oradaki dağınık Türkleri birleştirerek tâ Viyana'ya kadar gitmişti. Birkaç asır önce Avrupa'yı terbiye eden bu nesle, Osmanlı Türkleri'ne şimdi tümü birden, bütün Avrupalılar saldırıyorlar, yoketmek için uğraşıyorlar, fakat başarılı olamıyorlardı. Şimdi de hepsi onları Afrika'daki sömürgelerden çıkarmak istiyorlardı. Ama çıkaramayacaklardı. Türkler'in ne kadar kuvvetli olduklarını, ne kadar yenilmez bir kuvvet olduklarını tekrar anlayacaklar ve düşünmeğe başlayacaklardı. Bütün Avrupa'nın teşvikiyle İtalya ortaya atılmıştı. Onun zırhlıları çoktu!... Orhan:

— Ah, bizim de olsaydı... diyor, fakat karada birşey yapamayacaklarını, denizden içerleri İtalyanlar için mezar olacağını söylüyor, Türkler'in eski deniz savaşlarını, eskiden Akdeniz'i bir Türk gölü yaptıklarını, bütün paşa babasından, teğmen ağabeyisinden duyduğu şeyleri çocukça büyüterek, mübalâğalaştırarak, uzun uzadıya hikâye ediyordu. Primo hoşlanarak dinliyordu. O an, kendi babası da bir Türk olduğu için derin bir gurur duydu... Rıhtımdaki Rum çocukları onun bir Türk çocuğu ile saatlerce konuşmasını kıskandılar. Çağırdılar. Aldırmadı. Yine çağırdılar. Tekrar çağırıyorlardı. Orhan:

— Oh bu sinekler! dedi, birşey yapamazlar, yalnız rahatsız etmesini bilirler.

Ve ilâve etti:

— Bunlar bizi rahat bırakmayacaklar; haydi dışarı çıkalım, yine sonra gireriz.

Primo hiç îtiraz etmedi. Orhan'la berâber bulunmaktan o kadar hoşlanıyordu ki... İşte Türk olma-

yan arkadaşları içinde onun kadar güzeli ve sevimlisi, özellikle kuvvetlisi yoktu. Kırmızı fesinin altındaki siyah saçları, esmer çehresi, al yanakları dâimâ ileri ve yüksekte bakan parlak gözleri, hemen birşeyin üzerine saldıracakmış gibi dik ve çevik duran tavrı, ona küçük ve karşı konulmaz bir kahraman hâli veriyordu.

Bahçeden çıktılar. İleride, İttihat ve Terakki Kulübü önünde dehşetli bir kalabalık gördüler. Primo bu kalabalığı dört beş yüzbin kişi tahmin etti. Orhan durdu. Baktı.

— Birşey var gâlibâ, haydi oraya gidelim!

Dedi. Primo tereddüt ediyordu. Orhan ona cesâret verdi:

— Korkma, sen Türksün! Türkler hiçbir zaman, hiçbir yerde, hiçbir şeyden korkmazlar...

— Fakat başımda şapka var!

— Zarar yok!

— Kenarında İtalyan renklerinden kordelâ var, bak...

Orhan, yine buna da bir çâre buldu. Primo'nun şapkasını yarım saat için bahçenin tütüncüsüne bıraktılar. Tam kulübe doğru giderlerken bu kalabalık dalgalandı, karıştı, ortalarında uzun bir sırıkta sallanan kırmızı bayrak, beyaz ay ve yıldız göründü. Bahçeye doğru geliyorlardı. Bu şanlı gelişi nefes almadan seyrettiler. Önlerinden geçerken onlarda takıldılar. Primo dikkat etti. Birçok çocuk vardı. Ellerinde yırtılmış bayrak parçaları tutuyorlardı. Ama kendisinden başka fessiz ve başı açık yoktu. İhtihat Bulvarı'nda yürümeğe başladılar. Sol tarafta bir binânın önünde durdular. Primo hemen tanıdı. Annesiyle birkaç defa gelmişti. Burası İtalya Konsoloshânesi idi. Kapının üzerine bir adam çıktı. İtalyan armasını

indirdi. Aşağıda bekleyenler hücum ederek ayaklariyle parçaladılar. Bir balta ile büyük bayrak direğini kırıyorlardı. Kapının yanındaki parmaklık setine, siyah giysili, sarı bıyıklı, küçük fesli bir adam çıktı.

Yumruklarını sıkarak birşeyler söylüyor, bütün kalabalık alkışlarla ona cevap veriyordu. En sonunda avazı çıktığı kadar birşeyler haykırdı. Dinleyenler bağırarak karşılık veriyorlar ve anlayamadığı bir takım kelimelerle bağırıyorlardı. Merak etti. Ne söyleniyordu? Yavaşça sordu:

— Ne diyor?

Orhan fransızca tercüme etti.

— Diyor ki namussuz, alçak, korsan İtalyanlar, bizim haberimiz yokken, aramız kendileriyle iyi iken, bizim dostlarımız iken birdenbire vatanımıza saldırdılar. Oradaki silâhsız adamları, ihtiyarları, kadınları, kızları, çocukları top gülleleriyle öldürdüler. Vatandaşlar! Onlar büyük ve kuvvetli zırhlılarına güveniyorlar. Fakat onların zırhlıları varsa bizim de kutsal bir hakkımız vardır. Ve bu, onların zırhlılarından daha kuvvetlidir.

Sonra bir telgraf okundu. Orhan onu da tercüme etti. Trablus'ta İtalyanlar'ın iki savaş gemisi kayalık-
lara çarparak batmıştı. Daha sonra bu göstericiler yukarılara doğru çekilmişlerdi. Arkalarından, kırılmış ve ezilmiş İtalyan armasına küçük çocuklar bir ip takmışlar, sürüklüyorlar ve üzerine tükürüyorlardı.

★
★ ★

... Primo kapının dibinde, elleri kısa pantolonun küçük ceplerinde, büyük ve elâ gözlerini yere dikmiş, bunları düşünüyor, dünün hâtırasını noktası noktasına hayâlınden geçiriyor ve göğsünün kabardığını

duyuyordu. Sabahleyin annesi tercümanla konuşurken de onu dışarı çıkarmıştı.

Şimdi babasıyla konuşurken de kovmuştu... Niçin kovuyordu? O rahatsız etmekten başka birşey bilmeyen pis sineklerden miydi? Hayır, o pis bir sinek değil: Avrupa'yı, Asya'yı işgal eden, Orhan'ın anlattığı mert ve cesur Türklerden biriydi... Devamlı ege-men olan, bu krallar, beyler, hakanlar, emirler so-yundan gelen Türk asla kovulamazdı! Annesi buna nasıl cesâret etmişti? Yoksa kendisinin bir Türk ol-duğunu bilmiyor muydu? Yüzüne kan hücum ediyor, elleri titriyordu. İçeri girmek ve annesinden niçin ko-vulduğunu sormak istedi. Kapıya döndü. Fakat dur-du ...İçerde şiddetle ve heyecanla konuşuluyordu. Â-detâ bir kavga sanılacaktı! Anahtar deliğine baktı. İ-yice dinlemek, ne konuştuklarını işitmek ihtiyâcını duyuyordu. Fakat bu bir ahlâksızlık değil miydi?... Ama böyle önemli dakikalarda ahlâksızlık var mı-ydı?... Kulağını anahtar deliğine koydu. Şimdi odanın içinde imiş gibi işitiyordu. Annesi ince ve çok sinirli zamanlarındaki titrek sesiyle:

— Burada ben kalamam! diyordu, istiyorsun ki ihtiyar Türkler, vahşî tutucular yatağanlarla sokak-lara dağıldıkları zaman beni de öldürsünler. Parça parça etsinler! Yarın büyük devletlerin donanması Selâniği topa tuttuğu zaman gülleler altında ezilelim!

Babasının sesi pek sert çıkıyordu:

— Bunlar hep hayâl, hep kuruntu!. Türkler ka-dınlara el kaldırmazlar. Avrupa'nın donanması da buraya gelemes. Hem sen kalırsan artık İtalyan ol-mayacaksın...

— Ya ne olacağım?

— Türk...

— Ben mi Türk?

— Evet, sen...

— Mümkün değil. Ölü­rüm de Türk olmam. Vah­şiliği kabul etmem.

— Türkler vahşî değildir. Asıl vahşî, hırsız ve korsan olan İtalyanlar'dır.

— Hayır Türkerdir!...

Babasının sesi bir yıldırım gibi gürlemeğe baş­ladı:

— Sus! diyorum... İşte sana teklifim; buradan gider ve İtalyan kalırsan, bil ki artık aramızda hiçbir ilgi yoktur. Benimle yaşamak, evimizi bozmamak is­tersen tamâmiyle Türk olacaksın! Babanı, memleke­cini, âdetlerini, dostlarını unutacaksın! İsmi­ni de­ği­şecek! Çarşaf giyecek, Türkçe öğrenecek, bir harf İtalyanca söylemeyeceksin... İşine geliyorsa râzı ol. Yok, gelmiyorsa serbestsin! Bugün istediğin yere gi­debilirsin. Seni boşarım. Bir daha birbirimizi görme­mek üzere ayrılırız!

Annesinin sesi yumuşuyordu:

— Oh Kenan, on senelik hayâtımızı birden nasıl unutuyorsun? Birleşirken şartlarımız ne idi? Sen tümüyle bir Avrupa'lı idin. Niçin böyle birdenbire de­ğiştin? Vahşî oldun? Ah Madam Rapi Zardi... Şimdi nerdesin? Sen bana hep bugünleri söylemiştin...

— Ne söylemişti?

— Seninle nişanlandığımız zaman o kadar engel olmağa çalıştı: «Bunlar koyun derisine saklanmış kurtlardır. İnanmağa gelmez. Ne kadar Avrupa'da o­kusalar, terbiye görseler, yine birgün dişlerini çıkarır, insanı parçalarlar.» derdi. Ben dinlemedim. Ah ben dinlemedim. Sana inandım. Hiç böyle vahşilece­ğine; medenîlere, Batılılara hakaret edeceğine, beni Türk yapmağa, çarşaf­lara hapsetmeğe, hayvanlaştırmağa kalkacağına ihtimal vermezdim. Ah Kenan, sen ne kadar nâzik ve medenî idin...

— Kısa cevap isterim! Ya evet, ya hayır... Ben seni zorlamıyorum. Serbestsin! diyorum. Ama İtalyan ve Batılı kalırsan şimdiden sonra seninle yaşamayacağımı açıkça söylüyorum...

Annesi cevap vermedi. Yüz yıl uzunluğunda bir dakika geçti. Primo başını çevirdi. Anahtar deliğinden baktı. Ortadaki masa ile üstündeki çiçek vazosunun bir kısmını görüyordu. Annesi lâfa başlayınca yine kulağını deliğe koydu:

— Mâdemki öyle... İşte cevâbım: Hayır... Berâber geçirdiğimiz on seneyi, sadâkatimi sen düşünmezsen, ben hiç düşünmem. Babamın yanına giderim, orada rahibe olur, kalırım. Fakat...

— Ey, fakat...

Primo'nun şiddetle kalbi çarpmağa başladı:

— Çocuğumu da berâber götürürüm, burada bırakmam...

— Primo yalnız senin çocuğun değildir! Senin onda ne kadar hakkın varsa, benim de o kadar, belki daha çok hakkım var. Ama ben sana karşı doğru yoldan ayrılmak istemem. Çocuğumuzu çağırır, sorarız. Hangimizi isterse onun olur. Ya benimle kalır, Türk olur. Yahut seninle İtalya'ya gider. Orada ya papaz olur, ya korsan...

Ya papaz olmak, ya korsan... Primo asla İtalyan olmayacaktı. Mâdemki babası Türktü! O da Türktü... Geri çekildi. Eliyle alnını tuttu. Annesi Türk olmağa tenezzül etmezdi de o İtalyan olmağa sanki tenezzül mü ederdi? Jimnastikhânede idman yapıyormuş gibi göğsünü ileri fırlattı. Ellerini kalçalarına koydu. Kafasını salladı. Kaşlarını çattı. Dudaklarını uzattı. Kollarında gizli ve karşı konulmaz bir kuvvetin taşmak istediğini, kalbinin içine sığmadığını duyuyordu. Sert adımlarla salon kapısının önünde gezinmeğe baş-

ladı. O söyleyeceği ve yapacağı şeyi biliyordu! Kendisi bir Türk, yâni bir kahraman değil miydi? Bunu gösterecekti...

Birden annesinin bağırdığını işitti:

— Primo, buraya gel...

Kapıya doğru yürüdü. Kuvvetinden iyice emin olmak için yumruklarını sıktı. Ve yine prova yapar gibi kollarını ileri uzattı. Evet, çok kuvvetli idi. Kapıyı açtı. Annesi ayakta, masanın yanında duruyordu. Babası oturduğu koltukta hiç kıınıldamamıştı. İkisinin de yüzleri sapsarı idi. Annesi onu kucaklamak istedi. Primo kesin bir ciddilikle reddetti:

— Yavaş...

Küçük bir dram oyuncusu gibi elini kaldırmıştı. Grazya birdenbire' değişen yavrusunun bu hareketi karşısında buz gibi dondu. Sanki nefesi kesildi. Primo büyük bir adam görünümü içinde babasının yanındaki koltuğa oturdu. Başını eline dayadı. Ve çok acayip bir şive ile fransızca olarak!

— Ne var? Beni neye çağırdınız?

Dedi. İtalyanca söylemiyordu. Grazya'nın çenesi tutulmuştu. Bu bir kâbus muydu? Primo yoksa önceden ders mi almıştı? Kocasına baktı. O da şaşırmıştı. Primo'nun garip hâli onu da şaşırtmıştı.

Uzadıkça ağırlaşan sessizliği, yine Kenan bozmağa cesâret etti. Önüne bakarak:

— Yavrum, biliyorsun ya, dedi, şimdi savaş var. Annenle biz artık bütün bütüne ayrılıyoruz. Sen benimle berâber burada kalmak, Türk olmak mı istersin? Yoksa annenle İtalya'ya gidip İtalyan olmak mı?

Primo oturduğu yerden şiddetle fırladı. Grazya ve Kenan ne yapıyor diye birbirlerine bakiştılar. Ellerini kalçalarına dayamış, acı ve heyecanlı tavrı ile

bir annesini, bir babasını süzdü ve çok bozuk bir Türkçe ile:

— Ben... Turko çocuk... Ben, yok İtalyano... Ben burda... Ben çocuk Türk...

Diye haykırdı. Grazya hayret ve üzüntüden masanın yanındaki sandalyeye yığılmıştı. Kenan gözlerine, kulaklarına inanamıyordu. Primo sonra serî bir hareketle kenardaki hasır sandalyeyi kaptı. Kanapeye fırlattı. İnce kollarının asla tahmin olunamayan sinirli kuvvetiyle bu sandalyeyi kaldırdı ve şiddetle Victor Emmanüel'in resmine vurdu.

Tablo parçalanmış ve camlar şangur şungur çevreye saçılmıştı ...Grazya bir gülle patlamış da sakınmak için başını saklıyormuş gibi büzülmüş ve sinmişti. Primo öbür kanapeye sıçradı. Aynı sandalye darbesini Garibaldi'nin kafasına indirdi. Camlar odanın her köşesine düşüyordu. Kenan şaşırıp kalmıştı. Sevinçli ve şuursuz bir atılışla kalktı. Kanepenin üzerinde, yükseklerden, pek çok yükseklerden kendine bakan bu Türk çocuğunu kucakladı. Minimini bir tanrı gibi onu göğsüne bastı. Alnından öptü, öptü, sonra yüzüne baktı. Bu elâ gözlerin sonsuz derinliklerinde şimdiye kadar ham bir hayâl, asılsız bir serap sandığı şeyin büyük ve yüce bir gerçek olduğunu görüyor; nesillerin uyuklayan anlaşılmazlıkları ile kaybolan, Doğunun uğursuz mânevî afyonu ile zehirlenen bu muhteşem ve şanlı gerçeğin büyük Türk rûhunun yeni nesilde, yeni hayatta tekrar doğduğunu anlıyordu. İşte iki günde kendisi bile ne kadar değişmişti? Ve büyük saldırılar, büyük felâketler daimâ büyük inkılâplara başlangıç olmaz mıydı? Bunu düşünüyor; kolları arasında tuttuğu ve hâlâ:

— Ben Turko, ben Turko... Ben yok İtalyano...

Diyerek varlığını anlayıp ilân eden küçük tanrı

sını, tekrar tekrar öpüyor, öpüyor; Grazya, galip, genç, kuvvetli ve uyanık Turan'ın kesin zaferi altında ezilecek olan zayıf, hasta ve miskin Batının korkak ve kadından bir sembolü gibi hıçkırır hıçkırır ağlıyordu...

PRIMO TÜRK ÇOCUĞU NASIL ÖLDÜ

Annesi Türk ve İslâm olmayı istemeyerek babasından boşandı. İtalya'ya gitti. Primo, evde yalnız kalmıştı. Bu yalnızlık hoşuna gidiyordu. Zâten o yabancı kadının, o düşmanın aralarında ne gereği vardı? Şimdi Fransız okulundan da çıkmış, bulvarın sonundaki büyük okula, bu Türk ocağına girmişti. Bir ay içinde Türkçe'yi öğrendi. Bu ne güzel bir dildi. Yavaş yavaş gazeteleri bile okumağa başladı. Birgün babası:

— Primo, sana bir Türk ismi koyalım!

Demişti. Hemen sevinerek râzı oldu:

— Koyalım, Enver, meselâ...

— Türkçe değil.

— Öyleyse Niyâzi...

— O da değil

— Tuhaf, şaka ediyorsun baba... Türkler'in kullandıkları bu adlar nasıl Türkçe olmaz?

Diye güldü. Ve babası kendisi ile eğleniyor sanıp ciddileşti. Kaşlarını çattı. Kollarını göğsünün üzerinde çaprazladı. Dik dik baktı. Babası onun sertliğini bozmak istiyor gibi kucağına çekti:

— Şaka etmiyorum, yavrum, bu adlar Türkçe değil.

— Ya nece?

— Arapça.

— Türkçeler başka mıdır?

— Başkadır.

— Ne gibi?

— Meselâ Oğuz, Turhan, Orhan, Cengiz, Turgut, Alp v.b.

— Oh Oğuz, Oğuz... Oğuz koyalım.

Diye ellerini çırpı ve babasının boynuna sarılarak sordu:

— Bu, büyük bir adamın adı mıdır?

— En büyük Türkün adı.

— Bu bir paşa mı?

— Hayır, Türkler'in ilk hâkânı... İlk Türk hâkânı... Her milletin olduğu gibi Türkler'in de mitolojisi vardır. Oğuz Han gökten inmiş ve sülâlesi Türklerle egemen olmuş.

— Oğuz... Oğuz... Beni bir kere çağırınız baka-yım.

— Oğuz...

— Buradayım...

Minimini vücudu dim dik oldu. Göğsünü ileri çıkardı ve bir kahraman hâli aldı. Babası tekrar onu kucakladı. Öptü:

— Sen bir arslansın yavrum, arslan bir Türk. Adın târihe geçecek.

Dedi. Primo bir dakîka düşündü. Adını tarihe geçirmek... bu nasıl olurdu?

— Bir adamın adı târihe nasıl geçer?

Babası onun kumral ve kıvırcık saçlarını okşayarak cevap verdi:

— Gâyet büyük ve yüce birşey yapmakla... Herkesi hayretten şaşırtacak bir kahramanlık göstermekle...

— Pekâlâ, pekâlâ...

Dedi. Ve o andan sonra büyük şeyler düşünmeğe, takındığı, Oğuz adına lâıyk hayâllerle uğraşmağa başladı. Fransızca'yı anadili olarak biliyordu. Babası, ona sarı kaplı ve «Gök Bayrak» adlı bir kitap getirdi. Küçük Oğuz, hep onu okuyor, rü'yâları Cebe'nin orduları ile, Cengiz'in sarayları ile doluyordu. Derslerini bitirdikten sonra «Gök Bayrak»a dalar, saatlerce, okurdu. Sabahleyin ilk işi gazeteleri gözden geçirmekti. Trablus'ta alçak İtalyanlar'a öyle darbe vuruluyordu ki!...

Birgün babasına sordu:

— Biz Türk müyüz?

— Şüphesiz yavrum?

— O halde evdeki uşak, aşçı, hizmetçi niye Rum?

Babası düşündü. Oğlunun bu milliyet severliği hoşuna gitti. Öyle ya, insan Türk olduktan sonra, hiç olmazsa kendi yuvasını olsun Türkleştiremez miydi?

— Doğru söylüyorsun Oğuz.

Dedi. Ve ertesi gün bir Türk uşak buldurdu. Aşçı ile hizmetçi de arıyordu. Zorluk çekmedi. Emine Hanım isminde bir dul bulundu. Güzel yemek yapmasını da biliyordu. Alaturka yemeklere hasret kalmıştı. Hele Oğuz ömründe yememişti. Bu kadın göçmen-di. Bir de oğlu vardı. Askerdi. Komşu bir subayın evinde emir erliği ediyordu. Bir hafta içinde artık evde Türkten başka kimse yoktu. Artık Oğuz, bol bol Türkçe konuşuyordu. Babasının getirdiği türkolojiye ait kitapları iyice anlamadan okur, okuduklarını her-

kese anlatırdı. Bonmarşeden aldığı bir tâlim tabancası ile hep nişan atmağa çalışırdı. İtalya kralının resmini hedef yapmıştı. Her gün bu Türk düşmanının bazı başına, bözi göğsüne bir iki yerleştirirdi.

İtalya savaşı uzadıkça uzuyor, hâlâ Trablus alınmıyordu. Nerede ise bir sene olacaktı. Ajanslar ve gazeteler iyi yazıyordu. Fakat babasını çok üzüntülü ve ümitsiz görüyordu. Acaba kederi niçindi? Sordu. Babası başını salladı:

— Oğuzcuğum, dedi artık son günlerimizi yaşıyoruz. Biz de Acemistan gibi olacağız. Hem bu çok sürmeyecek...

Primo şaşırdı:

— Nasıl, ama nasıl? Babacığım, Trablus'ta pek güzel savaşıyoruz. Ordularımız hazır.

Babası tekrar bir âh çekti:

— Dinle beni yavrum, diye başladı, sana Türkiye'yi ve Batı Türkleri'nin hâlini anlatayım. Bizim Devletimizi kuran Ertuğrul ve Osman Oğulları, Turan'dan, Horasan'dan, Altundağı'ndan kalkarak Anadolu'ya gitmişler. Anadolu'da ne kadar Türk varsa, Selçuklu ve başkaları... hepsini kılıç kuvvetiyle birleştirmişler. Sonra Avrupa'ya geçmişler. Orada Rum, Arnavut, Bulgar, Sırp gibi milletleri esir etmişler. Memleketlerini almışlar. Daha sonra çok kuvvetlenince Suriye ve Arabistan'ı alarak oralarda başıbozukluk ve düzensizliklere son vermişler. Fakat aldıkları yerlerin halkını Türkleştiremediklerinden, bu büyüklük onların zayıf düşmelerine sebep olmuş. Hani bir bardak limonatanın içine fazla su koyup çoğalttıkça, nasıl şekerinin kuvveti azalırsa ve tadı kaçarsa öyle... Eskiden bu milletleri ayrı ayrı, oldukça iyi âdare etmişler. Sonra Tanzîmat işi bozmuş. Ah bu Tanzîmat... Bu, işte asıl felâketimizin başlangıcıdır.

Primo :

— Acâip, bu Tanzîmat ne?

Diye sordu. Babası daha ayrıntılı anlatmağa başladı:

— Türklüğümüzü tümüyle unuttuğumuz târîh... Bu Tanzîmat, Avrupa türü kanunların bizim memleketimizde uygulanmaya başlamasıdır. Bu yabancı ve zararlı kanunlar, eski esirlerimiz olan azınlıkların çok işine yaramış. Çünkü bu kanunlar Avrupa medeniyetinden, yani hıristiyanlık rûhundan doğuyordu. Esirlerimizin çoğu da hıristiyan olduklarından hayatlarına biçilmiş kaftan gibi uyuyor, onları geliştiriyordu. Biz Türkler'e gelince, dînimiz Müslümanlık olduğundan hıristiyanlıktan çıkan bir kurum mümkün değil bize gelmiyor, ters tepkiler meydana getiriyordu. Seneler geçti. Esirlerimiz fikirce, rûhça, medeniyetçe bizi fersah fersah geride bıraktılar. Bizim büyüklerimiz, hâlâ gafil ve budalaca «eşitlik» ilân ediyorlardı. Esirlerimizin elinde yeni ve mükemmel bir silâh vardı. Bizde kırık bir ok... Memleketimizde bütün zenginlik, az zaman içinde esirlerimizin, yani o eski ve barışmaz düşmanlarımızın eline geçti. Biz âdeta bir bekçi, bir uşak gibi kaldık. Askerlik ve memurluktan başka kaynağımız yoktu. Ve sırf devlete ait ve siyasal bir tâbirden başka birşey olmayan «Osmanlı» adı altında bütün düşmanlarımızı kardeş sayıyor, en büyük Türkleri, meselâ Cengiz ve Hülâgü gibi en yüce savaş dâhilerini çocuklarımıza en fenâ adamlar olarak gösteriyorduk. Ne yeni ve Müslümanlığa karşı olmayan bir Türk medeniyeti kurulabiliyor, ne de Avrupa'dan gelen hıristiyan medeniyetini kabul edebiliyorduk. Felâket gecikmedi. Rumlar donanmamızı Navarin'de dindaşları olan Avrupalılara yaktırdıktan sonra bağımsızlıklarını ilân ettiler. Romanya, Sırp,

Karadağ, Bulgaristan da rahat durmuyorlardı. Ayaklandılar. Asırlarca karış karış kan dökerek aldığımız yerleri bir hamlede kapıştılar. Sonunda elimizde bugünkü Rumeli ile Anadolu kaldı. Rumeli gitmek üzere idi. Doğunun uyanılmaz uykusundan Genç Türkler uyanmışlardı. Meşrûtiyeti ilân ettiler. İşte dört senedir hükûmeti, Osmanlı egemenliğini tutuyorlar. Yalnız bu «Genç Türk» kuvveti idi ki, en gizli yollar-
dan devletimizin temeline saldıran, devletimizi yık-
mağa çalışan Rumlara, Bulgarlara, Sırlara, Arnavut-
lara karşı geliyor, onlarla uğraşıyorlardı. Bugün bu
kuvvet yıkıldı. Yere serildi. Artık Türklüğün düşman-
ları serbest kaldılar. Rahat rahat çalışacaklar. Meza-
rımızı bir an içinde kazacaklar...

Primo'nun gözleri bulanmış, canlı bakışları kay-
bolmuştu. Babasının yavaş yavaş anlattığı şeyleri
dinliyor ve küçük kalbinin rahatsız olduğunu duyu-
yordu. Demek kendisinin milleti o kadar talihsizdi.
Ama yine ümidini kesemiyordu:

— Ya ordumuz, babacığım, ya ordumuz?

Diye haykırdı. Babası başını salladı:

— Heyhat yavrum, heyhat... Artık o bir efsâne...
Topla, tüfekte savaş olmaz. Rûh ister, mâneviyât is-
ter. Artık orduda ortak bir rûh olmadığı, mâ'neviyâ-
tın iflâs ettiği anlaşıldı. Türk subayları kendi milli-
yetlerini inkâr ediyorlar. Devletimizin en korkunç,
en sıkıcı, en yorulmaz düşmanları olan Arnavutlar'la
birleşerek Türk kuvvetini, yâni kendi varlıklarını öl-
dürüyorlar.

Primo anlamadı:

— Aman babacığım, Arnavutlar, Türkler'in kar-
deşi değil mi?

— Hayır yavrum, eski esirlerimiz içinde bizi as-
lâ affetmeyen Arnavutlar'dır. Hattâ Yunan hükûme-

tinin bağımsızlığına onlar sebep olmuşlar, Rumlar'ın bir hükûmet kurmalarına kanlariyle çalışarak Türkler'le çarpıştılar. Eskiye bırakalım. Meşrûtiyet'in ilânından beri dört sene geçti. Devletin en dertli zamanını gözeterek fırsat buldular. Dört defâ isyân ettiler... İşte şimdi bir takım Türk subaylar çingene gibi asıllarını inkâr ve reddederek Türk düşmanları ile çalışıyorlar. Türk düşmanlarının yâni Rumlar'ın, Bulgarlar'ın, Sırplar'ın, Arnavutlar'ın kurdukları kuvvete yardımcı oluyorlar.

Primo hâlâ anlayamıyordu:

— Tuhaf şey! Babacığım, bu Türk subayları Türk olduklarını bilmiyorlar ha?...

— Bilmiyorlar. Düşmanları kardeş sanıyorlar. Türk'ten başka olan düşman milletlerin, Türk'ü yoketmeğe çalıştığını onların kör gözleri göremiyor.

— Peki... Subaylar öyle... Ya askerlerimiz? Anadolu'lu Türk askerlerimiz?

— Onlar bir vücuttur... Kafa olmayınca ne yaparlar? Subayları Türklüklerine düşman olduktan sonra, subayları kendilerini yoketmeğe çalıştıktan sonra onlar ne yapacaklar?...

Primo daldı. Kara talihli milletini, kendi varlığına düşman, kendi Türk kuvvetini, Türk hükûmeti içinde öldürüp düşman kuvvetine dayanak olan zavalı, kafasız subayların ne kadar budala ve sersem olmaları gerektiğini düşünmeğe başladı. Bahçede kiraz ağacının içindeki serçeler bile diğer kuşlara karışmıyorlar, bir cins, bir millet olarak geçinmiyorlar mıydı? Bir serçe var mıydı ki, kendi kümesini bıraksın da, gitsin kargalara, güvercinlere karışsın? Demek kendi milletlerinden, kendi sürülerinden ayrılan, yabancı ve düşman milletlerin kuvvetlerine karışan Türk subaylarında şu serçecikler kadar anlayış, se-

ziş ve soyluluk yoktu... Ağlamak istiyordu. Türk kuvvetine, Türkler'in düşman olması onun pek gücüne gitmişti. Göğsünden bir sancı kalktı. Boğazına doğru çıktı. Hıçkıracaktı. Yutkundu. Babası hâlâ kederini anlatıyor:

— Artık ordu bir efsânedir, diye ilâve ediyordu. Türk olmayan Osmanlılar'ın sınırları dışındaki kardeşleri, yâni Balkan hükûmetleri, yirmi dört saat içinde bizi mağlûp edecekler. Rumeli'de bir Türk bırakmayacaklar. Ateş ve kanla boğacaklar.

Artık Primo eski neşesini kaybetmişti. Hasta bir şahin gibi hep karanlık köşeler arıyor, düşünüyor, babasının yaklaştığını haber verdiği felâketi bekliyordu. Demek bütün Türkleri Rumeli'nden kovacaklardı ha... Bu güzel Selânik'i de alacaklar, büyük okullar düşmanlara kalacak, geçen yıl hâkânın gelip namaz kıldığı Ayasofya Câmii yeniden kilise olacaktı... Ah Beyazkule... Onun çevresine bahçe yapılacaktı. Artık bu bahçe yapılamayacak, Primo orada oynayamayacaktı. Akşamları büyük bir adam gibi ellerini arkasına bağlayıp gezdiği İttihat Bahçesi şapkalı düşman subaylar ile dolacaktı, her Cuma akşamı dinlediği bando onlar için çalacak, lezzetli dondurmaları, limonataları onlar içecekler ve Türkleri püskürttükleri için göğüslerini kabartacaklar ve kimbilir daha nasıl eğleneceklerdi. O zaman bütün bu garsonların, bu tramvaycılarının, bütün kondüktörlerin, bu terzilerin, bu bakkalların, bütün bu Türk düşmanı Osmanlılar'ın hakaretine nasıl dayanılacaktı? Gözlerini kapıyor, sınrılı bir kâbus içinde, Selânik'in, Türkler'in Rumeli'

den kovulduktan sonraki manzarasını görür gibi oluyordu. Kalbi atmağa başlıyordu. Bu kadar rezil ve perişan olduktan sonra yaşamak mümkün müydü? Ayağa kalkar, yumruğunu sıkar, karşısındaki hayalî bir düşmana söyler gibi:

— Hayır, hayır alçaklar, alamayacaksınız. Beşyüz yıl önce bahadır babalarımızın sizi dize getirerek elde ettikleri bu yerleri alamayacaksınız. Bütün Türkler karşımıza çıkacak, vatanlarının her karışını kanlarınızla ıslatacaklar. Şâyet onların hepsini öldürüp başarılı olsanız bile bir mezardan, bir yıkıntıdan başka birşey bulamayacaksınız.

Diye haykırırdı.

Günler geçiyor, babasının üzüntüsü daha çok artıyordu. Primo:

— Hani baba, savaş olacaktı, diye sordu, halbuki birşey olmadı...

— Mutlaka yavrum, mutlaka olacak.

Nihayet Primo, bir cuma günü gezinirken biraz fazla faâliyet gördü. Kışlanın yanından geçiyordu. Bir askere sordu:

— Ne o hemşeri bu kalabalık?

Bu, kara bıyıklı bir jurnal neferi idi. Yakasındaki sarı pirinçten levhacıklarda «jurnal» yazıyordu.

— Seferberlik ilân olundu.

Diye cevap verdi.

— Seferberlik ne demek?

— Savaşa hazırlık emri demek...

— Savaş mı olacak?

— Öyle diyorlar.

— Hangi devletle?

— Bulgar'la.

Primo içinde garip bir sevinç duydu. Tramvaya atladı. Eve geldi. Aşçı Ermine Hanım'a savaş olaca-

ğını ve Türkler'in nasıl yine yeniden memleketler zaptedeceğini anlatmağa başladı. Fakat bu kadın kendisi gibi sevinmiyordu.

— Ah, inşallah olmaz...

Diyordu. Primo kızdı. Garip, bu bir Türk kadını değil miydi? Niçin savaş istemiyordu. Bir Türk kadını, birçok Türk oğullarının yeniden şan ve şöhret kazanmasını, yeniden dünyâya Türkler'in kim olduklarını göstermelerini istemez miydi? Sordu:

— Niçin savaş istemiyorsun?

— Ah yavrum, o kadar «Ümmet-i Muhammed»e yazık değil mi?

— Ne demek?

— Yine o kadar göçmenlik olacak, çoluk çocuk meydanda kalacak.

Primo anlamıyor:

— Canım, Emine Hanım, diyordu, niçin göçmenlik olsun? Bizim ordularımız düşmanın memleketine girecek, onların şehirlerini zaptedecek. Göç olacaksa onlardan olacak.

İhtiyar kadın başını yukarı kaldırıyor:

— Ah yavrum, biz gâvurla savaş yapamayız.

Primo kızlıyordu:

— Niçin yapamayız? Bizim topumuz, tüfeğimiz yok mu? Bizim askerimiz yok mu?

— Ne olursa olsun, eğer savaş olursa yine göçebelik olur.

Primo daha da çok kızılıyordu:

— Ne biliyorsun canımı?

— Biliyorum. «Evveli Şam, sonrası Şam,» bunu büyük bilgin efendilerimiz söylemiş...

— Ne demek, «Evveli Şam, sonrası Şam?»

— Yani mutlaka birgün gâvur gelecek, İstanbul'-

dan, Anadolu'dan bizi sürecek. Bütün Müslümanlar Şam'a toplanacak.

— Yuha... Amma boş fikir ha...

— Sus yavrum, öyle söyleme, çarpılırsın...

— Niçin çarpılırım.

— Bunu büyük din bilgini efendilerimiz buyurmuşlar...

— Onlar ne biliyorlarmış?

— Onlar herşeyi biliyorlar.

Primo Türk Çocuğu hikâyesi, «Nasıl Doğdu ve Nasıl Öldü» adlarında iki bölümden oluşmaktadır. «Nasıl Doğdu» önce Genç Kalemler Dergisinde yayınlanmıştır. Hikâyenin devâmı «Nasıl Öldü» ise Türk Sözü Dergisi'nde çıkmıştır. Derginin 8 Mayıs 1914 târihli sayısında başlayan bu ikinci bölümde önce birinci kısmın çok kısa bir özeti verilmiş ve hikâye, derginin 5. sayısında devâm etmiştir. Dergi kapanınca hikâye yarım kalmıştır. Hikâyenin sonu olabilir ki babası gibi Türklüğünü idrâk eden Primo'nun bir kahraman olarak öldüğünü anlatmaktadır.

RÚZNÂME

(BALKAN SAVAŞI ANILARI)

27 Eylöl 1327 (10 Ekim 1912) Selânik(*)

Dün Karaburun'dan geldik. Galiba bu gece trene bineceğiz. Karadağ savaş ilan etti. Bulgaristan ve Sırbistan henüz susuyorlar. Kimi gördümse:

— Mutlaka savaş olacak!... diyor.

Ben hâlâ ümit etmiyorum. Niçin savaş olacak? Balkan hükümetlerinin istedikleri verildikten sonra savaşa ne gerek var? Buna aklım ermiyor. Otuz dokuzuncu alayın üçüncü taburundayım. Askerî hastanenin arkasındaki yıkıntıda oturuyoruz. Çadırlarımız düzensiz aralıklarla kurulmuş. Yüzbaşım Faik Efendi, Selânikli. Kısa, tombul, kuvvetli bir çocuk. Söz söylerken sesi titriyor. Bu hal kalbinin iyiliğini, yani ruhunun hafifliğini gösterir. Diğer arkadaşım Eşref Efendi uyanmamış Türklerden. Terbiye ve ha-

(*) NOT :Bu tarihler eski takvime göredir. Yeni takvime göre her tarihi 13 ekleyerek anlamak lazımdır. Meselâ 1 Ekimi; 14 Ekim, 4 Ekimi 17 Ekim olarak anlamalıyız.

reketleri, askerî olmaktan çok mihaniki(*)). Hemen bütün bölüğü o idare ediyor. Ben daha misafirim. Erleri tanımıyor, isimlerini bilmiyorum. Demek savaş olursa son derece uygunsuz şartlar içinde ateşe gireceğim.

1 Ekim

Ordugâhtayım. Burası Köprülü'nün iki saat ötesinde bir vadi. Bir yayla... Soğuk ve rutubetli. Hâlâ savaşı bekliyoruz. Benim gözlerim ağrıyor, nezleyim. Ne düşünüyor, ne hareket edebiliyorum.

4 Ekim, Köprülü

Diyorlar ki, «Savaş başladı...» Fakat kimsenin bir şeyden haberi yok. Ne telgraf geliyor, ne gazete. Bugün nöbetçiyim. Şimdi, yani gece yedide hareket emri verildi. Çavuşlara ve diğerlerine gereken tembihleri verdim. Yarın Güzeyil'e gideceğiz. Bu küçük bir köymüş.

Umumî harekâta ait bize hiç bilgi verilmiyor. Her gün bir alay emir yayınlanıyorsa da bir şey anlamak mümkün değil.

5 Ekim

Bu sabah alayla hareket ettik. Hava güzeldi. Şimdi karargâha geldik. Henüz çadırlar kurulmadı. Ben çok yorgunum. Yorgunluktan biraz başım ağrıyor. Yolda mola verince bir «Turan» gazetesi bulduk. Tarihi 2 Ekim idi. Bulgaristan'ın, Sırbistan'ın bizimle ilişkilerini kestiklerini yazıyordu. Hattâ Vedranje yöresinde bir zaferi haber veriyor.

Karadağ'da yine zaferler...

Yolda küçük bir çiftliğe rastladık. Yarıcıları Bulgar olacak. Eski ve yıkık bir kilisesi var. Çevresin-

(*) **Mihaniki** : Kafa ile değil, sırf kasların hareketi ile yapılan iş, refleks.

de birkaç asker duruyordu. Niçin orada bulunduklarını sorduk. Meğerse bir Osmanlı Bulgar eri çok rakı içmiş. Ve yolda yürürken birden düşmüş ve ölmüş. Çiftlikte papaz aramışlarsa da bulamamışlar.

Bizim bölüğe yeni gelen Bulgarlar, ölüye doğru soğuk soğuk baktılar ve hiç bir üzüntü göstermeksin yollarına devam ettiler.

Burada, Güzeyil karargâhında bakalım kaç gün kalacağız?...

Erlerde büyük bir neşe yok. Subaylarda öyle. Fakat korku ve ümitsizlik de yok. Yemek, içmek meselesi güçleşti. Dün yemek ve çorba tuzsuzdu. Köprülü'de tuz bulunamadı. Subayler candan ve gönülden çalışmıyorlar. Yahut ben öyle görüyorum. Bunun en büyük sebebi, âmirlerin güçsüzlükleri... Amirler, hatâ karargâh için verdikleri emri bile uygulamadan değiştiriyorlar. Tümen emrini okudum güzel yazılmıştı. İnşallah erkânı harplerimiz(*) güçlüdür.

İşte yorgun ve ümitsiz bir dua...

Erkânı harpler, amirler, kumandanlar, subaylar, ne olurlarsa olsunlar, Balkan savaşında ancak bir şekil bulunacaktır.

Ya Bulgarlar bizi ezip geçecekler, yahut biz onları ezeceğiz!

Ve bu ezmek olayına en az girecek şey de bilim, savaşın o ünlü tekniği olacaktır.

5 Ekim

Sabah, güneş daha doğmadı. «Çadır yık» borusu vuruldu. İleriye gideceğiz. Galiba Bulgarlar saldırdılar.

(*) **Erkân-ı Harp** : Savaş uzmanlığı görmüş kurmay subaylar grubu.

Akşam... Bugün, öğle üstü Kiliseli'ye geldik. İnce ince yağmur yağıyordu. Hâlâ bu yağmur devam ediyor. Ustorumca fırkasının kırk üçüncü alayı solumuzda, çayırılıkta. Alay yaveri bana, erkânı harbin bir sözünü gülerек tekrar etti. Hep diyormuş ki: «Durum dehşet vericidir...»

Bakalım ateşe ne gün gireceğiz?

Yüzbaşım yiyecek, içecek işleriyle uğraşmak üzere Köprülü'de kaldı. Bölük şimdi benim emrimde. Yalnız genç teğmen arkadaşım Eşref Efendi var. O da bugün nöbetçi...

Askerin hepsi acemi. Hatta silâh doldurmasını bilmiyorlar. Yedeklerin çoğu da Pomak. Bir kelime Türkçe bilmiyorlar. Onbaşlıların, çavuşların içinde bir vücut, parlak ve açık bir göz göremiyorum.

İşte bu kadar uygunsuz şartlar içinde savaşa giriyorum. Sonuç zafer olursa, hayret etmekten memnun olamayacağım. Ama bütün bu hareketler bana hep bir oyun gibi geliyor.

Hâlâ kendimi bir manevraya gidiyor sanıyorum.

Hareketimiz o kadar duygusuz ve maneviyatsız ki, ancak bir manevra böyle olabilir.

Hani nutuklar, hitabeler, heyecanlar, şarkılar, alkışlar... Hiç, bir şey yok. Bulgar ordusunu gözümün önüne getiriyorum. Orada kim bilir ne kadar hayat ve heyecan vardır...

6 Ekim, Kiliseli

Bugün kalkmadık. Pirlepe alayının Breşura taburu geldi. Ben kasabada idim. Ne düzensizlik ya Rabbi. Subayların davranışları başka idi. Ve belki sarhoşlardı.

Akşam tabura döndüğüm zaman ikinci bölük teğmeni Faruk, Bulgarların saldırdıklarını, Çarova'nın

düştüğünü, Sırpların Priştine'ye doğru ilerlediklerini söyledi. Haber bir kurmaydan çıkıyormuş. Sözde bizim plânımız Bulgarları buraya düşürmek, burada bir meydan savaşı vermek imiş...

Fakat hep miş, miş, miş...

Ne gazete var, ne telgraf. Genel hareketlerin hiç birinden haberimiz yok. Koca ordugâha bir gazete olsun gelmiyor. Yarın belki de yol görünecek.

8 Ekim, Kiliseli

Uyuyordum. Tabura «Hazırol» vurdu. Kalktık, toplandık. Hava, fena halde soğuk. Asker de toplanıyor. Çadırların arasına silâh çattılar. Yarım saate kadar bir yere gidiyoruz. Fakat nereye? Bilmiyorum. Alay emri verilmediği için kimse de bilmiyor.

Daha tabur yaveri alaya gitmemiş.

9 Ekim

Komanova'ya giden derenin içinde ordugâh kurduk. Bütün Tümen hareket etmişti. Topçu için yolları düzelttiğimizden beş saatlik mesafeyi sekiz saatte aldık.

Bu sabah iki er gelmiş. Bulgarlar büyük bir kuvvetle Sultantepe'ye hücum etmişler. Yüz elli kişi imişler. Sözde teslim olmuşlar. İkiisi kaçmışlar. Bulgarların buraya üç saat mesafede olduklarını iddia ediyorlar.

Eğer doğru ise bugün, yahut yarın çarpışmak kesindir...

Gündüz saat beşte hareket ettik. Nereye gittiğimizi bilmiyoruz.

Dün buraya gelmiş ve portatif çadırlarımızı kurmuştuk. Top ve tüfek sesleri işittik. Gece hareket emri verildi. Şimdi yola düzüldük. Yine nereye gideceğimizi bilmiyoruz.

Garibi şu ki kurmaylar da bu bilmeceyi bilmiyor. Yolda bizi görünce şaşırdılar.

Bugün savaşa girdik. Daha düşman görmeden dört kişi yaralı bıraktık. Üçü öldü. Topçuların koruyucusuyuz. Topçu mevziinden düşmanın kaçtığını gördük. Ve dürbünle takım çavuşlarımıza gösterdik. O kadar sevindiler ki... Sevinçlerinden avazları çıktığı kadar bağırıyorlar. Biz boyuna top atıyoruz, fakat onlar niçin atmıyorlar?

Aydın kaçtı? Bugün ne? Bilmiyorum. Benimle beraber kimse de bilmiyor. Ne felâket ya Rabbi! Geri çekilmenin, bozgunun en çirkinini gördüm. Bugün burada, Köprülü'nün önündeyiz. İkinci tümen kaçtı. Yalnız biz, nizamiye fırkası(*) kaldık. Birden geri çekilme emri verildi. Hep kendimizi galip sanıyorduk. Meğer müthiş şekilde yenilmişiz. Toplar filan hep kaçtı. En sonda bizim tabur kalmıştı. Biz de çekildik. Bütün gece, tam on iki saat yürüyerek sabaha yakın Kiliseli'ye geldik. Oradan dün sabah kalktık. Buraya döküldük. Yolda uzun bir göçmen kafilesine rastladık. Oh ne felâket! Kadın, çoluk, çocuk tam beş bin ev imiş.

Bu gece, açıkta, beklemede kaldık. Düşman görünmedi.

(*) **Nizamiye fırkası** : İlk askerlik devresinde olan tümen.

Bugün ayın on üçü olduğunu taburun eczacısından şimdi öğrendim. Demek üç gün, kaçışın kâbusu içinde geçmiş.

14 Ekim, Köprülü

Kaç gündür, kaç gecedir burada çekmediğimiz sefillik kalmadı. Üzerimize yağmurlar yağdı. Çamurlar içinde yuvarlandık. Askerin hepsi hasta. Kazanlar yolda bırakıldı. Hepimiz açız.

Rezalet, felâket son dereceyi bulduk. Dağlara yavaş yavaş kar düşmeye başladı. Dayanılmaz derecede soğuk. Rüzgâr durmadan esiyor.

İşte şimdi hareket emri verildi. Nereye? Kimse bilmiyor. Niçin? Kimse bilmiyor. Gözlerini kaybetmiş bir kör sürü gibi bocalayıp gidiyoruz. Ortada ne kumandan var, ne kumanda.

Ortada yük hayvanları yok. Hayvan bakıcıları yok. Cephaneler siperlerin içinde yerde kaldı. Herkes şaşırılmış. Durum ve yerimiz o kadar dayanılmaz derecede ki...

Şimdi otuz sekizinci alaydan Şevket Efendi isminde bir yüzbaşının intihar ettiğini haber aldık.

Yazık namusa değer ve önlem verenlere...

15 Ekim 1912

Köprülüden dün geçtik. Bulgarlar bizimle eğleniyorlardı. Şimdi Pirlepe yolundayız. Sözde Edirne tarafında başarılar varmış, filan ve falan.

Bunlara kimse inanmıyor. En büyük düzensizlik, açlık, perişanlık içinde geri çekiliyoruz. Abdülhamid'in İstanbul'a gittiğini duyduk. Padişah yüz yirmi bin kişi ile Edirne'ye hareket etmiş. Buna da kimse inanmıyor.

Artık Rumeli'nin gittiği kesin. Fakat bütün şu kolordular, şaşırmış koyun sürüleri gibi kurşun ve gülle altında; kar, çamur ve hastalık içinde yokolacak.

Ah, acaba ondan sonra aklımız başımıza gelecek mi?.

16 Ekim

Pirlepe yolunda, İzidor'dayız. Dün akşam Bulgarlar Köprülü'ye girdiler. Uzaktan top sesleri işitiliyordu. Biz bir artçı birlik bırakarak gece kaçtık. Bu kaçışımızda oldukça düzenlilik vardı. Ve haber aldık ki üç gün önce Üsküp düşmüş.

Yolda koşa koşa gidiyoruz. Arkadan top, yandan tüfek sesleri geliyor. Hava güzel, çamur yok. Fakat hepimiz aç ve hastayız. Hiç bir şey düşünmüyor, dilimdeki peksimet yaralarının sızılarını dinleyerek ilerliyorum.

Demek Türklerin yaşamak hakkı yokmuş.

Yanımızda düşmanın süvarileri, keşif kolu göründü. Ben takımım ile beraber, taburun sağ yanını korumak için tepelere çıktım. Aşağılara bakıyor, bakıyor fakat bir şey göremiyorum.

17 Ekim

Bu geceyi İzidor köprüsünün üzerinde geçirdik. Düşmandan demek hâlâ bir işaret görünmedi. Fakat Köprülü'ye geldikleri kesin. Biz bu saat her yanımızla ilişkimiz kesilmiş, habersiz ve ümitsiz, bu rutubetli taşların, ıslak toprakların üzerinde sürünürken acaba Babiâli ne yapıyor? Mütareke ne zaman olacak? Konferans ne zaman başlayacak? Artık bu korkmuş ve perişan asker geriye dönemez.

Rumeli eski şeklini alamaz. Artık Rumeli bir da-

ha yapışmamak üzere Türk ilinden kopmuştur. Av-
rupanın orduları gelip, Sırp ve Bulgarları buralardan
çıkaramaz ya!...

Sekiz sene önce, okuldan yeni çıktığım zaman
gezdiğim bu yerleri bir gün böyle kaçarak terk ede-
ceğimi hiç aklıma getirir miydim?

Allahım... Mademki biz asker değiliz, mademki
bizde askerlik için gerekli olan zekâ ve emre uyum
yok, demekki bizde bir ideal, bir vatan duygusu, ni-
hayet ortak bir dil yok...

Bölüğün yarısından çoğu Türkçe bilmiyor. Ta-
bur, Babil kulesi gibi. Ne alanın satandan, ne satanın
alandan haberi var.

18 Ekim

Bu gece Abdi Paşa hanlarında, yine açıkta yat-
tık. Şimdi Pirlepe'ye gidiyoruz. Diyorlar ki, orada çok
asker var. Ve Manastır'daki kuvvetlerle birleşip Sırp-
lara karşı savunmaya geçecekmişiz...

19 Ekim

Bu gece Pirlepe'nin ovasında yattık. Asker son
derece yorgun ve perişan. Bölükteki subaylar hasta.
Yüzbaşı ishal oldu. Teğmeni sıtma tutuyor. Benim
sol ayağım fena halde şişti. Üzerine basamıyorum.
Fakat gayret ediyorum. Korkuyorum ki kangren ol-
masın. Kasıklarımındaki bezler birer yumurta kadar
şişti. Bu sabah bölüğü hazırlarken ikinci tabur yave-
riyle konuştum. Hep Edirne tarafındaki zaferi bek-
liyormuşuz. Eğer orada başarılı savaşabilirsek, ileri
gidebilecekmişiz. Mağlup olursak savaş bitmiş sayılır-
mış. Zaten bu tabii değil mi?

Altıncı Kolordu, Yunan taraflarına gitmiş. Yani

Selânik'e. Bizim görevimiz Boğazları tutmak, düşmanı geçirmemekmiş.

Şimdi bir yere hareket ettik. Fakat nereye? Bilmiyorum. Her zamanki gibi kimse de bilmiyor. Çünkü sabahtan beri verilen emirler yarımşar saat ara ile hep değişti.

22 Ekim

Peltuar'ın sağında bir köyde bir gece yattık. Dehşetli bir fırtına çıktı. Asker ve katırcılar perişan oldu. Daha güneş doğmadan yeniden hareket emri verildi. Kalktık, yürümeye başladık. Pirlepe'ye geldik. Orada beş saat daha koştuk. Şu kısır bu berbat sırtları tuttuk. Sözde düşman bu taraftan gelecekmiş. Uzaktan tüfek sesleri işitiliyor. Gece o kadar soğuk oldu ki benim çarıklarım donmuş. Ayağımı kımıldatamıyorum. Soğuktan hiç uyuyamadım.

Yarım saate kadar beklediğimiz bu yerleri diğer bir bölüğe terk ederek bu korkunç taşlığın dibine ineceğiz.

Dün akşam Mehmet Ali Bey isminde bir kurmay paşa yapmışlar. Onun onuruna bir gece tertip ediyorlarmış. Bu zat büyük bir zafer vaat ediyormuş. Bakalım, görelim. Fakat kurşundan önce soğuk ve kar bizi öldürecek. Bizi bire kadar kıracak.

Top sesleri geliyor. Birinci tabur ileriye doğru hareket etti. Top ve tüfek sesleri iki saattir devam ediyor. Cepheye geldik. Hâlâ düşmanı göremiyoruz.

23 Ekim

Bu gece de açıklarda yattık. Üzerimize kar gibi çiy yağdı. Topçuların ve süvarilerin ileri karakolu idik. Şimdi yine bir saattir yürüyoruz. Bilmem nereye

gidiyoruz. Sağımızdan birçok top ve tüfek sesleri geliyor. Demek yakınımızda büyük bir çarpışma oluyor.

24 Ekim

Bu gece pis bir samanlıkta yattık. Burası bize bir saray gibi geldi. Şimdi, yani sabahleyin erkenden dün oturduğumuz yere gidiyoruz.

25 Ekim

Bu gece Manastır - Pirlepe yolunda bir tarlada yattık. Her zamanki gibi yine açıktı. Dün ikinci taburun çekilmesini sağlamıştık. Sözde bugün de Manastır'a gidiyorduk. Yolda kurmaylar bizi çevirdiler.

Şimdi geriye döndük.

Hava gayet soğuk ve rutubetli. Erlerin hepsi hasta.

26 Ekim

Dün dehşetli bir çarpışma oldu. Biz fena halde yenilip hezimete uğradık.. Bizim tabur geri çekilmeyi sağlıyordu. Çok can kaybı verdik.

Gece Manastır'a döküldük. Fakat Batı Ordusu kumandanı bizi şehrin içine sokmadı. Şehrin dışarısında başı boş dolaşıyoruz. Kuşbaşı kar yağıyor. Ayakları donan erler haykırıyorlar. Yaralılar arabalarının üstünde, yerlerde, karların ve çamurların içinde kıvranarak, inleyerek can veriyorlar.

Bu hal, sefaletin şüphesiz son derecesidir. Fakat Batı Ordusu kumandanı bizi yok etmeye, bire kadar şehit veya esir olmamıza karar vermiş.

Ve mademki bu askerlik, itiraz etmek olmaz.

Kar hâlâ yazıyor. Şehrin dışında, bir çingene ku-

lubesinde titriyorum. Ayaklarım donuyor. Ne olacak gibi duruyoruz.

Ne olacak?

Rezalet. Hepimiz yokolacağız.

27 Ekim

Bu gece Mugilla köyünde yattık. Bölüklerin hiç birinde asker yok. Perişanlık o kadar müthiş ve tamir olunmaz derecede ki tarif edilemez.

Kar hiç durmadan yağıyor. Askerin hepsi hasta. Basur dehşet saçıyor.

Doktorlar şaşırıldı. Subaylar bile hep basur.

28 Ekim

İki gündür buradayız. Yağış ve rutubet hâlâ devam ediyor. Düşman henüz gelmedi. Niçin? Diyorlar ki, yığınak yapıyormuş. Sonra gene diyorlar ki, Şam kolordusu Selânik'ten Köprülü'ye doğru yürüyormuş. Edirne'den haber yok.

Maneviyat gücü denilen şey topyekün iflâs etti.

Sanıyorum ki köyün üzerinde bir şarapnel patlasa asker, bütün alaylar çil yavrusu gibi dağılacak. Arkadaşlarımız içinde hâlâ zafer umanlar var. Biz de yalancı bir ümit ile, ümitsiz görünmek istemiyoruz.

Bölüklere yirmi ikişer tane yeni er verdiler. Tüfek atmasını bilmediklerini, ömürlerinde talim görmediklerini söylüyorlar.

29 Ekim

Aman ya Rabbi! Sefaletin bundan müthişi var mıdır? Karların üzerine kaputumu koydum. Şunları yazıyorum. Askerin hepsi hasta. Sisten hiç bir taraf görünmüyor. Hafif karla karışık ince bir yağmur yağıyor.

Bu sabah oturduğumuz Mugilla köyünden hareket için emir verildi. Hemen kalktık. Buraya geldik. Öbür bölükleri bekliyoruz.

Nereye ve niçin gidiyoruz? Bunu yine kimsenin bildiği yok.

Tek tük silâh sesleri geliyor. Alayımızın ikinci taburu Manastır'a doğru geçti.

30 Ekim

Bu gece, açıkta, karların üstünde yattık. Manastır'ın altı kilometre önünde, jandarma karakolu yakınındayız. Her taraf çamurlu, yer kar içinde.

Uyurken sürekli top sesleriyle uyandım. Önce rüya sandım. Sonra anladım ki sahi. Şimdi ufukları sağır eden bu sesler sustu. Bakalım o beklediğimiz kanlı çarpışma olacak mı? Yoksa bu sefalet içinde birkaç gün daha fazla çürüyecek miyiz?

1 Kasım

Dün Manastır'a gittim. Tanıdıklarım ile görüştim. Herkes ümitsiz. Düşmanın hali de harap imiş. Bugün, sabahleyin mevzileri işgal ettik. Galiba biz saldırıya geçeceğiz.

Fakat mademki saldıracağız, cepheyi sağlamlaştırmak için bu kadar neye çalışıyoruz? Dün Hüseyin Hilmi Paşanın ateşkes görüşmeleri için Avrupa'ya gittiğini işittim. Olur ki yalan, olur ki doğru... Savaşda galip gelsek de (heyhat, hâlâ galibiyet ümit ediyoruz!) Rumeli'nin şekli değişecek, mutlaka bağımsızlık verilecek.

Artık bu maneviyatı bozulmuş askerle, savaş sürdürmekte ne mana var?

Sabah şafaktan önce kalktık. İnce ince yağmur yağıyor.

Mevzilerimizi işgale gidiyoruz.

Yüzde doksan dokuz bugün çarpışma olacak.

Ümit edelim, belki zafer!

Saat altı.

Top sesleri gelmeye başladı.

Sağdan gelen top sesleri, Yunan'dan alınan top-
ların tecrübesi imiş.

Fakat soldan da top sesleri geliyor... Mevzilere girdik. Bekledik, düşman göründü, tekrar kayboldu. Bataryaları görüyoruz.

Artık en ileri hattayız.

Gece... Mevzilerde yatıyoruz. Hava güzel, ay hi-
lâl halinde üstümüzde parlıyor. Ta ilerlerde düşman
tarafında ışıklar görüyoruz.

Süngülerimizi taktık, öyle bekliyoruz.

3 Kasım

Sabah oldu, sisli ve serin bir sonbahar sabahı. Henüz düşman ateşe başlamadı. Fakat bu sessizlik daha yarım saat sürmez. Üzerimizden karga sürüleri bağışarak geçiyorlar. Solumuzdaki köyün köpekleri havlıyorlar. Çevredeki mevzilerden subayların sesleri işitiliyor. Bugün vuruşma kesin.

Fethi Beyin yirmi bin kişi ile Kırçova tarafına ilerlediğı, Hayret Paşa isminde bir Arnavut'un da onunla birleştiğı söylentisi var. Fakat hep söylenti.

Eğer sağ ve sol yanlarımızdakiler bir şey yapma-
ya çalışırlarsa, düşman bütün kuvvetiyle bizim üzeri-
mize yüklenecek.

Bizim arkamızda on altı topumuz varmış. Bu da bir «mış». Acaba düşmanınki ne kadar?

Şimdi patlayacak, görürüz.

Batı Ordusu karargâhından şimdi bir beyanname geldi. Yok edilen namusu, askerimizin bugün tekrar düzeltmesinden söz ediyor «Ya ölüm, ya sebat!» diyor. Ve «Zafer» diye ilâve ediyor.

Arkaya kaçacak yerimiz olmadığını tekrar ettikten sonra, kaçacakların düzenli kıtalar tarafından kurşuna tutulacağını ihtar ediyor.

Saat üç

Karşımızda ateş başladı. Sağımızda, solumuzda dehşetli çarpışmalar oluyor. Daha biz cevap vermedik.

Saat altı

Topçu ateşleri bütün şiddetiyle devam ediyor.

Saat dokuz

Karşılıklı top atışları hafifler gibi oldu. Hava biraz bulutlandı. İnce bir yağmur başladı. Taneler pek yakınımıza düşmeye başladı.

Saat on bir

Hava kapkara... Karşımızdaki düşman sustu. Yalnız sağ yanımızdan uzak ve derin top sesleri geliyor. Solumuzdaki top atışları daha yakın.

Düşmanın karşımızda patlayan iki topu vardı. Bizim bütün toplarımıza cevap vermeye çalışıyordu.

4 Kasım

Sabahleyin şafak sökmezden önce siperleri terk ederek geriye gelmemiz için emir verildi. Zavallı, maneviyatsız kalan askerler bir zafer kazanılsa bu kadar sevinmezlerdi.

Oysa sol yandaki birliğin takviyesine gidiyoruz... Düşman bütün kuvvetiyle oraya yükleniyormuş. Bizi sözde destek olarak gönderiyorlar...

Bu gece çok yağmur yağdı, siperlerin içi sel oldu. Askerler ve cephane tamamen ıslandı. Hepimiz şimdi çamurda yuvarlanmış hasta köpekler gibiyiz.

Saat iki

Yoldayız. Manastır'a doğru gidiyoruz. Yağmur yağıyor. Herkes kaygılı ve üzgün yere bakıyor. Siyah çarşafli bir kadın okuyor, üzerimize üflüyor.

Saat yedi

Top seslerinin yanından yürüyoruz. Bütün alayımızla beraberiz. Yedinci Kolorduya desteğe gidiyoruz.

Şimdi yağmurun altında dinleniyoruz. Önümüzde ve arkamızda tek tük toplar patlıyor.

Saat sekiz

Geriye dönüyoruz, bu taraf kuvvetli imiş. Sağ yanımıza destek olarak gidiyoruz.

Saat on bir

Manastır'dan geçtik. Herkes üzüntülü. Top sesleri şiddetli. Hattâ gülleler Manastır'ın içine düşmüş, diyorlar.

Samanlıklarda askerle beraber yatıyorum. Yağmur durmadan yağıyor. Çamur o kadar çok ki dizlerimizi geçiyor. Ben çok hastayım...

5 Kasım

Erkenden kalktık. Galiba yedekteyiz. Tırnavi köyüne düşmanın bir miktar kuvveti gelmiş. Onu Otuz

Sekizinci' Alay püskürtecekmiş. Biz de onların arkasından...

Saat beş

Hareket ediyoruz. Çevremize top mermileri yağıyor.

Saat on

Kaçıyoruz!...

Saat on bir

Köprünün başında toplandık. Önümüze de bir batarya geldi. Şarapnaller boyuna yağıyor. Ne yapacağız? Niçin savaşıyoruz? Kimsenin bildiği yok.

Manastır'a mı? Heyhat!...

6 Kasım

Bütün gece, taşlar ve çamurlar içinde, yağmur altında Florina'ya yürüdük. Darmadağın, hâlâ gidiyoruz.

Orada ne yapacağız?...

Saat on bir

Florina'ya geldik. İki saat oturduk. Şimdi gene kaçıyoruz. Savaşmayacağız. Yalnız esir olmaktan kaçınacağız.

7 Kasım

Dün gece yüksek bir boğazın taşlığında kaldık. Bütün kuvvet ürkütülmüş hayvanlar gibi dağıldı. Sabahleyin hareket ettik.

Gece, saat bir

Vornik köyüne geldik. Çamur o kadar müthiş ki, birçok hayvan saplandı kaldı.

Bütün toplarımızı düşmana terk ettik.

Şimdi çadırda oturuyor, ayaklarımın yaralarını yıkıyorum.

8 Kasım

Kolordular, bütün Batı Ordusu perişan oldu. Erler, subaylar birer yük hayvanına binmiş, düzensiz bir acele ile Görice'ye doğru kaçıyorlar.

Yağmur iyice yağıyor. Bırakılan topların hayvanları zayıf ve aç. Bütün yol boyunca sallanarak geçiyorlar.

Şimdi Bizernice köyünde miskin miskin oturuyoruz.

Erler, Subayların eşyalarını yağma ediyor, cephanesandıklarının keserek onların üzerine biniyorlar.

Zaferden dönülüyormuş gibi, herkes mutlu ve şen. Havanın fenalığına rağmen herkes gülüyor, konuşuyor, hattâ türkü söylüyorlar.

Kırçovalılar, Arnavutlar birbirlerini arıyor, kahramanca naralar atıyorlar. Uzak ve yakın silâh sesleri işitiliyor ki, Arnavut'ların attıkları keyif silâhları olacak.

9 Kasım

Bu gece, ismini öğrenemediğim bir köyde kaldık. Kar yağdı, çamurda idim. Rutubet o kadar çoktu ki sabahleyin sırsıklam uyandım.

Gece, saat üç

Bütün kolordular birbirine karıştı. Bu sonsuz karışıklıklar içinde ben de kayboldum. Yollar son derece bozuk. İki defa göğsüme kadar suya girdim.

Bataklıklarda birçok hayvan yığıldı kaldı. Koca koca süvari ve topçu atları açlıktan, yorgunluktan ve soğuktan yollara düşmüş, Her adımda bir, hayvan leşine rasgeliniyor.

Bataklıklardan kurtulduktan sonra akıntıyı takip ederek bir köye giriyordum.

İkinci tabur ve subaylarına rastladım. Onlarla

bu geceyi, rahat bir köy odasında geçiriyorum. Kaputum emir erimde kaldı. Çıplağım, kimbilir ne kadar üzüyeceğim.

10 Kasım

Yağmur karla karışık yağıyor. Saat üç, kalkıyoruz. Yattığımız köyün ismini gene öğrenemedim.

Kayalıklar, bataklıklar, göller arasından geçiyoruz. Yattığımız köyün ismi Pirogil imiş.

Kar başladı...

Gece, saat beş

Görice'ye geldik. Büyücek, düzenli bir şehir. Evleri hep taştan.

Akşamdan sonra girdik. Bizi geniş bir hana doldurdular. Açız. Kaç gündür ekmek yemedik.

Yarın bir köye gideceğiz.

Şimdi emir geldi.

11 Kasım

Kâbizon köyüne gideceğiz. Askerler karmakarışık. Subaylar bağırlıyorlar. Oturduğumuz han bir tımarhaneye döndü. Hava yine sisli ve yağmurlu.

12 Kasım

Sabahleyin erkenden yola düzüldük. Yağmur yine yağıyor. Hava dumanlı.

Saat on

Önünden geçtiğimiz Toska köylüleri bize silâh atıyorlar. Her köy, askeri yanaştırmıyor, silâh atıyor.

Gece

Bir köye geldik. İçeriye asker sokmuyorlar, ateş ediyorlar. Suyun başında yükleri indirdik. Taşların üzerinde ateş yaktık.

Yağmur dindi, fakat soğuk o kadar çok ki...

13 Kasım

Hava dumanlı, ama yağmur yok. Buna şükrediyoruz. Dün gece fena halde hastalandım. Yemek yemiyorum. Ekmek yok. Olanı da taşlı, yahut mısırdan.

Saat üç

Hâlâ hazırlanıyoruz. Daha yola çıkamadık.

Saat on iki

Dağ yollarına tırmandık. Nihayet şu derenin başına geldik. Bu gece buradayız. Çok şükür ki yağmur yok.

14 Kasım

Bu gece bölük hareket etti. Ben hastalandım. Geride kaldım. Ancak büyük bir yokuşu çıkabildik. Yollar o kadar bozuk ki, beş, on, belki yirmi hayvan öldü.

Son aştığımız tepeler karlarla örtülüydü.

Fıraşar'a daha üç saat varmış.

15 Kasım

Bu gece çadırda yattım. Biraz iyiyim. Eczacı Dikran Efendi makarna yaptı. Kavurmalı. Bu biraz hayat verdi.

Şimdi Fıraşar yolundayız. Her gördüğümüz Arnavut, «Yakın» diyor.

Hava fena değil. Sönük bir güneş, soğuğu hafifletiyor. Yollarda bir parça mısır ekmeğini on kuruşa satıyorlar.

Kıtlık bütün şiddetiyle başladı.

Geçtiğimiz yerler hep uçurum. Çaylar, çamurlar-

dan başka hiç bir şey yok. Bazen uzaklarda, taş renginde Arnavut köyleri görünüyor. Gökte daima yağmur bulutları dolaşıyor.

Karman çorman olan askerler habire kurşun atıyorlar. Mermi taneleri bazen pek yanımıza düşüyor.

Fıraşar, saat on iki

İki saattir buradayız. O kadar kafalı adamlar çıkaran bu köy, bir kaya parçasından başka bir şey değil. Her taraf taş. Binalar büyük ve düzgün. Sokakta Arnavutlarla konuştum. Buranın çıkardığı büyük adamlardan, Sami Beylerden, Abdül Beyden ve diğerlerinden anlattım. Bana uzakta birtakım taş binalar gösterdiler ve:

— Hepsi şimdi boş dediler.

Ve anlattılar ki onlar kasabalarda artık rahatı bulduklarından buralarını unutmuşlar. Gerçekten yaşanacak yer değil. Gözle görmek bile insanı üzüyor.

Fıraşar, 16 Kasım, saat on

Bizden başka kimse kalmamış. Yağmur yağıyor. Dağlar sis içinde. Acele ile yükleri sardık. Doktorun çadırını yıktık. Bu duvar gibi tepeleri tırmanmaya başladık. Yolda birkaç katır ölmüştü. İki saat kadar çamurlar, kayalar arasında bocaladık.

Artık gece bastı. Yürüyemiyoruz. Yolun kenarında, molada kalıyoruz. Hayvanlarımız yine aç. Biz ne ise. Biraz tokuz. Dün bir mısır ekmeğini bir mecidiyeye aldık.

17 Kasım

Sabahleyin uyandık. Soğuktan ve kırağıdan çadır donmuştu. Dışarı çıktım, uzak dağların tepeleri bembeyazdı. Yanımızda, kıtalarını kaybetmiş başıboş ve aç askerler ateş yakıyorlardı.

Saat on bir

Yürüdük, yürüdük, yaprakları düşmüş iskelet bir ormanın içine geldik. Su var. Fakat niçin daha ileriye gitmedik?

18 Kasım

Sabahleyin aynı uçurumlu yollardan yürüyüşe devam ettik ve bu akşam buraya geldik.

Burası cadde üzerinde, taştan, dağınık bir köy. Büyük bir kilisesi var. İslâm da olduğu, çevresindeki mezarlıktan belli. Hava iyi ama, soğuk biraz şiddetli...

19 Kasım

Saat üç. Sözde bir vakit hareket edecektik. Şimdi tümenin koruyucusu gibiyiz.

Artık şose... Galiba dağlardan, uçurumlardan kurtulduk...

Dört gündür açız. Askere burada ikişer okka un verdiler. Görice'den beri devam eden ishali hiç bir ilâçla kesemiyorum.

Ne garip ve feci bir durumdayız. Selânik, Üsküp, Manastır düşmanların eline düşeli günler oldu... Biz, güya, Osmanlı kalan şu taşlıklar üzerinden kaçıyoruz. Ama nereye? Kolordumuzun kumandanı Sait Paşa:

— Ordumu Avlonya'ya götüreceğim. Oradan İngiliz vapurlarıyla ya İzmir'e, yahut İstanbul'a atacacağım, demiş.

Bu mümkün mü? Zaman gösterecek.

Saat on bir

Geçtiğimiz köyün ismi Kilisura imiş. On Beşinci Bölük arkamızdan geliyordu. Sözde Tepedelen'e gidecekmış. Ama yolların kapalı olduğunu haber almışlar, vaz geçmişler. Yollar niçin kapalı? Burasını kimse bilmiyor. Kardan mı? Düşmandan mı?

Biz gene konakladık. Alay kumandanı bizimle beraber. Nerede bol su ve odun bulursak hemen mola veriyoruz.

Durduğumuz yer büyük bir hanın ilerisinde, yıkık bir köprünün başında, yaprakları dökülmüş seyrek ağaçlı bir orman.

20 Kasım

Ah, sözde şose yolu. Yine uçurumlar üzerinden geçtik. Her dönüşünde bir hayvan leşi yatıyordu.

Akşama yakın yağmur başladı. İnce ve çok rutubetli bir yağmur. Saat on bire gelmişti. Hemen şuracığa, yüksek bir tepede, yolun kenarına çadırı kurduk. Kısmet olursa erkenden yola düzüleceğiz. Ne fayda ki sabah da ancak saat üçte oluyor.

21 Kasım

Bugün boyuna yürüdük. Yolda rastladığımız Arnavutlar, Berat için, sekiz saat diyorlardı. Belki yarın Berat'a gideriz.

Daha, bir ay bu hayat sürerse vatan hasreti hastalığına uğrayacağım. Uyandığım saatten beri evi, annemi, ailemi düşünüyorum. Gece rüyalarımda hep onları görüyorum.

Ah İstanbul'a gitsem, bir ay evden dışarı çıkmayacağım!...

22 Kasım

Bu sabah biraz geç hareket ettik. Sözde Berat üç saat imiş. Yolda Altıncı Kolordudan bazı kıtaların geriye döndüklerini gördük. Leskovik'te toplanacaklarmış. Avlonya yolu kapalı imiş. Bütün Arnavutluk sahillerini Yunan donanması kuşatmış. Hattâ ticaret vapurlarına bile müsaade etmiyormuş.

Edirne tarafında zaferler kazanılıyormuş. Kırk

beş bin Ermeni fedaîsi Çatalca hattını yarmış. Bulgarları Hasköy'e kadar sürmüşler. Bizim kıtalarımız artık Filibe'ye kadar yaklaşmışlar. Bunun için resmî telgraf da varmış. Ama özetle hep mış, mış. İki ay önce Filibe'nin düştüğünü işitiyorduk.

Berat, 23 Kasım

Dün öğleden sonra buraya geldik. Büyük bir köprü. İki tarafında beyaz evler. Birkaç cami. Kısaca, dağlar ve taşlar arasında sefil bir kasaba Redif daire-sinin arkasına çadır kurduk. Meğerse birliğimiz Yanya'ya hareket edecekmiş. Tekrar geldiğimiz yollardan geçerek Kilisura'ya, oradan da Yanya'ya sürükleneceğiz.

İhtimal bugün yola çıkamayız. Çünkü biz ve asker pek yorgunuz. Ancak kumandanlar böyle şeyler bilirler mi?

Buranın halkı kendi kendilerine bağımsızlıklarını ilân etmişler. Belediye dairesinin üzerinde bağımsızlık bayrakları salanıyor. Zavallı ay ve yıldızın karşısında sallanan bu sancak, kırmızı zemin üzerinde çifte siyah kartaldan yapılmış bir şey.

Halk o kadar Türk düşmanı ki, belediye dairesine kartallı bayraklarını çekmekle kalmayarak redif dairesindeki al ve beyaz boyalı sancak direğinin rengini bile değiştirmişler.

Kırmızı ve siyaha boyamışlar.

Saat sekiz

Ateşkes olduğunu duyuyoruz. Belki yalan, belki sahi. Her zamanki gibi dün verilen emir bugün bozuldu. Yanya'ya başka bir tabur gidiyor. Biz burada kalıyoruz. Fakat buna da güven olmaz. Akşama bu karar da değişebilir.

Köylere gönderilmek ihtimalimiz de var.

Bekleyelim ve kurtulmayı ümit edelim; açlıktan ve sefaletten kurtulmayı...

Berat, 24 Kasım

Burada kaldığımız sağlamlaşıyor. Bugün karar-gâha gideceğiz. Dün ateşkese ait telgrafı okudum. Bir şey anlayamadım. Yunan'la savaşa devam edilecekmiş.

On gün burada kalsak, epeyce dinlenmiş olacağız. Fakat ümit etmiyorum.

Berat, 29 Kasım

Bugün taburumuza hareket emri verildi. Saat yedide yola çıkacağız. Diyorlar ki, Ayasaranda'ya gideceğiz. Sonra yine diyorlar ki, Yanya'ya gideceğiz. Hangisine inanmalı? Dört, beş gündür Doğu Ordusunun zaferlerine ait işitmediğimiz efsane kalmadı. Nihayet dün bir gazete buldum.

İyi zaferler...

Ümitsizliğe düşmemek için bütün ayrıntıyı okumadım. Yunan kralının Selânik'e nasıl girdiğini, İstanbul'un ümitsizliğini, Çatalca hattının düşmek üzere bulunduğunu, Bulgarlardan bizim ateşkes istediğimizi, onların kabul etmediklerini, Sultan Mehmed'in hükümetle birlikte Bursa'ya gideceğini yazıyordu.

Ve İstanbul'dan gönderilen bir mektup: «Güzel sanatlardan, sonra ticaretten, tarımdan yoksun olan Türkiye'nin siyasetini idare için bir ordusu vardı. Bu efsane de şimdi uçtu, gitti. Onda artık ne kaldı?» diyordu. Allahım, artık ne kaldı? Fakat ümit ölmez.

30 Kasım

Yine yol hayatı, bu dayanılmaz sefalet başladı. Güneş ufukta bir metre yükselmeden çadırlarımızı

yıktık. Bütün taburda zaten iki yuvarlak çadır var. Erler açıkta yatıyorlar. Subaylar portatif çadırlardan yaptıkları kulübeciklere tıklarıyorlar.

Bu sabah kar kadar kırağı yağdı. Hayvanlar aç. Çamurlarda düşüyorlar. Dün bir saatlik yolumuzda üç tanesi kaldı. Sanki bu açlığa, yorgunluğa, soğuğa inat eder gibi bize dere yolunu takip ettiriyorlar.

1 Aralık

Bu gece oldukça hava güzeldi. Odun, su boldu. Fakat sabahleyin gayet erken hareket ettik. Sözde pazar günü mutlaka Kilusura'yı tutmamız için emir verilmiş.

Dere yolu gittikçe fenalaşıyor. Âdeta geçilmez bir hal alıyor. Gök şimdi bulutlarla örtülü. Rutubetli bir soğuk yüzü ve elleri donduruyor. Galiba yağmur yağacak. Eğer yağmur yağarsa sefaletimiz iki kat olacak...

2 Aralık, Pazar

Kilusura'ya geldik. Hava güzeldi. Yollarda hiç çamur yoktu. Gene birçok efsane işittik. Artık ne işitsem efsane diyorum. Çünkü hiç birisinin başı, ucu-na uymuyor. Sözde Yunan askeri bütün yöresinden püskürtülmüş. Bize iki top bataryası verilecekmış.

Yunanlılar birkaç saat yakınlarla kadar yaklaşmış. Fakat hep kaçıyorlarmış. Yine eski «mış» lar...

Bugün birisi dedi ki; «Bu mesele, bütün Doğunun meselesidir. Avrupa bunu çözmek isteyecek. Çünkü hiç olmazsa yetmiş, seksen yıl rahat etmek ister. Onun için bu sefaletlerden çabuk kurtulmayı ümit etmeyelim. En aşağı bir sene, evet ancak bir sene... Konferansların, kongrelerin yapılması için bir sene lâzım.»

3 Aralık

Bu sabah saat beşte yola çıktık. Yunan'la çarpışmaya gidiyormuşuz. Oysa her erde yüz fişek bile yok. Bu kadar cephane ile savaşa değil, ava bile gidilmez.

Bundan başka, topumuz yok, süvarimiz yok. Kısacası taburun ekmeğe, tuza varıncaya kadar hiç bir şeyi yok.

Bu fakir taburla akşama doğru Permedin önünden geçtik. Burası her Arnavut kasabası gibi soğuk ve taştan idi. Uzaktan görene bir sürgün yeri hissi veriyordu. Köprü yıkık olduğu için girmek mümkün değildi. Uzaktan büyücek bir binanın üzerinde Arnavutların kara kartallı bağımsızlık bayrakları sallanıyordu. Halk derenin öbür tarafında öbek öbek toplanmıştı. Ta uzaktan eğlendiklerini, bizim perişanlığımıza sevindiklerini hep anladık. «Ah bu Arnavutlar!» Şimdi herkes böyle söylüyor.

4 Aralık

Bugün bir yerden un ve et geldi. Bütün tabur hareket ediyoruz. Yanya'nın güneyinde şiddetli çarpışmalar olduğunu sabahki emir yazıyordu. Bunun için çabuk gidecekmışiz...

5 Aralık

Bu sabah Leskovik'e doğru yola çıktık. Aydonan'da şiddetli çarpışmalar oluyormuş. Biz Leskovik'ten cephane alacağız. Yolda kaybolan hayvanları aramak için geri kalmıştım. Bir çalılığın içinde doktoru, eczacıyı, birinci ve ikinci taburlardan birkaç subayı gördüm. Yeri kazıyorlardı. Meğerse açlıktan bir er ölüyormuş. Ağzından köpükler akıyordu. Zavallı daha tamamiyle nefesi bitmeden kazılan mezarının kazma seslerini işitiyordu.

Saat sekiz

Yolda yönümüzü değiştirdik. Düşmana doğru yü-

rümeyle başladık. Bölük başına birer sandık kurşun dağıtıldı. Bazı erlerin şimdi yüz ellişer cephanesi olacak.

Yolda, daha Diyosan'ın kenarında ayın üçüncü günü donanmamızın Boğaz'dan çıktığını, meşhur A-verof isimli drenotun yara alarak Pire'ye doğru kaçtığını işittik. Haber resmî olduğu halde kimse inanmıyor.

Hava ve yol gayet güzel. Yaprakları dökülmüş, geniş bir ormanın içinde uzayıp giden şose sonsuz boğazların içinde kayboluyor.

Koniça uzaktan görünüyor.

6 Aralık

Sabaha daha üç saat var. Alaya hazır ol vurdu. Bir buçukta mutlak yola düzüleceğiz. Yanya'nın içine gitmiyoruz. Dışında olan çarpışmalara katılacağız. Aydonan'ı düşman kuşatmış. Oraya imdat lâzım geliyor. Bugün değilse yarın, hele yarın değilse öbür gün, düşmanla şüphesiz karşılaşacağız.

Saat beş

Kalabaki hanındayız. Yanya'nın batısındaki Zibha'ya gidiyoruz. Taburun desteği imişiz. Bir buçuk saat sonra tekrar yola düzüleceğiz. Fakat şu şoseyi bırakacağız.

Yağmur gecedен beri yağıyor. Yanya'nın üstü açılır gibi oldu. Son cephaneyi de dağıttık. Her erin yüz elli fişegi var.

Saat yedi

Emir değişti. Taburun yerinde durması için haber geldi. Şimdi yağmur altında bekliyoruz. Tabur kumandanı, Batı Ordusu kumandanının yanına gitmiş.

Saat dokuz

Hareket emri verildi. Artık Yanya'ya gidiyoruz. Arkadaşlar bu yolda üç ihtimal buluyorlar. Mütareke, Aydonan'ın düşmesi. Kale'nin askere ihtiyacı.

Herhalde sonuncusu doğru olacak.

Saat on

Yolda ulaşım erleri görüyoruz. Yanya'da şiddetli çarpışmalar olduğunu söylüyorlar.

Saat on buçuk

Darmadağın, topal katırla çekilen iki top geçiyordu. Nereden geldiklerini sorduk. Bizim birlikle beraber hareket ediyorlarmış. Arkadan dönmeleri için emir gelmiş.

Bizim gibi hiç bir şeyden haberleri yok. Mola veriyoruz. Yağmur dindi.

Yüklerimiz alayın önünde gidiyor.

Gece, saat iki

Yanya'nın üç saatlik yakınında yıkık bir hanın önünde kaldık.

Aldığımız haberler çok güzel. Fakat hiç inanamıyoruz. Dün düşman bütün kuşatma ordusuyla Yanya'ya hücum etmiş, Bizimkiler onları geriye püskürtmüşler. Sağ yanda Küçük Cavit Paşa varmış. Eline manleherini almış, askerin önüne geçmiş. Ve şehit olmuş. Düşman hezimete uğrayarak aşağılara doğru kaçıyormuş

Büyük kuşatma toplarını kaçırmamasına fırsat vermemek için bizi bugün gideceğimiz yerden çevirmişler.

Yarın onların arkasına düşeceğiz. Tuhaf talih. O kadar kaçtıktan sonra şimdi kovala.

7 Aralık

Daha güneş doğmadı. Hafif bir yağmur çiseliyor.

Bir saat önce tümen emri geldi. Bir saat sonra yola çıkacağız. Gece ekmek güzeldi. Şimdi de Yanya halkı yemek gönderiyor.

Erlerin yüzlerini, ellerini yıkatıyoruz. Zayıflar geride kalacak. Kısacası bir düzen vermeye çalışılacak.

Düinkü güzel havadis, daha şehre girmeden değışti. Cavit Paşanın şehit olması doğru. Ama henüz düşman kaçmamış. Sol yanda şiddetle dayanıyormuş. Biz onları püskürtecekmışiz.

Saat üç

Güneş sisler içinde çıkıyor. Askere Yanya halkının gönderdiği yemek dağıtılıyor. Biz Aydonan'a destek birliğı imişik ki, burası düşman tarafından kuşatma altına alınmıştır. Top sesleri uzaktan uzağı geliyor.

Saat altı

Demir rengi bir sis içinde ilerliyoruz. Güneş, bir ay gibi karşımızda parlıyor. Çevremizde bir rüya gibi koyun sürüleri görüyoruz ki yavrulamışlar. Aralarında minimini kuzucuklar geziniyorlar. Top sesleri şiddetle devam ediyor.

Saat yedi

Moladayız. Yanya'ya iki kilometre kalmış. Borazanları alayın önünde topluyorlar. Biraz çıkan güneş yine sisler arasında kayboldu. Top sesleri daha yakından ve daha şiddetle işitiliyor.

Gece, saat beş

Yanya'ya girdik. Ben burasını daha güzel hayal ederdim. Gölün güzelliğini üstündeki yüksek ve çıplak dağ bozuyor. Bütün ahali sokakta idi. Düzenli yürüyüşle geçtik. Top seslerine doğru yürüdük. Tam üç

saat sonra buraya konduk. Yarın ilerleyeceğiz. Selânik'in geri alındığını işitiyoruz. Galiba Averof'un yaralandığını valilik ilân etmiş. Artık bu yalan olmaz.

8 Aralık

Gece nöbetçi idim. Saat sekizde düşmanın Narda'ya kadar sürüldüğünü ve izlemeye bizim görevlendirildiğimizi yazan emir geldi. Şimdi, erkenden, daha güneş doğmasına dört, beş saat varken askerin ekmeğini, etini, pirincini dağıttık. Hazır ol borusunu vurdurdum. Şimdi hazırlanıyoruz. Hava gayet rutubetli, yerler yağmur yağmış kadar yaş.

Saat beş

Tepelere tırmanıyoruz. Top sesleri sağımıza geçiyor. Mermiler üzerimizden geçiyor. Katırların üzerinde yaralılar yola düzülmüş, aşağı iniyorlar. Biz geldik. Büyük bir tepenin arkasında üç tabur savaş düzeniyle yayıldık. Bekliyoruz.

Saat yedi

Kalkıyoruz. Galiba bir çevirme hareketi yapacağız. Bizim taraftan tek tük top atılıyor.

Dar bir derenin içinde hızlı hızlı yürüyoruz. Sağımızda şiddetli tüfek sesleri var. Top sesleri şimdi kesildi.

Hücum edeceğiz. Tepenin ta dibindeyiz.

Saat dokuz

Üzerimizden toplar geçiyor. Tüfek pek yakın. Hele kurşunlar yağmur gibi. Perişan askerimiz şu beklemeyi bir istirahat sayıyor. Arkalarına yaslanarak rahat rahat sigaralarını içiyorlar.

Saat on kırk beş

İkinci Taburun arkasından gidiyoruz. Uzaktan hücum kollarımızı sırtın üzerinde görüyoruz. Savaş şiddetlendi. Toplar ve şarapneller bir bir arkasına pathıycr.

Gece, saat üç

Cepheye geldik. Yolda yalnız bizim bölükten iki kişi yaralandı. Güvenlik tedbirleri aldık.

9 Aralık

Müthiş bir gün. Sabahleyin baskına uğradık. Düşmana saldırmaktan başka çare kalmadı. Bir subay şehit, bir subay yaralı düştü. Altmıştan fazla er yaralandı. Sonradan yımışının şehit olduğunu öğrendik. Düşmanın ateş ettiği tepeyi tutabildik. Üzerimizde uçan uçağına da ateş ettik.

10 Aralık

Ateş ve çarpışma bütün şiddetiyle dün bütün gün ve bütün gece devam etti. Hâlâ düşman dayanıyor. Şu taşlığı ele geçiremedik. Gece hep taarruz boruları işittik. Şimdi bizi eski mevziimizden çıkardılar. Dün düşmanın bulunduğu yere getirdiler. Üzerimizden düşmanın attığı taneler acı ve korkunç bir gürültü çıkararak geçiyor.

Dün üstümüzde dolaşan Yunan uçağı bugün görünmedi.

Saat dokuz buçuk

Hâlâ bu taşlı tepenin üzerinde duruyoruz. Uzakta savaş devam ediyor.

Derenin içine girdik. Gece bastı.

Baskın oldu. Mevzilere çıktık. Birçok er vuruldu.

11 Aralık

Dün gece saat sekizde geriye çekilmemiz için e-

mir verildi. Sabaha yakın gayet sarp dereler içinden geçtik. Bizim bölükte yüz tüfeğimiz vardı. Beşi şehit oldu. Yirmi altısı yaralı, Uç bölüklü küçük taburumuzda yetmişten çok yaralı var. Bir subayımız şehit oldu.

Yine bir subayımız tehlikeli surette yaralı... Doktorlar sakat kalır, diyorlar. Şimdi bilmem bizi ne yapacaklar?

Yağmur şiddetle yağıyor. Yağmurun altında belirsiz ve uzak bir sonucu bekliyor gibiyiz...

12 Aralık

Dün gece kapı karakolunda idik. Hâlâ değişmedik. Boğazda bekliyorum. Uzakta çarpışma bütün şiddetiyle devam ediyor. Kurşunlar tek tük buraya düşüyor. Dün akşam, kapı hizmetlerini teslim alırken, yanımızda taburumuzun kumandanı ayağından vuruldu. Onun yarası nasıl oldu, diye sormaya giderken yanımdaki katırcı vuruldu. Kör kurşunlar her tarafa düşüyor.

Bu gece Yunanlılar hücum etmişler ve tamamiyle püskürtülmüşler. Bizden yaralı ve şehit çokmuş. Erler böyle söylüyor.

Durumda bir değişme olmadığını geçen subaylar doğruluyor.

Yağmur dün gecedен beri devam ediyor. Şimdi güneş çıktı. Yerler fena halde yağ.

13 Aralık

Tümenin yedek birliğiyiz. Bu gece geride portatif çadırların içinde yattık. Top sesleri başladı. Hava bozuk ve çok dumanlı...

Batı Ordusu kumandanı buraya yazmış ki; «Dayanınız, dayanınız, sonuç donanmanın zaferidir.»

Bu ne demek?

Selânik geri alındı mı?

14 Aralık

Bugünkü işittiğimiz efsaneler: Pire bizim tarafımızdan ele geçirilmiş: Yunan hükümetine 24 saatlik bir ultimatom verilmiş... Averof'u ve bütün düşman donanmasını, teslim olmazlarsa bizimkiler esir alacaklar.

Oysa savaş bütün şiddetiyle devam ediyor. Hâlâ şu Foturiç denilen uğursuz köyün üstündeki tepeyi alamadık. Kanat boğazının düştüğünü dün müjdelediler. Fakat bu havadisın karşımızdaki kol'a bir tesiri olmadı. Gerçi düşmanın ancak bir bataryası var, ama bizim mantellilere gereği gibi cevap veriyor. Hava çok kapalı. Nedenini anlamadığımız bir görev için. On Dokuzuncu Tümen karargâhının arkasındaki köyden geçmiştik. Hiç canlı varlık kalmamıştı. Hattâ köpekler bile yoktu. Her taraf yağma edilmişti. Biz hâlâ tümenin yedeğindeyiz.

Bu efsanelerin yalnız bir tanesi doğru olsa, biz bu taşlarda sürünür müyüz?

15 Aralık

İleri karakoldayız... Saat dört, top sesleri başladı, sonra sustu. Düşman Görice'ye gelmiş, Leskovik'e sarmak, kaleyi arkadan kuşatmak ihtimali de vardır. İşitiliyor ki yılbaşına kadar Avrupa savaşa karışmayacakmış. Daha çok izin verseler bile bu hal artık bir ay devam edemez.

Şimdi herkes yarını bekliyor. Fakat her yarın başka bir ümitsizlik bırakarak geçip gidiyor. Hatırsız bir dün oluyor.

16 Aralık

Gece yeni çıkarılan obüs attı. Biraz top çatışması

oldu. Şimdi tüfek ve top sesleri aralıklarla devam ediyor. İki taraf da isteksiz. Sanılır ki onlar da bizim gibi ateşkes bekliyor.

Tümen komutanımız dün dış kuvvetlere kumanda etmek üzere bizden ayrıldı. Bizi On Dokuzuncu tümene verdiler. Şimdi yeniden düzenli bir tümen yapacaklarmış.

Bugünkü efsaneler: İki gün sonra, yani hristiyan yıl başında ateşkes olacaktı... Avusturya konsolosu mütarekenin pek yakın olduğuna söz vermiş... Mahmut Şevket Paşanın başarılarını Rum gazeteleri yazıyormuş. Tabii bunlara kimse inanmıyor...

17 Aralık

Dün tümenden kolorduya telefonla durumun ne merkezde olduğu sorulmuş. Hristiyan takvimi ile ay sonuna kadar mütareke olacağı mümkün ve muhtemel olduğuna dair cevap verilmiş. İşte bugün hristiyan ayının sonu. Fakat mütareke filan yok. Sağ yandan dehşetli top sesleri işitiliyor. Biz de bölüklerle bulduğumuz yerin üzerine taş yığıyoruz. Gece yığınak yapacağız.

18 Aralık

Bijan denilen mevkii müstahkeme(*) hareket etmek üzere emir verildi. Henüz güneş çıkıyor. Biz tamamiyle hazırız.

Saat on

Yürüdük, yürüdük, geldiğimiz yollardan geçtik. Koçolus köyünü sağımızda bıraktık. Sonunda bu vadiye indik. Çevremizde durmadan top sesleri geliyor-

(*) **Mevki-i müstahkem** : Müstahkem mevki. Yani sağlamlaştırılmış, çevresi kale ve siperlerle çevrilmiş askerî bölge.

du. Düşman kuşatma yapmakla kaleyi düşürmeye çalışıyormuş. Hava pek güzel. Bulunduğumuz yer bütün çayırılık... Uzakta Yanya'nın ucu, beyaz ve dağınık evleri, daha yukarıda üstünde bulut kümeleri uçan büyük ve çıplak dağ görünüyor.

Şimdi kolordunun genel yedek gücüyüz. Bizimle beraber Yanya Malakas artçı taburları bulunuyor. İlk gereken bölgeye biz sevk edilecekmiz.

Bugünkü efsaneler: Saltanat değişmiş. Yusuf İzzettin, Padişah olmuş... Fatrit'e asker çıkmış... Bulgar, Sırp ve Karadağ ile savaş hâli resmen açıklanmış. Tabii bunlara da kimse inanmıyor.

19 Aralık

Hava güzel. İstirahat ediyoruz. İstanbul'a bir kart gönderdim.

Bugünkü efsaneler: Mahmut Şevket Paşa, Pire'ye çıkmış. Atina'ya hareket etmiş... Bizim zırhlılar Yunan'ın İpsala zırhlısını batırmış... Romanya konsoloshanesi tercümanından çıkan bu havadisler resmi olarak doğrulanacaktı.

Ben bunlara inanamıyorum.

25 Aralık

Birbirine benzeyen günler. Bazen yağmur, bazen güneş. Gece ve gündüz aralıklarla top sesleri...

Biz çadırlarda pis pis oturuyor ve belirsiz bir sonucu, karanlık bir sonu bekliyoruz.

Bu sabah tabura yüz yedi er verildi. Hepsi Dayalı, Taşköprülü. Yine taburumuzun sayısı dört yüze buldu.

27 Aralık

Dün akşam Yanya'ya gittim. Burası âdeta bir efsaneler ülkesi... Yattığım otelci mütareke oldu.

nu iddia ediyordu. Oysa bu sabah gelirken kuvvetli ve çok top sesleri işittim. Gerçekte müthiş bir kuşatma altındayız. Mektup, gazete, telgraf değil, kuş uçmuyor. Subaylar son derece ümitsiz... Meselenin bir Avrupa meselesi olduğuna ve Yanya'nın ya Arnavut-yahut Yunan'a verileceğine azıcık coğrafya bilenlerin bile aklı erdikten sonra bu kadar kan dökmekteki mana anlaşılamıyor.

Bununla iki taraf da silah bırakmış gibi davranıyor. Çat, çüt oluyor, fakat ciddi bir çarpışmaya girilmiyor.

Fakat bu hal daha ne kadar devam eder?

31 Aralık

Üç gündür yağmur dinmiyor. Soğuklar başladı. Dün gece birçok top ve tüfek sesleri işittik. Sabaha yakın hareket emri verdiler. Şimdi bekliyoruz. Yağmur, soğuk bir rüzgârla karışık devam ediyor. Yarın Yunanlıların yılbaşı...

3 Ocak 1909

On beş gün istirahatten sonra tekrar ateş hattına gidiyoruz. Dün gece saat altıda emir verildi. Üçte Lozeç sırtlarında bulunmak üzere yola çıkacağız.

Saat yedi

Önceden oturduğumuz yere geldik. Derenin üzerindeki tepeye çadırları kuruyoruz. Top ve tüfek sesleri eksilmiyor.

4 Ocak

Şimdi emir verildi. Bu akşam Kanlıtepe'ye gideceğiz. Elli Altıncı Alaya destek olacağız.

5 Ocak

Hava bir bahar sabahı kadar güzel. Uzaklardan

tek ve uzun bülbül sesleri geliyor. Biz Kanlıtepe'nin ta üstünde, sırttayız. Yığılmış taşların arkasında duruyoruz. Gecedен beri ateş devam ediyor. Bizim takımdan bir onbaşı kolundan vuruldu.

6 Ocak

Bu gece durmadan yağmur yağdı. Askerden üç kişi yaralandı. Dn eski alay kumandanı mütareke haberini göndermişti. Onun da efsane olduğu meydana çıktı. Ateşe devam olunuyor.

7 Ocak

Biz Kanlıtepe'deyiz. Toplar o kadar müthiş patlıyor ki...

İki siper yıkıldı, erler altında kaldı.

Bir saatten beri belki bin gülle, olduğumuz yere düştü. Yedekler ve bütün tabur geri çekilmeye başlamış.

Ölmeyen askerler kaçıyorlar. Yalnız kaldım. Ben de gidiyorum.

Artık savaş sayfasını kapamalı. Kaçamadım. Yirmi bir erle esir düştüm. Bulunduğumuz tepeden efzunlar (Yunanlı askerler) göründü. «Teslim olun» diye haykırdılar. Biz de ellerimizi kaldırdık. «Teslim» diye bağırdık. Erleri bağladılar, beni yüzbaşıya verdiler.

8 Ocak

Bu gece Yunan subaylarıyla beraber yattım. Bana ekmek ve jambon verdiler. Sabahleyin ağırlığın yanına gönderdiler.

Bu geceyi efzun çavuşu İpsilandis ile koyun koyuna geçirdim.

9 Ocak

Bu sabah çavuşla, generalin yanına gönderdiler.

Önce bir taburun subaylarının yanına geldim. Kokoriç köyüne... Sonra jandarmalar beni aldılar. Ayani-koli kilisesindeki General Batapulos'un huzuruna çıkardılar.

Yanında kurmayı İpsilandis vardı. Bana çok iltifat etti. Hep Fransızca konuştuk. Yarın diğer bir Türk esiri olan topçu subayının yanına gönderileceğimi söyledi. Bu geceyi jandarma çavuşu Korinos'un yanında geçireceğim. Ocağın yanında efzunlarla beraber oturuyor ve konuşuyorum. Adresini aldığım bir subay çay ve konyak getirdi.

Doğrusu pek nazik ve insaniyetli adamlar...

10 Ocak

Eminağa hanındaki genel karargâha geldim. Yolda oldukça önemli bir hakaret banyosu geçirdik. Bereket versin ki Rumca bilmiyorum. General Sabuncaki'nin huzuruna çıkardılar. Bazı şeyler sordu. Hep Fransızca konuştuk. Gece subaylarla oturdum. Yatmak için şimdi jandarma erlerinin koğuşuna geldim.

11 Ocak

Sabah... Pis ve camsız pencereli bir han odası... Jandarmaların gürültüsüyle uyandım. Hep benim için konuşuyorlar. Bereket versin ki Rumca bilmiyorum. Bir subayı erlerin yanına koymak doğrusu nazikçe bir şey değil...

Bugün otomobille hareket edeceğiz. Dün akşam pek erken diyorlardı. Ama hâlâ bana arş dedikleri yok.

Saat yedi

Filyadis'e geldik... Otomobilde altı da yaralı Yunan askeri vardı. Yolda Prens Konstantin'e ve çocuklarına rastladık. Beni jandarma dairesinde bir odaya

koydular. Subaylar geliyor, benimle Fransızca görüşüyorlar. Hepsi de Bijan'ı soruyorlar.

Saat dokuz

Yüzümü ve ellerimi yıkamak için dışarıya çıktım. Şiddetli top sesleri işitiliyordu. Demek bizim Bijan hâlâ dayanıyor. Bravo...

12 Ocak

Dün birçok Yunan subayı geldi. Hep görüştük. Savaş sebebiyle asker olan Kefalonya milletvekili de geldi. Pek nazık bir çocuk. Avukat imiş. Dost olduk. Adresini bile verdi.

Birkaç saate kadar Narda'ya gideceğiz. Ben hazırlandım. Bekliyorum. Güzel yemek veriyorlar. Jandarma subayı gelip ne istediğimi soruyor. Sabahleyin süt ve kahve bile getirdiler.

Saat on iki

Gidemedik. Arabaya binmişken çevirdiler. Bu gece de burada kalacağız. Benimle beraber esir olan subayı gördüm. Yeni okuldan çıkmış Diyarbakırlı bir topçu... Konuştuk. Bulgarlarla çatışmanın başladığını söyledi. Bu havadisi tekrar yanıma gelen Kefalonya milletvekiline söyledim. İnanmadı.

— Bir söylenti olmalı... dedi.

Bakalım, birkaç güne kadar her şeyi öğreniriz.

13 Ocak

Bu sabah araba ile Narda'ya geldik. Bütün halk toplandı. Çocuklar «Türko, Türko» diye bağıryorlardı. Önce askerlik dairesine götürdüler. Sonra jandarma dairesine. Şimdi buradayız. Yarın bakalım nereye?

14 Ocak, Narda

Bugün de burada kalacağız sanıyorum. Yanımda kendiliğinden gelip teslim olmuş bir topçu subayı var. Hristiyan olmak istiyor ve benim tercümanlık etnemi rica ediyor.

İstanbul'da ihtilâl olduğunu söylüyorlar. Jandarma çavuşu, Nazım Paşanın ölü resmini neşreden bir gazeteyi getireceğini vaat etti. Dünden beri bir Avusturyalı doktor ile ahbap oldum. Bana Fransızca gazeteler getirecek. Diğer doktorlar da geliyorlar hep konuşuyoruz.

15 Ocak, Narda

Bugün de kaldık. Vapuru bekliyoruz. Kraliçenin hastane müdürü geldi. Konuştuk. Zavallının cephede bir oğlu varmış. Diğer subaylar ve doktorlar ziyarete devam ediyorlar. Hâlâ Fransızca gazeteler için izin çıkmadı.

16 Ocak, Narda

Galiba bugün de buradayız. Hava fena. Yunanlılar yeniden asker topluyorlar. Her gün, oturduğumuz jandarma dairesinin taş avlusu dolup boşalıyor.

Saat sekiz

Moralı bir jandarma subayı var. Bana hep fena haberler getiriyor. Bugün sevinerek geldi. Enver'in(*) ihtilâlciler tarafından öldürüldüğünü söyledi. İnşallah sahi değildir.

Yanya gibi galiba burada da efsane çok. Artık her gün işittiğim efsaneyi günü gününe yazacağım. Belki bu subay beni üzmemek için böyle acıklı ve korkunç havadisler veriyor...

(*) Enver Paşa.

Santa Marya adasına uğradık. Şimdi akşam oluyor. Adaların arasından geçerek gidiyoruz.

17 Ocak, Narda

Uyuyorduk, kapı vuruldu. Jandarma onbaşı gel-di. Yanındaki Rum esirler hazır olmamızı, şimdi hareket edeceğimizi söyledi.

Üç saat yürüdük. Güzel ve mitolojik bir körfeze geldik. Küçük bir Rus vapuruna bindik. Şimdi gidiyoruz. Bir saata kadar Preveze'ye gelecekmişiz...

18 Ocak

Bu geceyi vapurda, Preveze'de geçirdik. Sabah oldu, henüz hareket yok. Yunanlılar boyuna cephane taşıyorlar. Üçüncü kaptanla gece yarısına kadar konuştuk.

Başka bir vapura naklettiler. Daha hareket yok. Fena halde yağmur yağıyor. Dehşetli fırtına...

Santa Marya adasına uğradık. Şimdi akşam oluyor. Adaların arasından geçerek gidiyoruz.

19 Ocak

Sabah. Uyandım. Fena halde fırtına vardı. Beni deniz tutuyordu. Kamarot kapıyı vurdu ve Rumca Patras'a geldiğimizi söyledi. Şimdi askerleri çıkarıyorlar. Ben kahve içiyor, bizi götürecek memuru bekliyorum.

Patras'a çıktık. Önce bir hastahaneye gittik. Sonra buraya getirdiler. Aman ya Rabbi! Ne sefil yer... Altı subay daha var.

20 Ocak, Patras

Başlıbozuk, asker, subay, iki yüzden fazla esirin bulunduğu bu korkunç bina meğerse Margirit hapis-

hanesi imiş. Acaba burada kaç gün, kaç keder ve acı günü geçireceğim?

23 Ocak, Patras

Trenin her duruşunda pencerenin önüne yığılan çocuklar «Turkos, Turkos» diye bağıyor ve anlayamadığımız dilleriyle birçok şeyler söylüyorlar. Kesinlikle bunlar kötü olacak.

Treni yöneten subay, satın aldığı gazeteleri okuyor ve savaşın, Avrupa'nın araya girmesi üzerine bittiğini işaretle anlatıyor. Sonra yine Gelibolu'da çatışma olduğunu söylüyor.

25 Ocak, Patras

Bugün esirlerden biri öldü. Bir tahta parçasının üzerine koyarak dışarıya çıkardılar. Toplanan halk ve Yunan askerleri gülmekten katılıyorlar ve «Horakali» diye eğleniyorlardı. Hava güzel, her gün iki saat kadar çıkıp yakındaki kahvede oturuyoruz. Bazı günler «La Pres Elenik» gazetesini okuyarak durumu öğreniyoruz. Savaş dün sözde yeniden başladı. Bugün nöbetçiler Gelibolu'nun Bulgarlar tarafından alındığını sevinerek söylüyorlar.

29 Ocak, Patras

Havalar çok güzel gidiyor. Her gün güneşe çıkıyoruz. Savaş haberlerini günü gününe okuyoruz.

3 Şubat, Patras

Bu sabah onbaşı geldi: «Yanya'da esir olanlar hazır olsun. Atina'ya gidecekler.» dedi. Yarım saat içinde toplandık. Aşağıya indik. Askerlik dairesine giderek para aldık. Yaralı bir subayın katılması ile şimdi trene bindik, Atina'ya gidiyoruz. Hava soğuk, fakat çok şükür yağmur yok.

Küçük küçük, mavi ve beyaz boyalı istasyonlara uğrayarak tarihî bir memleketin yüzyıllar görmüş zeytin ormanları içinden geçiyoruz.

Yanımdaki kaçak subay benden şikâyet etti. Beni Marko kışlasındaki odadan çıkararak askerî hapis-haneye soktular. Kapıda bir süngülü duruyor, tıkıldı-ğım hücrenin enliliği ancak iki metre. Pencere, tavana yakın... Tam bir kürek mahkûmuna lâyük bir yer.. Sabre delim ve yakında kurtulacağımızı ümit edelim.

4 Şubat 1912

Dün gece Atina'ya geldik. Askerlik dairesinde bir saat kadar bekledikten sonra bir arabaya bindir-diler. Buraya getirdiler. Burası bir bahçeden ve bir-kaç daireden oluşan ufarak bir kışla... On iki subay esir var. Herhalde Patras'tan iyi. Fakat soğuk şiddet-li...

14 Şubat 1912, Atina

Aynı hayat... Kürek hayatı... Dün gece bir asker, Bulgaristan'la tekrar çarpışmaların başladığını söyle-di. O halde kimbilir buradaki hapisliğimiz ne kadar uzayacak?

16 Şubat, Atina

Hava bir açıp bir kapanıyor. Hapsedildiğim yer pek dar. Hele diğer tutuklu Yunan askerleri okumaya değil, uyumaya rahat vermiyorlar. Boyuna bağırlıyor, şarkı söylüyor, nara atıyorlar...

20 Şubat, Atina

Kaç gündür yağmur, fırtına devam ediyordu. Hat-tâ kar yağdı. Ben hapisliğimden son derece memnu-num. Zira yalnız kalıyor ve rahatça hikâyeler yazı-yorum. Günde iki saat öbür subayların yanına gitme-me kışla komutanı müsaade etti. Dün gittim. Bir

Fransızca gazete barıştan sözediyordu.

Bu satırları yazarken bütün fabrikalar düdüklerini öttürüyorlar, dehşetli bir gürültü ortaya çıkarıyorlardı. «Acaba ne?» diye düşünüyorum. Kapı vuruldu, açtım. Nöbetçi, yarım Türkçe, yarım Rumca ile Yanya'nın Bijan kalesinin alındığını, onun için bütün bu düdüklerin çalındığını söyledi. Hava gayet güzel... Parlak bir güneş tepe penceresinden giriyor, sarı duvara gümüşten dörtgenler çiziyor. İşte bir saat oldu, hâlâ fabrika düdükleri çalıyor, Atina'nın bütün kiliseleri çanlarını çalıyor. Müthiş bir gürültü. Toplar atılıyor.

Akşam, saat on iki

Ereğlili bir Rum, kirli çamaşırlarımı yıkamış, getirdi. Ve Yanya'nın düştüğünü, otuz iki bin kişinin esir edildiğini söyledi.

Toplar atılıyor, galiba yeni Kral geldi.

28 Şubat, Atina

Bugün şehre gittim. Postaneden annemin gönderdiği çamaşırları ve elbiseyi aldım. Hava çok güzeldi. Caddeler tıpkı Avrupa sokakları gibi idi. Resimci dükkânlarında Türkler aleyhinde birçok pankartlar asılmıştı. Şimdi hep tramvayla gidip geldiğim halde bilmem niçin yorgunum, başım ağrıyor.

1 Mart 1913, Atina

Bugün yeni yılbaşı! Geçen yıl nerede idim, bu sene nerede? Hiç buralarda bulunacağım aklıma gelirmiydi? Bugün hep bunu düşündüm. Gelecek yıl acaba vatanımda, İstanbul'da, annemin evinde mi olacağım? Yoksa yine gurbette, uzaklarda, Avrupa sürgününde mi?

2 Mart, Atina

Bugün isimlerimizi tekrar yazdılar. «İstanbul'a göndereceğiz» diyorlar. Acaba sahi mi?

6 Mart, Atina

Bu sabah toplar atılıyordu. Ama tek tük. Kapı vuruldu, açtım. Onbaşı yarı İtalyanca, yarı Fransızca, Kralın Selânik'te vurulduğunu, şimdi Konstantin'in Kral olduğunu söyledi. Sözde bir Bulgar öldürmüş. Bir de sosyalist Rum arkadaşı varmış...

7 Mart, Atina

Toplar atılıyor, galiba yeni Kral geldi.

14 Mart, Atina

Bugünkü gazete, Edirne'nin Bulgarlar tarafından işgal edildiğini yazıyor. Eyvah, eyvah, eyvah. Demek artık savaş de bitti. Fakat ne kadar müthiş bir yenilgiyle!...

21 Mart, Atina

Bugün Türkiye'nin Edirne'yi vermeye razı olduğunu, barışı kabul ettiğini gazeteler yazıyor. Tabii yalan değil. Bakalım bu acılardan kaç gün sonra kurulacağız?

30 Mart, Atina

Dünkü gazete Londra'dan bir telgraf yayınlıyor. Sözde bir haftaya kadar kesin sulh yapılacaktı.

31 Mart, Atina

Bugün pazar... Önümüzdeki çarşamba günü barış antlaşmasının imzalanacağını şimdi gazetede okudum. O kadar canım sıkılıyor, o kadar canım sıkılıyor ki...

4 Nisan, Atina

Türkiye ile Bulgarya arasında on günlük bir ateşkes imzalandığını dünkü gazete yazıyor.

On gün... Acaba sonra da barış olmayacak mı?

5 Nisan, Atina

Dün, benden başka bütün subayları serbest bıraktılar. Onlar, Yunanistan'ın istedikleri tarafına gidebilecekler.

6 Nisan, Atina

Canım o kadar sıkılıyor ki... Artık kitap bile okuyamıyorum. Gözlerim ağrıyor. Ayın üçünde yapılan ateşkesin bitmesine yedi gün var... Bu yedi gün bana yedi yıl gibi geliyor.

9 Nisan, Atina

«Yarın erkenden gideceksiniz, hazırlanın», dediler. Beni ayrı bir yere göndereceklermiş... Öbür tarafta arkadaşlarla görüştüm. Gazete Mersin'e binbeşyüz esirin çıkarılacağını yazıyor...

10 Nisan

Üç saattir trenle gidiyoruz. Kompartımanda İstanbullu bir kadına rastladım. Konuştuk. Şimdi aktarma yaptılar.

11 Nisan, Nafelyon

Dün buraya geldik. Eski bir kasaba. Karşısında küçük bir ada var. Yukarıları hep kale. Buraları Yunan'ın genel hapisaneleri imiş. Birçok merdivenli yokuşlardan çıktık. İki kubbeli cami gördüm kiliseye döndürmüşler.

16 Nisan, Nafelyon

Bize hapis muamelesi ediyorlar. Dört kişiyiz.

30 Nisan, Nafelyon

On üç kişi olduk. Bizi hastaneye gönderdiler.

18 Nisan, Nafelyon

İki aydan çok hastanede hapis olarak kaldık. Bugün, «Serbest kaldınız» dediler. Otellere indik. Ben yalnız bir oda arıyorum. Bugünkü gazete, ilân edilmeden savaşın başladığını yazıyor. Bulgarlar hem Sırlara, hem Yunanlılara saldırıyor. (*)

23 Haziran, Nafelyon

Galiba dün akşam savaş ilan etiler. Biz tarafsız kalıyormuşuz.

Ayrıca bir otelde, ayrı bir odada rahat rahat oturuyorum.

5 Temmuz, Nafelyon

Hâlâ barışı bekliyoruz. On günden beri Balkan müttefikleri arasında harp bütün şiddetiyle devam ediyor.

8 Temmuz, Nafelyon

Bizimkiler tekrar Edirne'yi aldılar. Ama çatışmasız. Romanya orduları Sofya'ya yaklaşıyorlar. Her gün gazeteleri okuyoruz.

9 Temmuz, Nafelyon

Artık beş, on güne kadar gideceğimiz anlaşılıyor. Bir haftaya kalmayacak, bizim delegeler Atina'da barışı imza edecekler.

Diyorlar ki vapur bekliyormuşuz...

20 Temmuz, Nafelyon

Hâlâ buradayız. Müttefikler arasında savaş bitti.

(*) İkinci Balkan Savaşı. Bize karşı birlik olup saldırılar şimdi kendi aralarında tutuşuyorlar.

26 Temmuz, Nafelyon

Çanlar çalınıyor, silâhlar atılıyor. Sokaklarda mızıkalar geçiyor. «İrini... İrini...» diye naralar atılıyor. Barış olmuş, Bulgarlar barışmışlar. Demek on beş gün önce getirdikleri Bulgar subayları bizden önce salıverecekler.

Bulgarların Edirne'ye tekrar yürüyeceğini gazete yazıyor...

27 Ağustos, Nafelyon

Üç, dört gündür vapur vapur terhis edilen asker geliyor. Biz hâlâ buradayız. Hep diyorlar ki: «Birkaç güne kadar...»

4 Eylül, Nafelyon

Hâlâ barış olmadı. Birkaç güne kadar Reşit Bey imzalamak için sözde Atina'ya gelecekmiş.

28 Eylül, Nafelyon

Beni hapsedtiler.

1 Ekim

Bulgar esirlerin altındaki yere getirdiler. Elli kişi olduk.

12 Ekim

Çıktık.

1 Kasım

Barış antlaşması

15 Kasım

Necat isminde bir vapur geldi.

(«Hayat» dergisi, 1967, sayı: 3-13)

(SON)

TOKER'İN DOĞUDAN BATIDAN SEÇMELER DİZİSİ :

- Türklük Ülküsü (Ömer Seyfettin)
Türkçülüğün Esasları (Ziya Gökalp)
Türk Töresi (Ziya Gökalp)
Türk Medeniyeti Tarihi (Ziya Gökalp)
Türk Ahlakı (Ziya Gökalp)
Su Sinekleri (Mahmut Yesari)
Tipi Dindi (Mahmut Yesari) (Tükendi)
Bahçemde Bir Gül Açtı (M. Yesari) (Tükendi)
Dikmen Yıldızı (Aka Gündüz) (Tükendi)
Üvey Ana (Aka Gündüz) (Tükendi)
İki Süngü Arasında (Aka Gündüz) (Tükendi)
Bu Toprağın Kızları (Aka Gündüz)
Menevşeler Ölmemeli (Necati Sepetçioğlu)
Köylü Gözü İle Avrupa (Tahir Kutsi)

TOKER'İN 100 BÜYÜK EDİP VE ŞAİR DİZİSİ :

1. Mehmet Akif (Osman Nuri Ekiz)
2. Yunus Emre (Osman Nuri Ekiz)
5. Dede Korkut (M. Necati Sepetçioğlu)
6. Türk Destanları (M. Necati Sepetçioğlu)
9. Ömer Seyfettin (Yalçın Toker)
10. Mehmet Emin Yurdakul (Y. Yazıcı)
11. Ziya Gökalp (Hasan Tuncay)
13. Dadaloğlu (Tahir Kutsi)
15. Türk Tiyatrosu (Hilmi Kurtuluş)
20. Türk Halk Şiiri Antolojisi (T. Kutsi)
25. Köroğlu (Tahir Kutsi)
26. Tanzimat Edebiyatı Antolojisi-Ş. Kutlu
27. Milli Edebiyat-Beş Hececiler
28. Remzi Oğuz Arık (Emin Sezer)
29. Serveti Fünun Antolojisi (Ş. Kutlu)
30. Mehmet Rauf (Erdoğan Coşkun)
31. Türk Roman Özetleri (Şemsettin Kutlu)
32. Nihal Atsız (Sakin Öner)
34. Cahit Sıtkı Tarancı (İlhan Geçer)
35. Faruk Nafiz Çamlıbel (V. Kabahasanoglu)
36. A. Nihat Asya (Sakin Öner)
37. Namık Kemal (Erdoğan Coşkun)
39. Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi
40. Necip Fazıl Kısakürek (Komisyon)
42. Peyami Safa (Komisyon)
44. Yahya Kemal Beyatlı (Komisyon)
38. Yusuf Has Hacıp-Kutadgu Bilig
41. Kaşgarlı Mahmut-Divan-ı Lügat'it Türk
43. İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı
45. A. Yesevi-Divanı Hikmet/Edip Ahmet
46. Ali Şir Nevai ve Çağatay Edebiyatı
47. Batı Edebiyat Antolojisi

TOKER'İN İHTİYAÇ KİTAPLAR DİZİSİ :

'Özlü ve Güzel Sözler (Şerif Oktürk)
Yemek ve Tatlı Kitabı (M. Özkan)
Rüya Tabirleri Kitabı (M. Özkan)
Seçme Fıkralar (S. Bayram)
Seçme Hadisler ve Dualar (A. Genceli)
Çocuk Eğitim Rehberi (Ped. N. Şener)
Para Kazanma Sanatı (Casson)
İlerle ve İlerlet (Cosson)

TOKER'İN LİSAN - DERS KİTAPLARI - SÖZLÜKLER DİZİSİ

Pratik Almanca Öğretimi (Komisyon)
Pratik Fransızca Öğretimi
Gramatik İngilizce O. Çetinkaya
Türkçe Sözlük (Orta-Lise/M.E. Tavsiyeli)
Kolay Resim Dersleri

TOKER'İN ÇOCUK KİTAPLARI :

Okumayı Söktüren ve Sevdiren
Çocuk Masalları (Adapte: Yalçın Toker)
Cem'le Ceymis'in Anadolu Serüvenleri
Çocuk Eğlenceleri Antolojisi
Çocuk Elişleri Antolojisi
Türk Tarihinde Çocuk Kahramanlar
Ezop Masalları
Polyanna
Pol ve Virjini (Tükendi)

İÇİNDEKİLER

TÜRK LÜK ÜLKÜSÜ

I. Mefkure (Ülkü) Nedir?	9
a. Her Milletin Kendine Ait Bir Mefkuresi Vardır .	11
b. Mefkûreler Nasıl Doğar?	13
e. Milliyet Nedir?	14
d. Türkçe Konuşan Bütün Müslümanlar Türk - Milletindendir	14
e. Millet, Ümmet ve Devlet	14
f. Türkiyede Ne Kadar Türk Vardır	15
g. Türklüğün Geleceği	18
II. Türklük Ülküsü Nedir	19
a. Dil Sevgisi	21
b. Millet ve Din Sevgisi	22
c. Vatan Sevgisi	23
BİR ÇOCUK NASIL TÜRK MİLLİYETÇİSİ OLUR ...	26
MİLLÎ DENEYİMLERİMİZDEN ORTAYA ÇIKAN PRATİK SİYASET	28
YARINKİ TURAN DEVLETİ	
I. Milletler Birbirleriyle Niçin Savaşırılar	57
II. Bugünkü Savaşların Sebebi	59
III. Milletlerin Mefkûreleri (Ülküleri)	63
IV. Türk Mefkûresinin Ekonomik ve Siyasal Yönleri	66
V. Turan Devleti	71
KIZILELMA NERESİ	74
PRİMO TÜRK ÇOCUĞU NASIL DOĞDU	87
PRİMO TÜRK ÇOCUĞU NASIL ÖLDÜ	120
RUZNAME (Balkan Savaşı Anıları)	131

Bu dizi Toker Yayınları'nın bir kültür hizmetidir. Öğretmenlerin, öğrencilerine güvenle tavsiye edebilecekleri kitaplardan oluşmaktadır. Kitapların özelliği, Türk şair ve ediplerinin hayatlarını, edebi kişiliklerini, eserlerini ve eserlerinden seçme örnekleri, açıklamaları ile birlikte en sade bir dille anlatmasıdır. Eserler Milli Eğitimce tavsiyeliştir. Tavsiye kararları, 1825, 1826 ve 1887 sayılı Tebliğler Dergilerinde yayınlanmıştır.

DİZİDE YAYINLANMIŞ OLAN ESERLER:

1. Mehmet Akif	27. Beş Hececiler
2. Yunus Emre	28. Remzi Oğuz Arık
3. Mevlânâ	29. Servet-i Fünun
Antolojisi
4. Süleyman Çelebi/Mevlit	30. Mehmet Rauf
5. Dede Korkut	31. Türk Romanları/özetler
6. Türk Destanları	32. Nihal Atsız
7. Fuzulî	33. Reşat Nuri Gütekin
8. Karacaoğlan	34. Cahit Sıtkı Tarancı
9. Ömer Seyfettin	35. Faruk Nafiz Çamlıbel
10. Mehmet Emin Yurdakul	36. Arif Nihat Asya
11. Ziya Gökalp	37. Namık Kemal
12. Hüseyin Rahmi	38. Yusuf Has Hacıp/
Kutadgu Bilig
13. Dadaloğlu	39. Yeni Türk Edebiyatı
14. Nedim	40. Necip Fazıl Kısakürek
15. Türk Tiyatrosu	41. Kaşgârlı Mahmud
Divan-ı Lûgat-it Türk
16. Abdülhak Hamid	42. Peyami Safa
17. Halit Ziya Uşaklıgil	43. İslamiyet Öncesi Türk
Edebiyatı
18. Muallim Naci	44. Yahya Kemal Beyatlı
19. Sait Faik	45. Ahmet Yesevi ve Di-
van-ı Hikmet/Edip Ah-
met ve Atabet-ül Haka-
yık
20. Türk Halk Şiiri
Antolojisi	46. Çağatay Edebiyatı ve
Ali Şir Neval
21. Ahmet Haşim	
22. Kemalettin Kamu	
23. Halide Edip Adivar	
24. Cenap Şahabettin	
25. Köroğlu	
26. Tanzimat Edebiyatı
Antolojisi	

SATIŞ MERKEZİ:

TOKER YAYINLARI - Ankara Cad. 46.

Tel: 522 33 09

Sirkeci - İSTANBUL